

**UCHWAŁA NR 262/XXXV/17
RADY GMINY NOWA RUDA**

z dnia 28 czerwca 2017 r.

**w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
Nowa Ruda**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.), art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz w związku z Uchwałą Nr 98/XIII/07 z dnia 4 grudnia 2007 r., **Rada Gminy Nowa Ruda uchwala, co następuje:**

§ 1. Uchwala się Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda, zainicjowane Uchwałą Nr 98/XIII/07 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 4 grudnia 2007 roku, zwane dalej „Studium”.

§ 2. Załącznikami do niniejszej uchwały są:

- 1) tekst Studium, stanowiący załącznik nr 1 do uchwały;
- 2) rysunek Studium pt.: „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego” wykonany w skali 1:10 000, stanowiący załącznik nr 2 do uchwały;
- 3) rysunek Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” wykonany w skali 1:10 000, stanowiący załącznik nr 3 do uchwały;
- 4) rozstrzygnięcie o sposobie rozpatrzenia uwag, stanowiące załącznik nr 4 do uchwały.

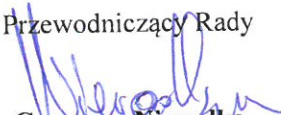
§ 3. Tracą moc następujące uchwały:

- 1) Nr 125/XVIII/00 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 15 września 2000 r. w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowa Ruda;
- 2) Nr 130/XXIV/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowa Ruda, dla terenu położonego we wsi Bartnica w gminie Nowa Ruda;
- 3) Nr 177/XXXI/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 listopada 2005 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowa Ruda, dla terenu położonego we wsi Bartnica.

§ 4. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Nowa Ruda.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Grzegorz Nierodka

tekst Studium

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY NOWA RUDA**

Czerwiec 2017 r.

tekst Studium

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY NOWA RUDA

czerwiec 2017 r.

Główny Projektant:

mgr inż. arch. Marek Wiland - uprawnienia urbanistyczne nr 1016/89 z dnia 12.09.1989 r.
- biegły w zakresie sporządzania prognoz skutków wpływu
ustaleń planu na środowisko nr 1282 z dnia 31.12.1998 r.

Projektanci:

- † dr Jerzy Bieroński
- dr Zdzisław Cichocki,
- mgr inż. Katarzyna Drobot,
- mgr inż. Edyta Jaworska,
- mgr inż. Karolina Lesiczka,
- mgr inż. Grzegorz Łesiuk,
- mgr inż. Elżbieta Olczyk,
- mgr inż. Alicja Wojda,
- mgr inż. Marzena Wolny,
- mgr inż. Kamil Zalewski.

Dyrektor

mgr inż. arch. Marek Wiland

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

SPIS TREŚCI

	strona
CZĘŚĆ A.....	4
WSTĘP.....	4
1. WPROWADZENIE.....	5
2. PODSTAWA PRAWNA.....	14
3. CELE STUDIUM.....	15
4. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.....	17
CZĘŚĆ B.....	19
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO.....	19
DZIAŁ I.....	20
UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE.....	20
5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	21
5.1. Abiotyczne elementy środowiska.....	21
5.1.1. Położenie fizyczno-geograficzne.....	21
5.1.2. Budowa geologiczna i surowce mineralne.....	22
5.1.3. Wody.....	25
5.1.4. Rzeźba terenu.....	31
5.1.5. Klimat.....	32
5.2. Biotyczne elementy środowiska.....	34
5.2.1. Gleby i ich przydatność rolnicza.....	34
5.2.2. Elementy biosfery.....	36
5.3. Stan środowiska i źródła zagrożeń.....	38
5.3.1. Powietrze atmosferyczne.....	38
5.3.2. Zagrożenia hałasem.....	42
5.3.3. Wody powierzchniowe.....	43
5.3.4. Wody podziemne.....	44
5.3.5. Gleby.....	44
5.3.6. Zagrożenia dla fauny i flory.....	45
5.3.7. Zagrożenia awariami.....	45
5.3.8. Przekształcenia krajobrazu.....	46
5.4. Stan prawny – obszary i obiekty chronione.....	47
5.5. Uwarunkowania wynikające z walorów i stanu środowiska przyrodniczego.....	63
6. ŚRODOWISKO KULTUROWE.....	66
6.1. Uwarunkowania historyczne.....	66
6.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i umieszczone w wykazie zabytków, z wylęceniem stanowisk archeologicznych.....	70
6.3. Stanowiska archeologiczne.....	82
6.4. Strefy ochrony konserwatorskiej.....	86
6.4.1. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej.....	87
6.4.2. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej.....	88
6.4.3. Strefa „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego.....	89
6.4.4. Strefa „E” ochrony konserwatorskiej ekspozycji.....	90
6.4.5. Strefa „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego.....	90
6.4.6. Strefa „OW” obserwacji archeologicznej.....	91
6.5. Dobra kultury współczesnej.....	92
6.6. Uwarunkowania wynikające z zasobów i walorów środowiska kulturowego.....	92
DZIAŁ II.....	95
UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE.....	95
7. DEMOGRAFIA.....	96
8. MIESZKALNICTWO.....	106

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

8.1. Zasoby i standardy mieszkaniowe.....	106
8.2. Uwarunkowania wynikające z rozwoju mieszkalnictwa.	110
9. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	112
9.1. Uwagi ogólne.	112
9.2. Oświata i wychowanie.	112
9.3. Kultura i rozrywka.	117
9.4. Baza noclegowa.....	118
9.5. Sport i rekreacja.....	121
9.6. Usługi zdrowia.	123
9.7. Cmentarze i kościoły.	123
9.8. Inne instytucje.	125
9.9. Wyposażenie miejscowości w elementy infrastruktury społecznej oraz w przestrzenie publiczne.	126
9.10. Uwarunkowania wynikające ze stanu infrastruktury społecznej i czynników jej rozwoju.....	129
10. BAZA EKONOMICZNA GMINY.....	130
10.1. Ogólna sytuacja ekonomiczna gminy.	130
10.2. Struktura branżowa gospodarki gminy.....	132
10.3. Uwarunkowania wynikające z rozwoju i struktury bazy ekonomicznej gminy.....	138
DZIAŁ III.	139
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA I STRUKTURY WŁASNOŚCI GRUNTÓW	139
11. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.....	140
11.1. Struktura użytkowania terenu.	140
11.2. Charakterystyka osadnictwa gminy.	141
11.3. Uwarunkowania wynikające ze struktury funkcjonalno-przestrzennej.....	145
12. STAN WŁADANIA GRUNTAMI.....	146
12.1. Struktura własności gruntów.....	146
12.2. Uwarunkowania wynikające ze struktury własności gruntów.	147
13. KOMUNIKACJA I TRANSPORT.....	148
13.1. Układ drogowy.	148
13.2. Komunikacja kolejowa.....	157
13.3. Transport zbiorowy.	158
13.4. Trasy rowerowe.....	158
13.5. Szlaki turystyczne.	159
13.6. Trasy konne.....	160
13.7. Uwarunkowania wynikające z istniejącego systemu komunikacyjnego oraz możliwości i potrzeb jego rozwoju.....	160
14. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.	164
14.1. Gospodarka wodno-ściekowa.	164
14.1.1. Zaopatrzenie w wodę.	164
14.1.2. Odprowadzanie ścieków.	173
14.2. Gospodarka odpadami.....	174
14.3. Gospodarka energetyczna.	175
14.3.1. Zaopatrzenie w energię elektryczną.....	175
14.3.2. Zaopatrzenie w gaz.....	176
14.3.3. Zaopatrzenie w energię ciepłą.....	176
14.4. Telekomunikacja.	177
14.5. Uwarunkowania wynikające z istniejącego wyposażenia w systemy infrastruktury technicznej.....	177
DZIAŁ IV.....	180
BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ	

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

CZEŚĆ C.....	196
KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO	196
15. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW.....	197
15.1. Zmiany w strukturze użytkowania gruntów i w układach osadniczych.....	197
15.2. Zmiany w układzie komunikacyjnym.....	201
15.3. Zmiany w systemach infrastruktury technicznej.....	201
16. KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW.....	204
16.1. Ogólne kierunki i zasady zagospodarowania terenów.....	204
16.2. Funkcjonalne jednostki terenowe – ogólne zasady.....	206
16.3. Funkcjonalne jednostki terenowe – szczegółowe zasady i standardy zagospodarowania.....	208
16.4. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	230
17. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, OCHRONY RZYSTODY I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.....	232
17.1. Zasady ochrony środowiska i jego zasobów.....	232
17.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	237
18. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	238
18.1. Zasady ochrony.....	238
18.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	241
19. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.....	243
19.1. Układ i hierarchia ważniejszych dróg.....	243
19.2. Ustalenia dotyczące pozostałych zagadnień związanych z komunikacją i transportem.....	245
20. KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.....	248
20.1. Zasady wyposażenia w zakresie infrastruktury technicznej.....	248
20.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	251
21. ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.....	253
22. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO NARAŻENIA POWODZIĄ I OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.....	255
23. FILARY OCHRONNE.....	256
24. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREFY OCHRONNE.....	256
25. TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE.....	256
26. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEN, REHABILITACJI LUB REKULTYWACJI.....	258
27. OBSZARY LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO.....	258
28. STREFY UZDROWISKOWE.....	259
29. TERENY, NA KTÓRYCH PRZEWIDUJE SIĘ LOKALIZACJE OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 2000 m ²	259
30. ROZMIESZCZENIE OBSZARÓW PRZESTRZENI PUBLICZNEJ.....	259
31. OBSZARY FUNKCJONALNE.....	260
32. NARZĘDZIA REALIZACJI STUDIUM.....	260
32.1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	260
32.2. Ogólne zalecenia i ustalenia dotyczące przystępowania do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	263
32.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których sporządzanie jest obowiązkowe.....	265
32.4. Wnioski do ponadgminnych działań i opracowań planistycznych lub wykonywanych w sąsiednich gminach.....	265
33. SYNTENZA USTALEŃ STUDIUM WRAZ Z UZASADNIENIEM OBJAŚNIAJĄCYM PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA.....	266

CZĘŚĆ A.

WSTĘP

1. WPROWADZENIE.

Niniejsze opracowanie stanowi drugą edycję Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda. Zmienia ono w całości dotychczas obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda, przyjęte Uchwałą Nr 125/XVIII/00 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 15 września 2000 r., wraz z jego dwiema zmianami:

- Zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda dla terenu położonego we wsi Bartnica w gminie Nowa Ruda, przyjętą Uchwałą Nr 130/XXIV/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 27 stycznia 2005 r.,
- Zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda dla terenu położonego we wsi Bartnica, przyjętą Uchwałą Nr 177/XXXI/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 listopada 2005 r.

Zakres zmian dotychczasowego Studium (pierwotnej wersji Studium i jej dwóch zmian) objął zarówno część zawierającą identyfikację uwarunkowań (głównie z potrzeby aktualizacji danych statystycznych, konieczności uwzględnienia sporządzonych w międzyczasie różnych gminnych dokumentów planistycznych – strategii, programów, planów – w tym miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ale także z potrzeby weryfikacji niektórych tez diagnozy), jak i część dotyczącą kierunków polityki przestrzennej. Zmieniono także układ i zakres dokumentu, stosownie do wymogów wynikających z obecnie obowiązujących przepisów, w tym zwłaszcza ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777). Przyjęcie tej ustawy wywołało szereg zmian w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w tym zwłaszcza w zakresie konieczności wykonania i uwzględnienia w studium określonych analiz i opracowań dotyczących potrzeb i możliwości rozwoju gminy, w tym bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Przystąpienie do niniejszej zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda (zwanej dalej Studium) wynikało m.in. z:

- wejścia w życie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118 poz. 1233), a także szeregu innych przepisów,
- zmieniających się zewnętrznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych (w tym w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej),

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- zmian wynikających z restrukturyzacji przemysłu oraz przewidywanego wzrostu aktywności gospodarczej, w szczególności w zakresie turystyki oraz rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości (MŚP) w innych strefach gospodarki,
- potrzeby modernizacji i usprawnienia układu komunikacyjnego,
- potrzeby doposażenia terenów osadniczych w sieci infrastruktury technicznej.

Przy sporządzaniu Studium uwzględniono w szczególności:

- zasady określone w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjętej Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz. 252),
- ustalenia Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020, przyjętej Uchwałą Nr XXXII/932/13 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2013 r.,
- ustalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, przyjętego Uchwałą Nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 2448)

oraz ustalenia:

- Studium zagospodarowania przestrzennego pasma Drogi Śródsudeckiej obejmującego obszar dolnośląskiej części pogranicza polsko-czeskiego i polsko-niemieckiego w granicach Sudetów i Pogórza Sudeckiego, przyjętego Uchwałą Nr 309/II/03 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 czerwca 2003 r.,
- programu „Proturystyczna aktywizacja polskiej części Euroregionu Glacensis w paśmie Drogi Śródsudeckiej”, przyjętego Uchwałą Nr XXIV/267/2004 Rady Powiatu Kłodzkiego z dnia 25 maja 2004 r.,
- Studium rozwoju turystycznej drogi dla zmotoryzowanych Via Montana. WBU we Wrocławiu. Internet (http://www.irt.wroc.pl/strona-75-studium_rozwoju_turystycznej_drogi_dla.html),
- Strategii rozwoju powiatu kłodzkiego na lata 2016-2020, przyjętej Uchwałą Nr II/16/2016 Rady Powiatu Kłodzkiego z dnia 30 marca 2016 r.,
- Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Dolnośląskiego, przyjętej Uchwałą Nr XXXV/583/2001 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 25 maja 2001 r.,
- Strategii Rozwoju Gminy Nowa Ruda do roku 2015, zatwierdzonej Uchwałą Nr 217/XXX/09 z dnia 16 kwietnia 2009 r. w sprawie zatwierdzenia „Strategii Rozwoju Gminy Nowa Ruda do roku 2015”,

- Planu Odnowy Miejscowości Krajanów, przyjętego Uchwałą Nr 144/XXIII/12 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 30 marca 2012 r., zmienioną Uchwałą Nr 257/XXXV/13 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 lutego 2013 r.,
- Planu Odnowy Miejscowości Sokolec, przyjętego Uchwałą Nr 145/XXIII/12 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 30 marca 2012 r., zmienioną Uchwałą Nr 258/XXXV/13 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 lutego 2013 r.,
- Planu Odnowy Miejscowości Ludwikowice Kłodzkie, przyjętego Uchwałą Nr 161/XXI/08 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 sierpnia 2008 r.,
- Planu Odnowy Miejscowości Wolibórz, przyjętego Uchwałą Nr 160/XXI/08 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 sierpnia 2008 r.,
- Planu Odnowy Miejscowości Jugów, przyjętego Uchwałą Nr 159/XXI/08 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 sierpnia 2008 r.,
- Planu Rozwoju Miejscowości Włodowice, przyjętego Uchwałą Nr 151/XXVI/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 30 marca 2005 r.,
- Planu Rozwoju Miejscowości Dzikowiec, zatwierdzonego Uchwałą Nr 150/XXVI/05 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 30 marca 2005 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej (które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego). W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy Nowa Ruda, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Zgodnie z wymogami ustawowymi (art. 10 ust. 4 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) Studium składa się z części tekstowej i graficznej tj. rysunków Studium. **Tekst** niniejszego **Studium** podzielono na trzy części. Część pierwsza (A) zawiera wstępne informacje m.in. o zawartości dokumentu, jego roli (niniejszy rozdział), prawnej podstawie sporządzenia oraz o podstawowych celach Studium. W omawianej części zawarto też podstawowe informacje o gminie Nowa Ruda. Część druga (B) przedstawia uwarunkowania rozwoju przestrzennego podzielone na 10 rozdziałów branżowych, pogrupowanych w czterech działach: uwarunkowania środowiskowe,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

uwarunkowania społeczno-gospodarcze, uwarunkowania wynikające z istniejącego zagospodarowania przestrzennego i struktury własności gruntów oraz bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę. Na końcu każdego rozdziału zamieszczono syntetyczny zapis – specyfikację uwarunkowań wynikających ze stanu i przewidywanego rozwoju poszczególnych branż. Część trzecia (C) dotyczy polityki przestrzennej gminy i prezentuje kierunki różnych aspektów rozwoju przestrzennego w kolejnych osiemnastu rozdziałach.

Jak już wspomniano integralnym elementem Studium jest, załączona do niniejszego tekstu, część graficzna. Składają się na nią **dwa rysunki** w skali 1:10 000, obejmujące cały obszar gminy Nowa Ruda (w jej granicach administracyjnych). Nadano im tytuły:

- „**Uwarunkowania rozwoju przestrzennego**”,
- „**Kierunki rozwoju przestrzennego**”.

W rzeczywistości, w niektórych sytuacjach, podział treści na powyższych rysunkach jest nieco umowny - ze względu na potrzebę zapewnienia ich odpowiedniej czytelności i funkcjonalności.

W niniejszym opracowaniu w analizach diagnostycznych prowadzących do określenia uwarunkowań – jako bazowe – przyjęto dane statystyczne GUS z 2015 r. (lub z wcześniejszych lat, w przypadku braku aktualniejszych danych). Zebrane dane wykorzystano w szczególności przy dokonywaniu porównań w szerszym kontekście przestrzennym (powiatowym lub wojewódzkim) oraz identyfikacji niektórych procesów dynamicznych (np. ruch liczebności populacji i prognoza demograficzna). Dla określenia tzw. „stanu istniejącego” niektórych elementów środowiska, społeczności lokalnej, stanu prawnego, infrastruktury technicznej czy gospodarki i zagospodarowania terenów przedstawiono także dane (najczęściej z 2015 r. lub z wcześniejszych lat, w przypadku braku aktualniejszych danych) pozyskane w Urzędzie Gminy Nowa Ruda lub u innych podmiotów. Ponadto część danych i informacji zaczerpnięto m.in. z następujących opracowań:

- Baza danych oraz mapa lokalizacji stacji BTS (beta.btsearch.pl);
- Bieda Tadeusz, Wśród Malowniczych wzgórz nad Włodzicą”, Wydawnictwo „Maria”, Nowa Ruda, 2007 r;
- Biuletyn Informacji Publicznej Gmina Nowa Ruda, Charakterystyka Gminy Nowa Ruda, 24.01.2014. Internet:
(<http://www.bip.gmina.nowaruda.pl/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=702>);

- Biuro Urbanistyczne Ecoland, „Opracowanie ekofizjograficzne na potrzeby projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda”, Wrocław, 2011 r;
- Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, „Plan urządzeniowo-rolny Gminy Nowa Ruda”, Wrocław, grudzień 2011 r;
- Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, Aktualny wykaz Dróg Wojewódzkich na Dolnym Śląsku - stan na 1. stycznia 2014 r., Internet;
- Drabiński A., Radczuk L., Nyc K., Mokwa M., Olearczyk D., Markowska J., Bac-Bronowicz J., Chmielewska I., Jawecki B., Gromada O., Pikul K., Malczewska B., Goździk M., Program małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim, Akademia Rolnicza we Wrocławiu - Centrum Modelowania Procesów Hydrologicznych, Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Wrocław, 2006 r., Internet;
- Fulica-Jankowski W., Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego - gmina Nowa Ruda. Wrocław, 2005 r;
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Sieć dróg krajowych - stan na 1. stycznia 2014 r., Serwis GDDKiA, Internet;
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000, Internet;
- Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Internet (geoportal.gov.pl);
- Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, Internet (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>);
- Główny Urząd Statystyczny, Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050. 2014 r., Internet (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2014-2050-opracowana-w-2014-r-,5,5.html>);
- Instytut Rozwoju Terytorialnego z Wrocławia, Prognoza demograficzna dla gmin wiejskich województwa dolnośląskiego do 2035 r., 2015 r., Internet (https://www.irt.wroc.pl/aktualnosci/download/file_id/351/doc_id/309.html);
- Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Państwowy Instytut Badawczy, Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej. 2007 r., Internet;
- Instytut na rzecz Ekorozwoju, Katalog obszarów Natura 2000, Internet;

- Iwański R., Współczynnik obciążenia demograficznego a rozwój społeczny. Nowiny Lekarskie 82, 1, 46–50, 2013 r., Internet (http://www.nowinylekarskie.ump.edu.pl/uploads/2013/1/46_1_82_2013.pdf);
- Józefaciuk A., Józefaciuk Cz., „Erozja i melioracje przeciwoerozyjne.”, PIOŚ, 1996 r., Internet;
- Kondracki J., Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2002 r;
- Kukula S., Krasowicz S., Regionalne zróżnicowanie polskiego rolnictwa w świetle badań IUNG-PIB, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Państwowy Instytut Badawczy, Puławy, 2006 r., Internet;
- Kutkowska B., Parylak D., Patkowska-Sokoła B., Kordas L., Diagnoza stanu i kierunki rozwoju rolnictwa na Dolnym Śląsku, Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych, Politechnika Wrocławska, Wrocław, 2007 r;
- Kutkowska B., Czarnecki A., Łabędzki H., Struś M., Modele rozwoju dla terenów urbanizujących się w obrębie wielofunkcyjnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław, 2010 r., Internet;
- Maciejczyk S., Gmina Nowa Ruda, Internet (sudety.info.pl);
- Matuszkiewicz J.M., Regionalizacja geobotaniczna Polski, IGiPZ PAN, Warszawa, 2008 r;
- Matuszkiewicz J.M., Potencjalna roślinność naturalna Polski, IGiPZ PAN, Warszawa, 2008 r;
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020), przyjęta przez Radę Ministrów dnia 29 czerwca 2005 r., Internet;
- Ministerstwo Ochrony Środowiska, Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000, Internet;
- Ministerstwo Ochrony Środowiska, System wymiany informacji o różnorodności biologicznej, Internet;
- Mizerski W., Geologia Polski dla geografów, Polskie Wydawnictwo Naukowe S.A., Warszawa, 2002 r;
- Ocena aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Wiejskiej Nowa Ruda,
- Państwowy Instytut Geologiczny, IKAR Geoportal, Internet;

- Państwowy Instytut Geologiczny, System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych MIDAS, Internet;
- Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31.12.2014 r., Warszawa, 2015 r., Internet (<http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce>);
- Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Centralna Baza Danych Geologicznych, Internet;
- Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Państwowa Służba Hydrogeologiczna, Charakterystyka JCWPd. Internet;
- Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Zadania Państwowej Służby Hydrogeologicznej w 2009 r., Zadanie 28: Charakterystyka geologiczna i hydrogeologiczna zweryfikowanych JCWPd. Internet;
- Plan Ochrony dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich, przyjęty Uchwałą Nr XVI/333/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r;
- Portal Infogeoskarb, Internet;
- Program małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim do 2015, przyjęty Uchwałą Nr XLVII/622/2005 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2005 r;
- Program ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Nowa Ruda i Gminy Nowa Ruda, przyjęty Uchwałą Nr 245/XXX/05 Rady Miejskiej Nowa Ruda z dnia 30 marca 2005 r;
- Plan ochrony dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich ustanowionych Uchwałą Nr XVI/33/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r;
- Plan gospodarki odpadami dla Gminy Miejskiej Nowa Ruda i Gminy Nowa Ruda, przyjęty Uchwałą Nr 37/VII/07 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 28 maja 2007 r;
- Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 23 września 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 3941);
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Formy Ochrony Przyrody na terenie województwa dolnośląskiego. Rejestr pomników przyrody, Internet;
- Rybka-Ceglecka J., Wiśniewska D., Grajewski G., Dymarska E., Studium środowiska kulturowego gminy Nowa Ruda, powiat kłodzki, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu, Wrocław, 2005 r;

Studium inwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- Schmuck A., Regionalizacja pluwiotermiczna Dolnego Śląska, Zeszyt Nauk Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu, Melioracja V, Nr 27, Wrocław, 1960 r;
- Siata E., Dodatek nr 3 do dokumentacji geologicznej złoża węgla kamiennego „Nowa Ruda” pole „Piast” – rejon „Waław” w kat. C₁ i C₂. Przedsiębiorstwo Robót Geologiczno-Wiertniczych Sp. z o.o., Sosnowiec, 2014 r.¹;
- Siata E., Dodatek nr 4 do dokumentacji geologicznej złoża węgla kamiennego „Nowa Ruda” pole „Piast” – rejon „Lech” w kat. A, B, C₁ i C₂. Przedsiębiorstwo Robót Geologiczno-Wiertniczych Sp. z o.o., Sosnowiec, 2014 r.²;
- Siata E., Dokumentacja geologiczna złoża węgla kamiennego „Nowa Ruda pole Piast rejon Waław-Lech” w kat. B, C₁, C₂. Przedsiębiorstwo Robót Geologiczno-Wiertniczych Sp. z o.o., Sosnowiec, 2014 r.³;
- Skrzypczyk L., Mapa głównych zbiorników wód podziemnych 1:500 000 (według stanu CAG z dnia 30 września 2001), Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa, 2001 r;
- Staffa M., Janczak J., Mazurski K.R., Czerwiński J., Potocki J., Słownik geografii turystycznej Sudetów. Tom 9. Góry Kamienne, Wydawnictwo I-BIS, Wrocław, 1996 r;
- Trzcinski W., Roczniki gleboznawcze, Tom XL, Nr 3/4, Systematyka gleb Polski, Polskie Towarzystwo Gleboznawcze, PWN, Warszawa, 1989 r;
- Strategia rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, przyjęta Uchwałą Nr XXXV/583/2001 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 maja 2001 r;
- Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Studia nad rozwojem Dolnego Śląska, Nr 5, s.21-22, Wrocław 2001 r., Internet;
- Usługi Geologiczne mgr Stanisław Bałchanowski. Dokumentacja geologiczna złoża piaskowca „Filip” w kategorii C₁. Wrocław, 2014 r;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2013 r. Wrocław, 2014 r;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Ocena stanu czystości wód podziemnych województwa dolnośląskiego rok 2013, Wrocław, 2014 r.b;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Ocena stopnia zanieczyszczenia gleb w województwie dolnośląskim w 2011 roku. Wrocław, 2012 r;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Tabela klasyfikacji stanu ekologicznego i chemicznego rzek w JCW oraz rzek w JCW monitoringu obszarów chronionych – ocena za 2012 r. województwo dolnośląskie, Wrocław, 2013 r;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Stan środowiska w województwie dolnośląskim w 2011 r., Wrocław, 2012 r;

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu (ZWD, WBU), Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego. Wrocław, listopad 2005 r.

2. PODSTAWA PRAWNA.

Podstawę prawną niniejszej, drugiej edycji Studium stanowi art. 10 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233).

Formalnym aktem otwierającym prace nad tym Studium była Uchwała Nr 98/XIII/07 Rady Gminy Nowa Ruda z dnia 4 grudnia 2007 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Projekt niniejszego Studium został opracowany przez Biuro Urbanistyczne Ecoland z Wrocławia, pod kierunkiem mgr inż. arch. Marka Wilanda (nr uprawnień urbanistycznych 1016/89 z dnia 12.09.1989 r.; członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą we Wrocławiu - nr Z-044). W zespole opracowującym Studium uczestniczyli m.in.:

† dr Jerzy Bieroński
dr Zdzisław Cichocki,
mgr inż. Katarzyna Drobot,
mgr inż. Edyta Jaworska,
mgr inż. Karolina Lesiczka,
mgr inż. Grzegorz Łesiuk,
mgr inż. Elżbieta Olczyk
mgr inż. Alicja Wojda,
mgr inż. Marzena Wolny,
mgr inż. Kamil Zalewski.

3. CELE STUDIUM.

1. Celami polityki przestrzennej, zapisanej w niniejszym Studium, są w szczególności:
 - 1) stworzenie warunków przestrzennych dla aktywizacji rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej (m.in. o górnictwo węgla kamiennego), i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia - w tym poprzez dalszy rozwój przedsiębiorczości, z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury technicznej i istniejącego majątku trwałego oraz kwalifikacji miejscowej siły roboczej, zasobów surowców, a także ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych (kształtowanie zrównoważonego rozwoju);
 - 2) stworzenie warunków dla racjonalnego rozwoju terenów zabudowanych;
 - 3) wykorzystanie lokalnych walorów środowiska dla rozwoju turystyki i rekreacji oraz innych form zagospodarowania, przy jednoczesnym zapewnieniu skutecznej ochrony tych walorów;
 - 4) poprawa warunków zamieszkiwania (habitatu), m.in. poprzez stworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego oraz odpowiednie doposażenie terenów osadniczych w zakresie infrastruktury technicznej;
 - 5) poprawa funkcjonowania układu komunikacyjnego i systemów infrastruktury technicznej;
 - 6) ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych oraz podwyższenie walorów krajobrazowych.
2. Główne przesłanki dla podejmowania decyzji planistycznych służących osiągnięciu ww. celów to:
 - 1) wskazanie rezerw terenów dla różnych inwestycji, przede wszystkim:
 - a) w rejonach największego zainteresowania poważnych inwestorów,
 - b) służących realizacji nowych atrakcji turystycznych,
 - c) na terenach przemysłowych i pogórnicych oraz w rejonach stanowiących kontynuację terenów zainwestowanych,
 - d) w rejonach wymagających doinwestowania,
 - e) z dogodną komunikacją;
 - 2) kolejność realizacji inwestycji zgodnie z zasadą:
 - a) w pierwszej kolejności - tereny uzbrojone lub łatwe do uzbrojenia oraz tereny, których zagospodarowanie może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju gminy,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- b) w drugiej kolejności - tereny odleglejsze, wymagające większych nakładów na komunikację i uzbrojenie oraz mające mniejsze znaczenie dla rozwoju gminy;
- 3) podział ogólny terenów na:
 - a) obszary mieszkaniowe brutto z usługami i nieuciążliwą produkcją - jako uzupełnienie istniejącej zabudowy lub jako tereny rozwojowe dodane do istniejących układów osadniczych; co ma na celu ograniczanie rozpraszania zabudowy,
 - b) obszary skoncentrowanej działalności gospodarczej, w tym dla przemysłu wydobywczego (tereny aktywności gospodarczej) oddzielone od terenów o funkcji mieszkaniowej lub rekreacyjnej (segregacja funkcji),
 - c) obszary turystyczno-wypoczynkowe,
 - d) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wód powierzchniowych oraz obszary leśne i przeznaczone do zalesienia;
- 4) ochrona zasobów i walorów gminy:
 - przyrodniczych:*
 - a) kompleksów przyrodniczych o wysokich walorach przyrodniczych,
 - b) wód powierzchniowych,
 - c) lasów i zadrzewień,
 - d) gleb wyższych klas bonitacyjnych,
 - e) wód podziemnych,
 - f) zasobów kopalin,
 - kulturowych:*
 - g) krajobrazu kulturowego,
 - h) obiektów i zespołów objętych ochroną konserwatorską,
 - i) obiektów i zespołów zabytkowych nie objętych dotychczas ochroną konserwatorską,
 - j) obszarów o dużych walorach archeologicznych,
 - k) ładu przestrzennego;
- 5) wskazanie rozwiązań komunikacyjnych korzystnych dla sprawnego funkcjonowania gminy oraz jej powiązań zewnętrznych;
- 6) określenie zasad uzbrojenia terenów.

4. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.

Gmina Nowa Ruda położona jest w południowej części województwa dolnośląskiego i w północno-zachodniej części powiatu kłodzkiego. Gmina Nowa Ruda graniczy z trzema powiatami województwa dolnośląskiego: wałbrzyskim (od północy), dzierzoniowskim (od północnego wschodu), ząbkowickim (od południowego wschodu). Ponadto częściowo (od północnego zachodu) graniczy z krajem hradeckim Republiki Czeskiej.

Gmina Nowa Ruda graniczy bezpośrednio z następującymi gminami:

- kraju hradeckiego (od północnego zachodu): Gminą Šonov,
- powiatu wałbrzyskiego (od północy): Gminą Głuszycą i Gminą Walim,
- powiatu dzierzoniowskiego (od północnego wschodu): Gminą Bielawą, Gminą Dzierżoniów, Gminą Pieszyce,
- powiatu ząbkowickiego (od południowego wschodu): Gminą Stoszowice,
- powiatu kłodzkiego: Gminą Miejską Nowa Ruda, Gminą Radków (od południowego zachodu), Gminą Kłodzko (od południa).

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina położona jest w zasięgu Obniżenia Noworudzkiego, w dolinach Włodzicy i jej dopływów.

Poniżej przedstawia się wybrane dane o gminie Nowa Ruda:

- Powierzchnia (GUS 2014 r.): 139,67 km² (13 967 ha); 0,7% powierzchni województwa dolnośląskiego, 8,5% powierzchni powiatu kłodzkiego.
- Struktura użytkowania terenów (Główny Urząd Geodezji i Kartografii w Warszawie 2009 r.):

- tereny rolne	49,7%
- lasy i zadrzewienia	42,5%
- wody powierzchniowe	0,3%
- tereny osadnicze	3,0%
- tereny komunikacyjne	3,6%
- pozostałe (w tym nieużytki)	0,9%
- Zaludnienie (GUS 2014 r.): 11 964 mieszkańców; 0,40% populacji województwa dolnośląskiego; 7,31% populacji powiatu kłodzkiego.
- Średnia gęstość zaludnienia (GUS 2014 r.): 86 mieszkańców/km² (województwa dolnośląskiego – 146 mieszkańców/km², powiatu kłodzkiego – 100 mieszkańców/km²).
- Liczba sołectw (GUS 2014 r.): 17.

Studium inwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- Wiodące funkcje: mieszkalnictwo, rolnictwo, usługi, wydobywanie i przeróbka surowców skalnych, leśnictwo, a także zakładane przywrócenie wydobywania węgla kamiennego.
- Główne elementy układu komunikacyjnego:
 - 1) drogi wojewódzkie:
 - a) nr 381 relacji: (Wałbrzych Stary Zdrój (DK35)–Wałbrzych Rusinowa) Jedlina Zdrój – Głuszycza – Ludwikowice Kłodzkie – Nowa Ruda (obwodnica) – Nowa Ruda Słupiec – Gorzuchów – Kłodzko (DK8),
 - b) nr 384 relacji: Wolibórz (DW385) – Bielawa (obwodnica Bielawy) – Dzierżoniów (obwodnica Uciechowa) – Kołaczów (obwodnica Ścinawki) – Łagiewniki (DK8),
 - c) nr 385 relacji: granica państwa PL i ČR Tłumaczów/Otovice – Tłumaczów - Nowa Ruda (po drodze DW381, obwodnica Nowej Rudy) – Nowa Ruda – Wolibórz – Srebrna Góra – Ząbkowice Śląskie (po DK8) - Ząbkowice Śląskie – Niedźwiednik – Ziębice – Jagielnica – gr. województwa – Wierzba – Grodków – (po DW401) – (DK46/ koło –Jaczowic).
 - 2) drugorzędne, niezelektryfikowane linie kolejowe:
 - a) nr 286 (dwutorowa relacji Kłodzko Główne - Wałbrzych Główny),
 - b) nr 327 (jednotorowa relacji Bielawa Zachodnia Dworzec Mały – Radków z przejezdnym wyłącznie jednym odcinkiem relacji Nowa Ruda Słupiec – Ścinawka Średnia).

CZĘŚĆ B.

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

DZIAŁ I.

UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.

5.1. Abiotyczne elementy środowiska.

5.1.1. Położenie fizyczno-geograficzne.

Obszar gminy wiejskiej Nowa Ruda leży w obrębie Obniżenia Noworudzkiego i Obniżenia Bożkowa oraz ich górskiego otoczenia: Gór Sowich, Gór Bardzkich, Gór Suchych, Wzgórz Włodzickich, Wzgórz Wyrębińskich, Wzgórz Ścinawskich, Garbu Dzikowca oraz Garbu Golińca. Według dziesiętnego podziału regionalnego J. Kondrackiego obszar gminy położony jest w zasięgu: regionu Góry Średnie, prowincji Masyw Czeski (33), podprowincji Sudety z Przedgórzem Sudeckim (332), makroregionu Sudety Środkowe (332.4-5) oraz następujących mezoregionów fizyczno-geograficznych [Kondracki J., 2002]:

- Obniżenie Ścinawki (332.47);
- Obniżenie Noworudzkie (332.46);
- Góry Sowie (332.44);
- Góry Bardzkie (332.45);
- Góry Kamienne (332.43).

Zasięg ww. mezoregionów na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda wskazano na poniższym rysunku nr 5.1.1.1.

Rysunek nr 5.1.1.1. Mezoregiony fizyczno-geograficzne na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z internetowej Centralnej Bazy Geologicznej PIB-PIB.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

5.1.2. Budowa geologiczna i surowce mineralne.

Obszar gminy należy do dwóch jednostek geologiczno-tektonicznych: bloku sowiogórskiego w części północno-wschodniej oraz niecki śródsudeckiej w części pozostałej. Blok sowiogórski zbudowany jest głównie z różnych odmian gnejsów wieku prekambryjskiego lub staropaleozoicznego. Niecka śródsudecka ma waryscyjskie założenia tektoniczne i zawiera osadowe skały karbonu i permu – lokalnie z wychodniami starszego podłoża. Są to dolno- i górnokarbońskie zlepieńce, piaskowce i łupki, zawierające pokłady węgla kamiennego oraz permskie osady czerwonego spągowca – różne typy zlepieńców i piaskowców. Najstarsze skały osadowe w tej części niecki śródsudeckiej należą do dolnego karbonu (wizen) i zajmują południowo-wschodnią część gminy. Reprezentują je łupki szarogłazowe, łupki ilaste oraz szarogłazy. W rejonie Jugowa zawierają one liczne wkładki wapieni. Mniejsze powierzchnie zajmują tzw. zlepieńce z Wilczy, szarogłazy gruboławicowe, zlepieńce gnejsowe oraz wapienie węglowe dolne. Ponadto występują także drobne wychodnie starszego podłoża: wapienie górnodewońskie, dolnodewońskie łupki pstre, ilaste i krzemionkowe, sylurskie łupki ilaste z litydami oraz kwarcyty i piaskowce kwarcytowe. Zewnętrzne partie niecki śródsudeckiej zbudowane są z osadów permskich (czerwony spągowiec): piaskowce ze zlepieńcami, wkładkami łupków ilastych oraz wapieni i tufów. Mają one znaczne rozprzestrzenienie w północnej części gminy. Są to tzw. piaskowce budowlane.

Wśród permских skał czerwonego spągowca znajdują się skały wulkaniczne – tufy riolitowe, riolity oraz trachybazalty (melafiry). Ze skał tych zbudowane jest pasmo Gór Suchych, ale lokalnie występują one także w północnej części gminy i w rowie Czerwieńczyc.

W środkowej i południowej części gminy występują skały dolnopaleozoiczne – metamorficzne i krystaliczne. W obrębie Garbu Dzikowca znajdują się wychodnie: gabra w części północnej oraz diabazów w części południowej. W obrębie południowego fragmentu Wzgórz Włodzickich znajdują się wychodnie amfibolitów gabrowych. W rejonie Bożkowa na powierzchni wyłaniają się ordowickie fylity serycytowe i kwarcowe z niewielkimi wkładkami wapieni.

Ze strukturą litologiczną podłoża związane są zasoby surowców mineralnych. Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda występują następujące złoża objęte koncesjami na wydobywanie kopalin:

- **złoże gabra „Słupiec-Dębówka”** – część złoża leży w granicach miasta Nowa Ruda.

Złoże gabra „Słupiec-Dębówka” ma zasoby geologiczne bilansowe o wielkości 177 597 tys. ton, a zasoby przemysłowe – 99 646 tys. ton (Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2014 r.). Na eksploatację tego złoża Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wydał – Kopalniom Surowców Skalnych Sp. z o.o. w Bartnicy – koncesję Nr 21/95 z dnia 21.06.1995 r., z okresem ważności 20

zobowiązanie do wydobycia kopalin w całości w okresie 20 lat, z możliwością przedłużenia o 10 lat, z czego 10 lat musi być wykorzystanych do wydobycia kopalin w całości.

lat. Koncesja ta została zmieniona decyzją nr 8/E/2013 Marszałka Województwa Dolnośląskiego przedłużającą okres ważności do dnia 14.10.2063 r. Dla złoża wyznaczono teren i obszar górniczy „Ślupiec-Dębówka II”. W roku 2014 wydobyto 1321 tys. ton surowca, co stanowiło około 52% krajowego wydobycia kopalin z grupy gabra i diabazy.

- **złoże gabra, diabazu „Dębówka”** – część złoża leży w granicach miasta Nowa Ruda.

Złoże gabra, diabazu „Dębówka” ma zasoby geologiczne bilansowe o wielkości 184 300 tys. ton, a zasoby przemysłowe – 56 965 tys. ton (Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2014 r.). Na eksploatację tego złoża zezwala koncesja Wojewody Wałbrzyskiego nr 9/94 z dnia 30.08.1994 r. udzielona Borowskim Kopalniom Granitu Sp. z oo. zmieniona Decyzją Nr 32/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 21.09.2011 r. Złoże jest eksploatowane okresowo. Zakończenie eksploatacji określono na 31.12.2040 r. Dla złoża wyznaczono teren i obszar górniczy „Dębówka II”.

W roku 2009 zostało udokumentowane **złoże „Włodzicka Góra”** zajmujące obszar 1671,02 ha (dokumentację zatwierdzono pismem Znak: DM-G/KW/7514-48/2009 z dnia 28.09.2009 r.). Zasób bilansowy złoża wynosi 33 212 tys. ton (Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2014 r.). Kopaliną główną w tym złożu jest melafir o zasobach 21 557 tys. ton, a kopaliną towarzyszącą - tuf porfirowy o zasobach 11 655 tys. ton.

W latach 2002-2013 prowadzona była eksploatacja **złoża melafiru „Świerki”** położonego na granicy obrębów Dworki i Świerki, posiadającego zasób geologiczny bilansowy o wielkości 32 811 tys. ton (Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2014 r.). Jego eksploatacja została zakończona Decyzją Marszałka Województwa Dolnośląskiego nr 9/WE/2013 z dnia 22.07.2013 r.

W obrębie Włodowice znajdują się dwa, położone obok siebie, złoża piaskowca: „Filip” i „Filip 2”. W 2014 r., sporządzona dla **złoża piaskowca „Filip”** dokumentacja geologiczna została zatwierdzona przez Starostę Kłodzkiego pismem znak PG.6528.6.2.2014 z dnia 18 grudnia 2014 r.. Zasoby geologiczne bilansowe złoża „Filip” w kategorii C₁ wynoszą 329 322 tys. ton. Natomiast **złoże piaskowca „Filip 2”**, którego dokumentację zatwierdził Marszałek Województwa Dolnośląskiego Decyzją Nr 14/2017 z dnia 8 marca 2017 r., posiada zasoby bilansowe w kategorii C₁ wynoszące 1 952,005 tys. ton oraz w kategorii C₂ wynoszące 4 931,290 tys. ton (razem 6 883,295 tys. ton).

Studium inwentaryzacji i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

W roku 2015 r. Starosta Kłodzki decyzją z dnia 17 lipca 2015 r. zatwierdził „Dokumentację geologiczną złoża piaskowca dolnopermskiego **„Bieganów II”** w kat. C₁” położonego w granicach obrębu geodezyjnego Bieganów. Bilansowe zasoby geologiczne tego złoża podane w ww. decyzji wynoszą 1026 tys. ton. Przedsiębiorcy, którzy zlecili wykonanie geologicznych prac rozpoznawczych wymienionych wyżej złóż, planują ubiegać się o koncesje na wydobywanie z nich kopalin.

Ponadto przez ponad 200 lat w zasięgu gminy Nowa Ruda wydobywano węgiel kamienny. Po zamknięciu kopalni zasoby złóż: „Nowa Ruda” pole „Słupiec”, „Nowa Ruda” pole „Piast” - rejon „Lech”, a także „Nowa Ruda” pole „Piast” - rejon „Wacław” zostały przeklasyfikowane do pozabilansowych grupy „b”. W 2011 r. nastąpiła jednak ich ponowna weryfikacja, w wyniku której części z zasobów omawianych złóż ponownie przeklasyfikowano do zasobów geologicznych bilansowych. W 2011 r. do zasobów bilansowych zaliczono 16 126 tys. ton węgla kamiennego ze złoża **„Nowa Ruda” pole „Słupiec”**. Natomiast zasoby dwóch pozostałych z ww. złóż, tj. **„Nowa Ruda” pole „Piast” - rejon „Lech”**, a także **„Nowa Ruda” pole „Piast” - rejon „Wacław”**, zostały w całości włączone - w 2014 r. - do zasobów udokumentowanego złoża o nazwie **„Nowa Ruda pole Piast rejon Wacław-Lech”**. Tym samym w dodatkach do dokumentacji geologicznych złóż „Nowa Ruda” pole „Piast” - rejon „Lech” oraz „Nowa Ruda” pole „Piast”, zawarto wnioski o skreślenie ich z zasobów bilansów złóż węgla kamiennego [Siata E., 2014^{1 i 2}]. Należy tu wyjaśnić, że obecnie trwają prace nad dalszym dokumentowaniem zasobów złoża węgla kamiennego „Nowa Ruda pole Piast rejon Wacław-Lech”.

Wydana dnia 17 grudnia 2014 r. decyzja Ministra Środowiska znak: DGK-VIII-4741-8220/99/51173/14/MW zatwierdzająca dokumentację geologiczną złoża węgla kamiennego **„Nowa Ruda pole Piast rejon Wacław-Lech”**, ustaliła wysokość zasobów bilansowych na poziomie 179 311 tys. ton węgla kamiennego (według stanu na dzień 31. grudnia 2013 r.) [Siata E., 2014³]. Jak wspomniano już wcześniej, obecnie trwają dalsze prace, mające na celu dokładniejsze rozpoznanie zasobów omawianego złoża.

Między innymi dla obszaru gminy Nowa Ruda wydano ponadto Koncesję nr 4/2013/p z dnia 21 maja 2013 r. na poszukiwanie i rozpoznanie złóż metanu z pokładów węgla kamiennego w obszarze „Wałbrzych”. Koncesji udzielono na rzecz Green Energy Polska sp. z o.o. na okres 5 lat. Powierzchnia obszaru koncesyjnego wynosi 224,91 km².

Ponadto w rejonie Woliborza, na północ od złóż objętych wydanymi koncesjami, także na pograniczu Gminy i Miasta Nowa Ruda, znajdują się pokłady złoża gabra, określone na mapie geośrodowiskowej Polski jako złoża perspektywiczne.

Występowanie na obszarze gminy udokumentowanych złóż surowców naturalnych stanowi szansę do dalszego rozwoju na jej obszarze działalności górniczej, a co za tym idzie rozwój bazy ekonomicznej gminy. Z drugiej jednak strony z prowadzoną na obszarze gminy działalnością górniczą, związane są oddziaływania górnicze. Skutki tych oddziaływań mogą wystąpić w zasięgu terenów górniczych ustanowionych w koncesjach na wydobywanie kopalin z poszczególnych złóż. W przypadku rozpoczęcia eksploatacji złóż węgla kamiennego metoda podziemną, oddziaływania górnicze wystąpią na rozległych obszarach.

5.1.3. Wody.

Obszar gminy należy do sudeckiego regionu hydrogeologicznego (XVI). Większość obszaru mieści się w podregionie śródsudeckim (XVI 6). Jedynie północno-wschodnia część gminy, obejmująca Góry Sowie, należy do podregionu sowiogórskiego (XXVI 5). W podregionie śródsudeckim wyodrębniany jest m.in. bardzki rejon hydrogeologiczny (XVI 6 F). Na terenie gminy obejmuje on jej część należącą do Gór Bardzkich (tj. południowo-wschodni fragment gminy).

W części należącej do podregionu śródsudeckiego występują wody szczelinowe w utworach: permu dolnego, karbonu górnego i starszego paleozoiku (dewon, sylur). Zwierciadło wód podziemnych w tych utworach jest w przewadze swobodne, a jedynie głębiej mieewa charakter naporowy. Natomiast w bardzkim rejonie hydrogeologicznym występują wody szczelinowe w utworach paleozoiku (kambr dolny, dewon i sylur). W części gminy należącej do podregionu śródsudeckiego mogą występować wody mineralne, gdyż były one stwierdzane w sąsiedztwie.

W podregionie sowiogórskim występują - na głębokości od kilkunastu do ponad 100 m - wody szczelinowe w utworach krystalicznych prekambriu (gnejsy sowiogórskie). Zwierciadło często jest tam naporowe, rzadziej swobodne. Podregion ten jest słabo rozpoznany hydrogeologicznie.

Lokalnie w dolinach rzecznych na obszarze gminy występują wody porowe w piaszczysto-żwirowych utworach czwartorzędu. Wody te - o swobodnym zwierciadle - tworzą wtedy pierwszy horyzont użytkowy na głębokości do kilkunastu metrów.

Na niemal całym obszarze gminy występuje pełna izolacja pierwszego horyzontu użytkowego wód podziemnych od wpływów z powierzchni terenu. Izolacji takiej może nie być lub może ona być częściowa w dnach dolin - w odniesieniu do wód porowych w utworach czwartorzędu, tworzących tam zazwyczaj pierwszy poziom wód użytkowych. Na obszarach występowania pełnej izolacji wody podziemne cechują się zmniejszoną wrażliwością na oddziaływania ze strony zagospodarowania. Zanieczyszczenia mogą natomiast przenikać - także do podziemnych wód użytkowych w dnach dolin - w przypadku braku izolacji. Dlatego na obszarach

takich należy traktować wody podziemne w utworach czwartorzędowych jako wrażliwe na zanieczyszczenie.

Wodoność podłoża, rozumiana jako wydajność możliwa do uzyskania z typowego ujęcia, jest na obszarze gminy niewielka. Bardziej wodonośne ($10\text{--}30\text{ m}^3/\text{h}$) są tereny z podłożem prekambryjskim (region sowiogórski – północna i północno-wschodnia część gminy) oraz w Górach Suchych (zachodni fragment gminy – od Włodowic po Wrześnik). Na pozostałym obszarze wodoność podłoża osiąga $5\text{--}10\text{ m}^3/\text{h}$.

W obrębie nachylonych powierzchni zboczy występować mogą okresowe spływy podpowierzchniowe na głębokościach zazwyczaj do 2 m. Spływ taki pojawia się często na obszarach górskich w okresach wilgotnych. Może on być wtedy przyczyną zamakania podpiwniczeń i przyziemi – zwłaszcza w części odstokowej budowli. W takich przypadkach konieczne może się okazać wykonywanie drenaży budowlanych.

W ogólności warunki hydrogeologiczne na obszarze gminy nie stanowią szczególnych utrudnień dla wprowadzanego zagospodarowania. Niekorzystna natomiast jest niska wodoność podłoża, ograniczająca rozwój działalności wymagających znacznych ilości wody podziemnej, a także rozwój osadnictwa na terenach nie podłączonych do sieci wodociągowej. Bowiem we wsiach, w których korzysta się z indywidualnych studni, już obecnie notuje się niedobory wody. Sytuacja ta dotyczy jednak stosunkowo niewielkiej liczby mieszkańców gminy (stopień wyposażenia mieszkań w gminie w wodociągi w 2014 r. wyniósł 89%).

W latach 2002-2012 zaobserwowano znaczne podniesienie się poziomu wód gruntowych, co skutkuje częstymi podtopieniami piwnic i podpiwniczeń budynków. Analiza krzywych lustra wody gruntowej wyraźnie wskazuje, że jedną z przyczyn jest samoczynne zalanie się chodników górniczych w wyniku zaprzestania pracy funkcjonujących dawniej w rejonie gminy kopalni węgla kamiennego. Pogłębianie się tego stanu wyrządza coraz większe szkody w budynkach, które na obszarze gminy w przewadze zostały wybudowane przed latami 50-tymi XX w., ponieważ założenia konstrukcyjne ich fundamentów zakładały niski stan wód gruntowych.

Obszar gminy należy głównie do zlewni Nysy Kłodzkiej, a jedynie niewielki północno-zachodni fragment (rejon Bartnicy) należy do zlewni Bystrzycy. Powiązania hydrograficzne z Nysą Kłodzką następują tu poprzez Ścinawkę (lewy dopływ Nysy Kłodzkiej), odbierającą lewobrzeżnie wody powierzchniowe odpływające z terenu gminy.

Największą rzeką gminy jest Włodzica (ciek IV rzędu - lewy dopływ Ścinawki) – w przeważającej części na obszarze gminy Nowa Ruda oraz miasta Nowa Ruda. Rzeką tą ma 21,3 km długości oraz powierzchnię zlewni $108,1\text{ km}^2$. Z innych większych cieków obszaru gminy wymienić można: potok Dzik (powierzchnia zlewni $20,6\text{ km}^2$, lewy dopływ Ścinawki), Jugowski

Potok (powierzchnia zlewni 19,2 km², lewy dopływ Włodzicy), Woliborkę (powierzchnia zlewni 15,3 km², lewy dopływ Włodzicy) i Piekiełnicę (powierzchnia zlewni 13,9 km², lewy dopływ Włodzicy).

Włodzica ma swoje źródła w okolicach miejscowości Dworki. Odbiera ona dopływy z terenu południowo-wschodniej części Gór Suchych, północno-zachodniej części Wzgórz Włodzickich, z fragmentu Wzgórz Wyrębińskich oraz z Gór Sowich. Cieki powierzchniowe gminy mają charakter górskich potoków. Na omawianym obszarze brak jest większych, naturalnych zbiorników wodnych. Brak jest tu także większych powierzchni podmokłych.

Pośród rzek obszaru gminy jedynie Włodzica posiada dłuższą serię obserwacji hydrologicznych, które przeprowadzane były na posterunku IMGW (dawny PIHM) w Nowej Rudzie. Posterunek zlokalizowany był w km 4 + 900 biegu rzeki i zamykał zlewnię o powierzchni 94 km². W powojennym okresie wykonywano tam, w latach 1946-1959, przede wszystkim obserwacje stanów wody, natomiast pomiary przepływu były bardzo nieliczne i odpowiadały stanom wody mieszczącym się w wąskim zakresie 5-18 cm. Nie zmierzono zatem przepływów zbliżonych przynajmniej do wartości średnich maksimów oraz odpowiadającym głębokim niżówkom hydrologicznym. Jest to przyczyną niemożności pełnego oszacowania charakterystyki przepływów tej rzeki. Możliwe jest jednak dokonanie charakterystyki reżimu jej stanów wody.

Ujawniająca się wysoka frekwencja wezbrań oraz krótki czas ich trwania wyraźnie wskazuje na bardzo niską retencję podziemną dorzecza Włodzicy. W wyniku tego do koryta rzeki dociera woda ze spływu powierzchniowego oraz płytkiego spływu podpowierzchniowego, natomiast zasilanie z głębiej położonych stref podłoża (kształtujące przepływ niżówkowy) jest znikome. Dokonywana w podłożu zlewni transformacja opadu w odpływ jest w takiej sytuacji niewielka, a reżim odpływu rzeki jest w znacznej mierze odbiciem reżimu opadowego. Cechę tę można uznać za typową dla przyźródłiskowych odcinków rzek górskich, zwłaszcza na obszarze Gór Sowich.

Obszar gminy charakteryzuje wielkość średniego rocznego odpływu jednostkowego 7,5-10 dm³/s/km². Średni niski odpływ jednostkowy wynosi tu 2-3 dm³/s/km², natomiast średni wysoki odpływ jednostkowy 100-200 dm³/s/km². Podane wielkości są bardziej typowe dla obszaru przedsudeckiego, aniżeli dla Sudetów, gdzie są one na ogół wyraźnie wyższe. Maksymalny 1% odpływ jednostkowy (o średniej frekwencji raz na 100 lat) mieści się na omawianym obszarze w przedziale 750-1000 dm³/s/km², co jest wielkością typową dla większej części Sudetów Wschodnich, Środkowych oraz Przedgórz Sudeckiego. Średni jednostkowy odpływ podziemny, określony w okresie 1951-1970 dla zlewni Ścinawki w Gorzuchowie (powierzchnia zlewni 511 km²), wynosi 3,76 dm³/s/km². Wielkość ta określa w dm³/s przeciętne zasilanie podziemne rzeki ze standardowego obszaru 1 km² zlewni. Dla porównania, dla zlewni Nysy Kłodzkiej zamkniętej

przekrojem pomiarowym w Bystrzycy Kłodzkiej (powierzchnia zlewni 260 km²) parametr ten osiąga 4,92 dm³/s/km².

Za typowe dla tego terenu należy uznać wezbrania zasilane roztopowo. Okres ich najwyższej średniej frekwencji przypada na miesiące styczeń i marzec. Typowe są tu także niżówki przypadające na okres jesienny, w okresie września i października. Dla części cieków, zasilanych głównie z obszaru Gór Sowich, typowe jest także występowanie niżówek letnich, w okresie od czerwca do sierpnia włącznie.

Zagrożenie terenu gminy wylewami powodziowymi rzek występuje głównie w miejscach wypływu potoków górskich na obszar mniej nachylonych obniżen. Koryta części cieków (głównie Włodzica) posiadają zabudowę hydrotechniczną typu ciężkiego lub faszynową. Podkreślić należy przy tym, że wielka powódź jaka wystąpiła w 1997 r., ma bardzo niską powtarzalność – znacznie wykraczającą poza wodę stuletnią, wykorzystywaną jako wskaźnik zagrożeń powodziowych. Mimo tego, ukształtowanie terenu oraz górski charakter licznych cieków i potoków płynących przez gminę, wpłynęło na konieczność podjęcia szeregu działań, które zapewniłyby ochronę przed zalaniem miejscowości położonych w dolinach tych cieków. Działania takie zostały podjęte w 2004 r. Przyjęto wówczas „Studium ochrony przed powodzią Kotliny Kłodzkiej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony miasta Kłodzka” w nawiązaniu do ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program dla Odry - 2006” (Dz. U. Nr 98, poz. 1067, z późn. zm.). W powyższym studium, którego celem jest stworzenie systemu zabezpieczeń przeciwpowodziowych całego powiatu kłodzkiego, określono między innymi zasięg wód powodziowych (o określonym prawdopodobieństwie występowania) oraz kierunki ochrony przed powodzią. W ramach działań przeciwpowodziowych na terenie gminy Nowa Ruda omawiane studium przewidywało budowę suchego zbiornika retencyjnego „Sarny” na rzece Włodzica. Jednak zbiornik ten nie zostanie w najbliższej przyszłości zrealizowany, ze względu na zakres inwestycji (konieczność likwidacji 30-60 gospodarstw, w tym kościołów) oraz brak wystarczających środków finansowych (według Studium wykonalności dla przedsięwzięcia „Studium ochrony przed powodzią Kotliny Kłodzkiej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony miasta Kłodzka.”). Nie wyklucza się jednak realizacji zbiornika „Sarny” w przyszłości, gdy pojawi się taka możliwość.

Poza wspomnianymi powyżej programami w 2005 r. teren gminy Nowa Ruda objęto także „Programem małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim”, którego głównym celem jest poprawa małej retencji (w tym zbiornikowej) całego województwa. W gminie Nowa Ruda programem objęto łącznie 6 zbiorników, położonych w miejscowościach Bożków i Ludwikowice Kłodzkie. Są to stawy rybne. Dodatkowo, z inicjatywy samorządu gminy, do programu (w 2006 r.)

zgłoszono kolejne 3 zbiorniki zlokalizowane w miejscowości Wolibórz. Wykaz oraz charakterystykę poszczególnych zbiorników zawiera tabela nr 5.1.3.1.

Poza wymienionymi powyżej programami w powiecie kłodzkim działa Lokalny System Oslony Przeciwpowodziowej. System ten opiera się na 21 punktach pomiaru stanu wód w rzekach i 18 punktach pomiarów opadów atmosferycznych, które monitorują wielkości opadów i stan wód w rzekach. Wszystkie informacje są na bieżąco (co 15 minut) aktualizowane. W razie zagrożenia zostaje uruchamiany System Telefonicznego Ostrzegania Mieszkańców. Na obszarze gminy Nowa Ruda znajduje się działający w ramach ww. systemu posterunek opadowy w Jugowie.

Tabela nr 5.1.3.1. Wykaz zbiorników małej retencji wodnej.*

Lp.	Lokalizacja administracyjna (miejscowość)	Lokalizacja hydrologiczna (źródło wody)	Właściciel/ użytkownik gruntu	Przeznaczenie zbiornika	Rok budowy	Powierzchnia zalewu [ha]	Pojemność zbiornika [tys. m ³]	Dokumentacja prawna zbiornika	Stan techniczny zbiornika
Zbiorniki istniejące - stan na 31.12.2004 r.									
1.	Bożków	Rów R-J11	-	3 stawy rybne	1980/82	1,82	25,00	-	dobry, przepływowy
2.	Ludwikowice Kłodzkie	Rów R-P	Krzysztof Szpakowski	3 stawy rybne	1997/98	1,37	16,50	OŚ.IV-6210/82/96 z dnia 28.08.1996 r. Ważna do 2021 r.	dobry
Zbiorniki (nieistniejące, w fazie koncepcji) zgłoszone do programu** przez władze gminy - stan na 15.12.2006 r.									
3.	Wolibórz	Piekielnica	Kołacz	staw rybny	-	-	-	-	-
4.	Wolibórz	dopływ w Woliborzu	-	staw rybny	-	-	-	-	-
5.	Wolibórz	Dzik	-	staw rybny	-	-	-	-	-

* według „Programu małej retencji wodnej województwa dolnośląskiego”.

** „Programu małej retencji wodnej województwa dolnośląskiego”.

5.1.4. Rzeźba terenu.

Zasadnicze rysy rzeźby terenu na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda zostały ukształtowane w okresie trzeciorzędowym - pod wpływem ruchów tektonicznych związanych z górotwórczością alpejską oraz wskutek oddziaływania erozji, denudacji i akumulacji osadów. W rezultacie wielofazowych ruchów tektonicznych, zaznaczających się od schyłku okresu kredowego poprzez cały trzeciorząd oraz część czwartorzędu, teren ulegał tu podnoszeniu lub obniżaniu wzdłuż linii nieciągłości tektonicznych. Fazom tektonicznego podnoszenia towarzyszyły procesy erozyjno-denudacyjny usuwania skał podłoża oraz wzrost deniwelacji rzeźby, natomiast fazom spokoju tektonicznego towarzyszyły procesy wyrównywania rzeźby wskutek bocznego rozwoju den dawnych dolin. Na przemian występujące okresy aktywności oraz spokoju tektonicznego dały w rezultacie charakterystyczne zrównania grzbietowe oraz stokowe, zaznaczające się w pasmach noworudzkich wzgórz. W trakcie podnoszenia terenu doszło też do ukształtowania przełomowych odcinków dolin potoków górskich, spływających do szerokiego obniżenia dna doliny Ścinawki, mającego trzeciorzędowe założenia. Fragmenty szerokich obniżeń pomiędzy grzbietami wzniesień są resztkami najmłodszych powierzchni zrównań denudacyjnych, powstałych u schyłku trzeciorzędu.

Rzeźba terenu w gminie wiejskiej Nowa Ruda została ostatecznie ukształtowana w okresie czwartorzędowym, w warunkach cyklicznie zmieniającego się klimatu. Szczególne znaczenie miały okresy ochłodzenia klimatu w plejstocenie, kiedy na obszar Kotliny Kłodzkiej wtargnął (przez przełęcz - na tym odcinku Przełęcz Srebrna i Przełęcz Wilczy - oraz przez przełom Nysy Kłodzkiej w okolicach Barda) lądolód zlodowacenia skandynawskiego (prawdopodobnie dwukrotnie). Panowały wówczas warunki odpowiadające mroźnemu klimatowi strefy peryglacjalnej (obecnemu klimatowi tundry). Podobne warunki panowały na tym terenie także w okresach zlodowaceń, które nie osiągnęły Sudetów. Szata roślinna była wówczas bardzo uboga (reprezentowana głównie przez mchy i trawy), a w podłożu występowała wieloletnia zmarzlina, która ograniczała infiltrację wody oraz warunkowała ożywione procesy spęływania i spływania gruntu z powierzchni stokowych ku dnom dolin. Nastąpiło wskutek tego ich akumulacyjne podniesienie. Mniejsze dolinki, schodzące z grzbietów wzgórz miały wówczas charakter dolinek denudacyjnych, których formy pochodzące z ostatniego zlodowacenia przetrwały w wielu miejscach do dzisiaj. W wyższych partiach grzbietów i pojedynczych wzniesień dochodziło do odsłaniania litych skał podłoża, które wietrzejąc w mroźnym klimacie formowało pokrywy gruzowe lub gruzowo-gliniaste. W cyklach ociepleń klimatycznych wkraczały na te obszary lasy, co hamowało postępy denudacji na stokach i powodowało rozwój erozji w dnach dolin, które były w

ten sposób obniżane. Powierzchnie wcześniejszych den dolin uformowały terasy rzeczne, w wielu miejscach następnie zdenudowane lub zamaskowane glinami zboczowymi.

W ostatnim etapie rozwoju rzeźby obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda, obejmującym okres po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia i trwającym do dzisiaj (holocen), rozwinęła się bujna szata roślinna oraz nastąpił ostatni okres erozyjnego rozcinania den dolinnych. Powierzchnie stokowe zostały utrwalone przez roślinność, co zahamowało postępy erozji i denudacji. Końcowa część holocenu jest okresem coraz silniejszego oddziaływania człowieka.

Obecnie rzeźba terenu na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda ma charakter górski i podgórski, zatem jest zróżnicowana, co wyraża się znacznymi deniwelacjami oraz spadkami terenu. Na obszarze gminy znajduje się wiele lokalnych wzniesień, z których najwyższym jest Wielka Sowa (Góry Sowie), jednak sam szczyt tej góry (1013,9 m n.p.m.) położony jest tuż za granicami gminy Nowa Ruda na terenie gminy Pieszyce. Kolejne lokalne kulminacje wysokościowe stanowią: Góra Wysoka (750,3 m n.p.m., Góry Suche), Góra Włoczek (zwana też Kortunał, 675,5 m n.p.m., Góry Bardzkie), Góra Gontowa (723,0 m n.p.m., Wzgórza Wyrębińskie), Góra Włodzicka (758,0 m n.p.m., Wzgórza Włodzickie) oraz Góra Przrzec (602,0 m n.p.m., Garb Dzikowca). Najniżej położone tereny w gminie znajdują się w okolicy Bożkowa – rzędne osiągają tu koło 330,0 m n.p.m. W granicach obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda różnice wysokości osiągają zatem ponad 680 m.

Ze względu na różny stopień przekształceń antropogenicznych rzeźba terenu na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda została dodatkowo zróżnicowana. Największe przekształcenia widoczne są w rejonie poszczególnych miejscowości, wzdłuż dróg oraz w rejonie odkrywkowych kopalni złóż kruszywa naturalnego „Słupiec Dębówka” i „Świerki”. Najmniejsze przekształcenia pierwotnej rzeźby terenu występują w tych częściach obszaru gminy, gdzie nie ma terenów osadniczych – zatem głównie na terenach górskich.

Rzeźba terenu na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda stwarza utrudnienia dla wprowadzania nowego zainwestowania - problemy mogą wystąpić na powierzchniach o znaczących nachyleniach.

5.1.5. Klimat.

Według regionalizacji klimatycznej Polski gmina wiejska Nowa Ruda położona jest w zasięgu Wałbrzyskiego Regionu klimatycznego (IV). Klimat tego regionu jest stosunkowo chłodny i wilgotny. Charakterystycznym zjawiskiem występującym w głębokich dolinach, położonych w omawianym regionie klimatycznym, są zastoiska chłodu (ZWD, WBU we Wrocławiu, listopad 2005).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Klimat lokalny obszaru gminy cechuje się dużym zróżnicowaniem. Na warunki mikroklimatyczne ma tu wpływ głównie rzeźba terenu i pokrycie powierzchni terenu roślinnością. Znaczne deniwelacje powierzchni obszaru gminy mają wpływ przede wszystkim na: temperaturę powietrza, opady atmosferyczne, prędkość i kierunki wiatru oraz na grubość i czas zalegania pokrywy śnieżnej. Jednocześnie zmienna ekspozycja stoków i ich nachylenie, a także duża ilość dolin powoduje zmienne nasłonecznienie.

Średnia roczna temperatura powietrza na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda osiąga $+6,5^{\circ}\text{C}$, przy czym w najwyższych partiach Gór Sowich wartość ta wynosi poniżej $+4^{\circ}\text{C}$, a na niższych położonych terenach około $+7^{\circ}\text{C}$. Warunki termiczne są tu silnie zmienne, z niższymi temperaturami w obrębie wzniesień oraz na zboczach eksponowanych ku północy – zwłaszcza tych zalesionych. Głębiej wcięte i wąskie doliny, zwłaszcza w Górach Sowich i Bardzkich, mają dodatkowo pogorszone warunki nasłonecznienia, co jest spowodowane ich zacienieniem przez otaczające grzbiety górskie. Lepsze warunki nasłonecznienia panują w szerokim Obniżeniu Noworudzkim.

Lato termiczne na obszarze gminy Nowa Ruda jest dość długie (trwa około 14 tygodni) i ciepłe - ze średnią temperaturą lipca $+16,5^{\circ}\text{C}$. Stosunkowo łagodna, ale długa (trwająca niemal 19 tygodni) jest także zima - ze średnią minimalną temperaturą stycznia -3°C (BIP Gmina Nowa Ruda, 24.01.2014). Pokrywa śnieżna utrzymuje się na obszarze gminy od 60-70 dni na terenach położonych niżej do ponad 100 dni w najwyższych partiach Gór Sowich (generalnie powyżej 700 m n.p.m.). Roczna średnia suma opadów atmosferycznych w gminie wynosi 800-850 mm. Przy czym na terenach położonych niżej opady są mniejsze (np.: 718 mm w Jugowie, 700 mm w Słupcu), a na tych położonych wyżej znacznie wyższe, od średnich (w najwyższych partiach Gór Sowich opad roczny powinien przekraczać 1200 mm - szacując na podstawie przeciętnego gradientu ombrometrycznego) (B.U. Ecoland, 2014).

Gmina wiejska Nowa Ruda należy do obszarów o dodatnim klimatycznym bilansie wodnym - średnia roczna wieloletnia (1966-1995) wartość klimatycznego bilansu wodnego wyniosła około 150-250 mm. Przy czym w półroczu letnim wartość ta była niższa (100-150 mm). Oznacza to, że na omawianym obszarze nie ma deficytu w zasilaniu zlewni (wodami opadowymi) (Program małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim do 2015, przyjęty Uchwałą Nr XLVII/622/2005 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2005 r.).

Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda przeważają wiatry z kierunku południowego, z większym eksponowaniem zachodniego kierunku w wyższych partiach Gór Sowich. Należy jednak podkreślić, że ze względu na urozmaiconą rzeźbę terenu, kierunki wiatru mogą tworzyć lokalne systemy anemo-orograficzne, przystosowując się do przebiegu większych dolin. Średnia prędkość

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

wiatru w gminie osiąga 3,5 m/s - 5 m/s na niżej położonych terenach, a w wyższych partiach Gór Sowich 7,5 m/s - 10 m/s.

Warunki przewietrzania gminy określa się jako dobre na wyniosłościach. Natomiast w obniżeniach dolinnych ulegają one znacznemu pogorszeniu - występują tu takie zjawiska, jak: słabe ruchy powietrza, mgły i przymrozki. Prowadzi to do zwiększenia warunków inwersyjnych i zagrożenia częstym pojawianiem się w dnach dolin podwyższonych koncentracji zanieczyszczeń powietrza, zwłaszcza w sezonie grzewczym (B.U. Ecoland, 2014).

5.2. Biotyczne elementy środowiska.

5.2.1. Gleby i ich przydatność rolnicza.

Typy genetyczne gleb gminy wiejskiej Nowa Ruda wynikają m.in. ze struktury litologicznej podłoża, rzeźby terenu i stosunków wodnych. Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda przeważają gleby brunatne właściwe (ok. 72%) oraz brunatne kwaśne lub wylugowane (ok. 22%) wykształcone na stokach i wzniesieniach. Na obszarze omawianej gminy występują również gleby pseudobielicowe (3,8%), mady (1,4%), czarne ziemie (0,4%) oraz gleby organiczne (0,1%).

Pod względem gleboznawczej klasyfikacji gruntów na gruntach ornych na obszarze gminy dominują grunty klasy IVa i IVb (45,3%). Znaczący - 30,6% użytków rolnych - jest także udział gruntów V i VI klasy bonitacyjnej. Użytki rolne na glebach dobrych (II-III klasy bonitacyjnej) zajmują łącznie 24,1% powierzchni użytków rolnych gminy wiejskiej Nowa Ruda (w tym udział poszczególnych klas bonitacyjnych jest następujący: I – brak, II stanowią – 2,9%, gleby klasy IIIa – IIIb 21,2%) (Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, 2011).

Rozpatrując przydatność gleb do produkcji roślinnej, określanej za pomocą kompleksów rolniczej przydatności gleb, można stwierdzić, iż jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy wiejskiej Nowa Ruda jest generalnie niska, choć zróżnicowana. Na obszarze gminy przeważa kompleks zbożowo-pastewny górski (38% użytków rolnych gminy) a następnie kompleks zbożowy górski (30,5%). Ponadto na obszarze gminy występują kompleksy: pszenno-górski (12%), pszenno-dobry (10,2%) oraz owsiany górski (9,4%) (Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, 2011).

Użytków zielonych na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda jest stosunkowo mało. Są to przeważnie użytki średnie (72,7% wszystkich użytków zielonych gminy). Natomiast użytki słabe stanowią 26,6% ogólnego obszaru użytków zielonych. Użytki zielone dobre i bardzo dobre występują jedynie we wsi Bożków, zajmując 9% powierzchni użytków zielonych obrębu (Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, 2011). Większość użytków zielonych gminy wiejskiej Nowa Ruda występuje na glebach IV klasy bonitacyjnej (60% wszystkich użytków

zielonych omawianego obszaru). Znaczący (22,5%) jest także udział użytków zielonych na glebach klasy V. Użytki na najlepszych glebach (klas I-III) stanowią łącznie 14,5% wszystkich użytków zielonych gminy (w tym te na glebach III klasy bonitacyjnej – 13,2%, klasy II – 1% a klasy I – 0,3%), a te na glebach najslabszych (VI i VIz klasy bonitacyjnej) - 3% (w tym wśród użytków zielonych udział poszczególnych klas bonitacyjnych jest następujący: I – 0,3%, II – 1,0%, III – 13,2%, IV – 60,0%, V – 22,5%, VI – 2,7% i VIz – 0,3%). Wśród użytków zielonych udziały są następujące: bardzo dobre i dobre - 0,7%, średnie - 88,1% oraz słabe i bardzo słabe - 11,2%.

Na wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP) składają się: warunki glebowe, agroklimat, rzeźba terenu i warunki wodne. Wielkość tego wskaźnika podaje się w teoretycznie 120-punktowej skali. Jakkolwiek w Polsce nie ma obszaru, któremu przyznano tę maksymalną ilość punktów - najwyższa wartość WWRPP w Polsce wynosi 111 punktów. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda oszacowano na 66,7 pkt. Jest on zbliżony do wartości średniej dla całej Polski, wynoszącej 66,6 pkt, ale niższy od wartości średniej dla województwa dolnośląskiego – 74,9 pkt. Warunki produktywności przestrzeni rolnej w gminie wiejskiej Nowa Ruda są tutaj wyraźnie gorsze, niż w gminach dna Kotliny Kłodzkiej (np. Kłodzko lub Bystrzyca Kłodzka), ale nieco lepsze niż w gminach wyżej położonych (jak np. Stronie Śląskie lub Łądek Zdrój).

W „Strategii rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego” (przyjętej Uchwałą Nr XXXV/583/2001 sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 maja 2001 r.) gminę wiejską Nowa Ruda zakwalifikowano do III przemysłowo-rekreacyjno-turystycznego regionu funkcjonalnego obszarów wiejskich. Region ten charakteryzuje niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej ale jednocześnie wysoka wartość środowiska przyrodniczego. Dlatego rozwój tego regionu powinien być oparty przede wszystkim na usługach rekreacyjno-turystycznych, a dopiero w dalszej kolejności na przemyśle i rolnictwie. Możliwości rozwoju rolnictwa w omawianym regionie są zróżnicowane. Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda dotychczas nie stwierdzono szczególnych ograniczeń, co do możliwości uprawy gatunków roślin (z wyjątkiem kukurydzy). Jednak ze względów ekonomicznych produkcję rolniczą zaleca się tu oprzeć na zbożach (w tym zwłaszcza na pszenicy ozimej, pszenżycie i rzepaku ozimym, ale z wyjątkiem jęczmienia i żyta) i ziemniakach sadzeniakowych. Natomiast produkcję zwierzęcą powinno się ukierunkować na hodowlę bydła i owiec (Kutkowska B., Parylak D., Patkowska-Sokoła B., Kordas L., 2007).

Biorąc pod uwagę powyższe, należy dodać, że rozwój na obszarze gminy turystyki i rekreacji jest pożądaný zwłaszcza, że prowadzenie działalności wyłącznie rolniczej na obszarze gminy jest słabo opłacalne (o czym wspomniano już powyżej). Być może jej rozwój w kierunku produkcji zwierzęcej oraz połączenie jej z turystyką i rekreacją (agroturystyka), dawałaby lepsze

szanse na jej utrzymanie a nawet rozwój. Niekorzystne warunki agrarne znacznej części gminy dają także możliwość dalszego zwiększania jej lesistości.

5.2.2. Elementy biosfery.

Potencjalna roślinność obszaru gminy jest zróżnicowana w związku ze zmiennością: warunków klimatycznych, podłoża geologicznego oraz warunków wodnych. Na wyżej położonych stokach górskich przeważają ubogie buczyny z zespołu *Luzuloluzuloidis-Fagetum* (= *Luzulonemorosae-Fagetum*). Mniejsze powierzchnie w Górach Sowich i Bardzkich zajmują żyzne buczyny sudeckie z zespołu *Dentarioenneaphyllidi-Fagetum*. Najwyżej położone tereny pod szczytem Wielkiej Sowy odpowiadają górnoreglowej świerczynie z zespołu *Calamagrostiovillosae-Piceetum* (= *Plagiothecio-Piceetumhercynicum*). Tereny Wzgórz Włodzickich, Wzgórz Wyrębińskich, należącej do gminy części Gór Suchych i w Obniżeniu Bożkowa to potencjalne środkowoeuropejskie grądy z zespołu *Galio sylvatici-Carpinetum*. Na uboższych i silniej szkieletowych glebach wzniesień w obrębie Wzgórz Włodzickich i Wyrębińskich występują podgórskie środkowoeuropejskie dąbrowy *Luzuloluzuloidis-Quercetumpetraeae*. W dolinach potoków, na podłożach dziś wyraźnie odwodnionych, występowały niegdyś podgórskie łągi jesionowe z zespołu *Cariciremotae-Fraxinetum* lub (obecnie całkowicie zniszczone) nadrzeczne olszyny górskie z zespołu *Alnetumincanae*. Lokalnie, na małych powierzchniach, występują siedliska potencjalne dla ziołorośli oraz roślinności młak i torfowisk niskich (Matuszkiewicz J.M, 2008).

Gmina wiejska Nowa Ruda charakteryzuje się wysokim stopniem lesistości. Ze względu na położenie występujące tu lasy pełnią funkcję glebo- i wodochronną. Spełniają zadania hodowlano-ochronne a także udostępniane są dla celów turystycznych. Lasy omawianej gminy zaliczyć można do dwóch pięter: pogórza (300-500 m n.p.m.) oraz regła dolnego (500-1000 m n.p.m.) W piętrze przygórza dominują drzewostany świerkowe, niekiedy z domieszką: buka, brzozy, jawora i sosny oraz drzewostany bukowe. Natomiast w piętrze regła dolnego przeważają monokultury świerkowe, spotkać tu można również przerzedzone lasy bukowo-mieszane (Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, 2010).

Szereg z występujących na obszarze gminy siedlisk, posiada wysoką wartość przyrodniczą, a znaczna ich część objęta jest ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej UE. Wymienione one zostały w rozdziale nr 5.4. Oprócz tych „naturowych” siedlisk na obszarze gminy występują inne cenne siedliska przyrodnicze, nie objęte dyrektywą unijną. Według inwentaryzacji przyrodniczej obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda (Fulica-Jankowski, 2005) są to:

- podgórski łąg jesionowy zespołu *Cariciremotae-Fraxinetum*;

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- siedliska torfowiskowe - kwaśne młaki turzycowe zespołu *Caricicanestentis-Agrostietumcaninaez* rzędu *CaricetaliaNigrae* oraz inicjalne stadia rozwoju roślinności torfowisk przejściowych z rzędu *Scheuchzerietaliapalustris*;
- siedliska na naturalnych wychodniach skał i w starych wyrobiskach kamieniołomów - zasiedlane przez zbiorowiska z rzędu *Potentilletaliaacaulescentis*;
- wtórne siedliska muraw kserotermicznych na nasłonecznionych półkach skalnych, ze zbiorowiskami z klasy *Festuco-Brometea*;
- siedliska kamienistych skarp przydrożnych, ze zbiorowiskami z klasy *Kohlerio-Corynephoretea*;
- siedliska mokradłowe z roślinnością turzycowisk - ze związku *Magnocaricion*;
- siedliska ziołorośli *Betulo-Adenostyletea* i zbiorowisk z klasy *Montio-Cardaminetea*;
- siedliska mszaków na głazach w korytach potoków oraz na skałkach gnejsowych;
- siedliska wtórnych zbiorowisk leśnych - nasadzenia świerka, sosny, modrzewia i dąglezji;
- siedliska okrajków leśnych i inne siedliska ruderalne z klasy *Artemisietea*;
- siedliska zajęte przez uprawy roślin i towarzyszącą im roślinność segetalną oraz nieużytki porolne;
- inne siedliska - stawy, zalane wodą otwarte wyrobiska, składowiska odpadów górniczych i innych, miejsca czynnej eksploatacji surowców skalnych.

Do gatunków roślin **rzadkich i zagrożonych** w Polsce, ale nie objętych ochroną, które wg wspomnianej inwentaryzacji przyrodniczej występują na obszarze gminy Nowa Ruda należą: perłówka orzęsiona *Melicaciliata*, żywiec dziewięciolistny *Dentariaenneaphyllos* oraz kokorycz wątła *Corydalis intermedia*. Spośród nich najbardziej zagrożonym gatunkiem w Polsce jest perłówka orzęsiona (krytycznie zagrożona wg Polskiej Czerwonej Księgi Roślin), występująca na górze Wapienna koło Dzikowca - na niewielkiej powierzchni naturalnych wychodni skalnych, poniżej wschodniej krawędzi wyrobiska kamieniołomu. Zagrożeniem dla tej populacji perłówki orzęsionej jest rozwój zarośli i drzew – ocienianie wychodni skalnej może spowodować wymieranie tego gatunku. Z kolei żywiec dziewięciolistny jest charakterystyczny dla żyznych buczyn sudeckich i zachował nieliczne populacje w Górach Sowich, np. w Leśnictwie Przygórze. Kokorycz wątła pojawia się na zasobniejszych siedliskach obszaru gminy w Górach Sowich i Bardzkich.

Na obszarze gminy zidentyfikowano także następujące gatunki roślin, podlegające do 2014 r. ochronie gatunkowej: barwinek pospolity *Vinca minor*, bluszcz pospolity *Hederahelix*, bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, kalina koralowa *Viburnum opulus*, konwalia majowa

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Convallariamajalis, kopytnik pospolity *Asarumeuropaeum*, kruszyna pospolita *Frangulaalnus*, przytulia (marzanka) wonna *Galium (Asperula) odoratum* i naparstnica purpurowa *Digitalis purpurea*.

Obszar gminy Nowa Ruda cechuje się bogactwem fauny. Wśród udokumentowanych tu gatunków ssaków nie objętych (wg stanu z lipca 2016 r.) ochroną gatunkową występują: piżmak *Ondatrazibethicus*, nornica ruda *Clethrionomysglareolus*, darniówka pospolita *Pitymyssubterraneus*, karczownik *Arvicolaterrestris*, nornik bury *Microtusagrestis*, nornik zwyczajny *Microtusarvalis*, mysz domowa *Mus musculus*, szczur *Raptus sp.*, mysz polna *Apodemusagrarius*, mysz leśna *Apodemusflavicollis*, zając *Lepuscapensis*, lis pospolity *Vulpesvulpes*, jenot *Nyctereutesprocyonoides*, borsuk *Melesmeles*, kuna leśna *Martesmartes*, kuna domowa *Martesputorius*, dzik *Sus strofa*, sarna *Capreoluscapreolus*, jeleń *Cereus elaphus* oraz muflon *Ovisammon* (sprowadzony na przełomie XIX i XX wieku ze Słowacji).

Do gatunków ptaków, nie objętych ochroną gatunkową (wg stanu z lipca 2016 r.), udokumentowanych na obszarze gminy Nowa Ruda należą: krzyżówka *Anasplatyrhynchos*, jastrząb *Accipitergentilis*, krogulec *Accipiternisus*, bażant *Phasianuscolchicus*, kuropatwa *Perdixperdix*, grzywacz *Columbapalumbus*, puszczyk *Stripaluco*, strzyżyk *Troglodytestroglodytes*, pokrzywnica *Prunellamodularis*, pokląskwa *Saxicolarubetra*, drozd śpiewak *Turdusphilomelos*, kapturka *Sylvia atricapilla*, świstunka *Phylloscopussibilatrix*, muchołówka szara *Muscicapastriata*, muchołówka żałobna *Ficedulahypoleuca*, sroka *Pica pica*, wrona *Corvuscornix* oraz makolągwa *Cardueliscannabina*

Ochrona gatunkowa została szczegółowo omówiona w rozdziale nr 5.4.

5.3. Stan środowiska i źródła zagrożeń.

5.3.1. Powietrze atmosferyczne.

Na stan powietrza atmosferycznego gminy wiejskiej Nowa Ruda mają wpływ głównie punktowe oraz liniowe źródła zanieczyszczeń. Punktowymi źródłami zanieczyszczeń na omawianym obszarze są przede wszystkim lokalne kotłownie. Do źródeł liniowych należą drogi, w tym przede wszystkim odcinki dróg wojewódzkich nr 381 i 385, prowadzących przez gminę. Lokalnym źródłem zanieczyszczenia powietrza o małym zasięgu jest hałda zlokalizowana na terenie działki ewidencyjnej nr 702 w Ludwikowicach. Hałda pozostała po funkcjonującej do lat 60-tych ubiegłego wieku elektrowni węglowej przy ul. Fabrycznej w Ludwikowicach i do dziś nie została zrekultywowana. W latach 70-80 ubiegłego wieku popioły złożone na hałdzie były wykorzystywane do produkcji pustaków budowlanych. W latach 90-tych ub. wieku zaprzestano eksploatacji składowiska, pozostawiając ok. 10-15% materiału. Wiatr przewiewający szczyt góry

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Włodyki, na którym została zlokalizowana hałda, przyczynia się do wywiewania części lotnych z jej pozostałości. Źródłem zanieczyszczeń powietrza o lokalnym zasięgu jest także powierzchniowa działalność górnicza, będąca źródłem emisji nieorganicznych.

Na obszarze gminy brak jest dużych emitorów zanieczyszczeń powietrza. Emitory takie leżą w bliższym i dalszym sąsiedztwie omawianego obszaru. Potencjalnie są to przede wszystkim zakłady przemysłowe i lokalne kotłownie. Spośród ww. emitorów najbliższej, gdyż w mieście Nowa Ruda, znajduje się zakład „Ciepłownictwo” Sp. z o.o., który emituje do atmosfery znaczne ilości: pyłów, dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i tlenku węgla. W nieco dalszej odległości od obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda znajduje się odlewnia żeliwa w Ścinawce Średniej (FAP „Zetkama” S.A. w Kłodzku), będąca emitorem tych samych zanieczyszczeń. W pobliżu północnej granicy gminy znajduje się zakład ciepłowniczy w Głuszycy (Fortum DZT S.A. w Wałbrzychu), emitujący wyraźnie mniejszą ilość zanieczyszczeń niż poprzednio wymienione zakłady. W dalszej odległości, w kierunku na północny zachód, znajduje się grupa dużych emitorów zanieczyszczeń w obszarze Wałbrzycha i jego okolic. Nad obszar gminy mogą zatem napływać zanieczyszczenia z bliższych i dalszych terenów zewnętrznych.

Jak wspomniane zostało na wstępie, głównymi zagrożeniami jakości powietrza na obszarze gminy są przede wszystkim lokalne kotłownie (paleniska domowe) oraz ruch komunikacyjny. Emitory te są źródłem emisji niskiej. Zjawisko to jest szczególnie natężone w sezonie grzewczym, gdyż źródłem emisji niskiej są przede wszystkim paleniska domowe, w których wykorzystuje się paliwa konwencjonalne (do których spalania stosuje się technologie mało efektywne i generujące znaczne ilości zanieczyszczeń). Ruch samochodowy w mniejszym stopniu wpływa na wielkość emisji niskiej. Niemniej z ruchem pojazdów samochodowych (spalaniem paliw w silnikach, ścieraniem jezdni, hamulców oraz opon) związane są emisje tlenków azotu i węgla, dwutlenku węgla oraz pyłów zawierających szkodliwe związki (np. kadm, ołów i nikiel). Najsilniej na stan powietrza obszaru gminy oddziałują drogi o dużym natężeniu ruchu, tj. drogi wojewódzkie nr 381 i 385. Noworudzkie odcinki tych dróg przechodzą (na przeważającej długości) przez tereny osadnicze. Problem emisji zanieczyszczeń jest tu więc dość istotny.

Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda źródła emisji niskiej (czyli głównie lokalne kotłownie) są rozproszone, więc nie powodują zazwyczaj wysokich koncentracji zanieczyszczeń w powietrzu. Bardziej uciążliwe stają się one w okresach występowania inwersji termicznej w dolnej warstwie atmosfery. Związane to jest ze szczególnymi warunkami pogodowymi (brak wiatru, zazwyczaj cyrkulacja wyżowa, zwiększone wychładzanie nocne w warunkach bezchmurnego nieba). Inwersje termiczne powodują kumulację zanieczyszczeń w tzw. warstwie podinwersyjnej, która nie pozwala na ich rozpraszanie. Takie sytuacje pogodowe cechują się zwykle

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

długotrwałością, ze względu na stabilność cyrkulacji wyżowej. Szczególnie zagrożone są wtedy wszelkie obniżenia, typu kotlin i większych dolin. W przypadku inwersji warunkowanej wychładzaniem podłoża (bezhmurne i bezwietrzne noce), następują spływy zimnego powietrza - ze zboczy ku obniżeniom terenowym. Jednocześnie powstają warunki sprzyjające pojawianiu się mgieł. Zanieczyszczenia z emisji niskiej są wówczas koncentrowane w przyziemnej warstwie atmosfery, często tylko do wysokości kilkunastu metrów. W warunkach mgielnych tworzyć mogą dodatkowo zanieczyszczony aerozol. W przypadku lokalizacji części zabudowy na zboczach obniżeń, dokonywana stamtąd emisja niska kierowana będzie do dna obniżeń (dna dolin, dna kotlin), oddziałując na tereny niezabudowane.

Większość zabudowy miejscowości gminy znajduje się w dnach dolin lub w ich pobliżu. Dlatego większa część populacji mieszkańców gminy może być narażona na okresowo zwiększone lokalnie zanieczyszczenie powietrza – w sytuacjach inwersyjnych. Inwersje termiczne są częste w Kotlinie Kłodzkiej, jednak obszar gminy wiejskiej Nowa Ruda leży na jej obrzeżu i na terenach nieco wyniesionych. Dlatego przewidywać należy, że opisywane uciążliwości warunkowane będą bardziej lokalnie, aniżeli regionalnie. Podczas inwersji termicznych, którym towarzyszy spływ wychłodzonego powietrza do miejsc niżej położonych, pogarszanie się sytuacji powinno następować od wyższych odcinków dolin w kierunku ich odcinków niższych. W obrębie Obniżenia Noworudzkiego część tych zanieczyszczeń powinna kierować się ku miastu Nowa Ruda.

Stan jakości powietrza atmosferycznego monitorowany jest m.in. przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu - w ramach systemu Państwowego Monitoringu Środowiska. Monitoring prowadzony jest w strefach, których zasięg określono w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w *sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza* (Dz. U. z 2012 r. poz. 914). Zgodnie z tym rozporządzeniem gmina wiejska Nowa Ruda należy do strefy dolnośląskiej o kodzie PL0204. Monitoringu dokonuje się na stacjach pomiarowych. Aktualnie na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda nie ma stacji pomiarowej. Najbliższa (manualna) znajduje się przy ul. Srebrnej w Nowej Rudzie. Ale uzyskiwane tam wyniki nie są adekwatne do oceny stanu powietrza w gminie Nowa Ruda (ze względu na inne uwarunkowania ekofizjograficzne, w tym odmienny sposób zagospodarowania tych obszarów – inne źródła emisji i wielkość tych emisji). W związku z powyższym przedstawić można jedynie ogólną stan jakości powietrza i analizę zagrożeń.

Na stacji pomiarowej przy ul. Srebrnej w mieście Nowa Ruda w 2014 r. mierzono poziomy zanieczyszczeń pyłowych (pyłu zawieszonego PM10, metali w pyłe zawieszonym PM10: ołowiu, arsenu, kadmu, niklu oraz benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10). Nie odnotowano

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

przekroczenia poziomów normatywnych dla zawartości w powietrzu zanieczyszczeń pyłowych takich, jak: ołów, arsen, kadm i nikiel. Odnotowano natomiast ponadnormatywną zawartość w powietrzu pyłu zawieszonego PM10 oraz bardzo wysoką zawartość benzo(a)pirenu w tym pyłe zawieszonym PM10. W odniesieniu do pyłu zawieszonego PM10 na stacji w Nowej Rudzie w 2014 r. odnotowano przekroczenie dopuszczalnego poziomu średniorocznego (123% normy) – jedyne przekroczenie normy średniorocznej na Dolnym Śląsku. Na omawianej stacji pomiarowej w Nowej Rudzie odnotowano także przekroczenie dopuszczalnej liczby dni (35 w roku) z przekroczeniami poziomu 24-godzinnego pyłu zawieszonego PM-10 - o 129 dni. Przekroczenia wystąpiły zarówno w sezonie grzewczym, jak i pozagrzewczym.

Jak wspomniano już wcześniej na omawianej stacji pomiarowej w 2014 r. odnotowano także przekroczenia średniorocznego i średniego sezonowego (zarówno w sezonie grzewczym, jak i pozagrzewczym) poziomu docelowego (1 ng/m³) benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10. Stężenie średnioroczne benzo(a)pirenu w pyłe PM10 na omawianej stacji osiągnęło w 2014 r. wartość około 17 ng/m³, w sezonie grzewczym stężenie to było na średnim poziomie około 31 ng/m³ a w sezonie pozagrzewczym na poziomie około 4 ng/m³. Zatem przekroczenie wartości docelowej (traktowanej jako znacznik rakotwórczego ryzyka związanego z obecnością generalnie wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych w powietrzu) w sezonie grzewczym było znaczące (1700% normy) [WIOŚ we Wrocławiu, 2015 r.].

Istotnym aspektem związanym z zanieczyszczeniami powietrza jest ich przenoszenie przez odpady atmosferyczne. Badaniem składu chemicznego opadów w województwie dolnośląskim zajmuje się Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy, Oddział we Wrocławiu. W licznych stacjach pomiarowych bada się stężenie zanieczyszczeń (m.in.: siarczanów, chlorków, azotu, fosforu, sodu, potasu, ołowiu i kadmu) zawartych w opadach oraz wielkość ładunków zanieczyszczeń deponowanych wraz z opadami.

Oddziaływanie zanieczyszczeń napływowych z rejonów zewnętrznych zaznacza się na obszarze gminy najsilniej z kierunku północno-zachodniego (od strony obszaru wałbrzyskiego). Ocena pod tym względem może być dokonana na podstawie badań modelowych rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w opadach atmosferycznych. Najsilniejsze oddziaływania przewiduje się w północno-zachodniej części gminy (mniej więcej po Ludwikowice Kłodzkie). W tej części obciążenie ładunkami siarczanów jest wyraźnie wyższe (22,79-25,49 kg SO₄/ha/rok) niż w obszarze Bożkowa (16,33-20,91 kg SO₄/ha/rok). Podobnie sprawa przedstawia się z ładunkiem azotanów i azotanów: w części północno-zachodniej gminy wynosi on 5,13-5,49 kg N/ha/rok, a w okolicach Bożkowa 3,2-4,67 kg N/ha/rok. Znacznie mniejsze jest natomiast oddziaływanie z tego kierunku ładunków azotu ogólnego: 16,34-17,05 kg N/ha/rok w części północno-zachodniej gminy oraz

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

15,24-16,34 w okolicach Bożkowa. Oddziaływanie z tego kierunku nie zaznacza się w odniesieniu do ładunku fosforu ogólnego, wynoszącego na obszarze całej gminy 0,648-0,696 kg P/ha/rok.

Północno-zachodnia część gminy jest także silniej obciążona ładunkami miedzi, osiągającymi tam 0,07-0,084 kg Cu/ha/rok, wobec 0,023-0,07 kg Cu/ha/rok w części południowo-wschodniej. W części północno-zachodniej zwiększony jest także ładunek ołowiu osiągający tam 0,037-0,038 kg Pb/ha/rok, a w części południowo-wschodniej 0,014-0,034 kg Pb/ha/rok. Silne oddziaływanie obszaru wałbrzyskiego na północno-zachodnią część gminy zaznacza się w ładunku jonów wodorowych (zakwaszenie opadów). Ładunek H^+ wynosi przy północno-zachodnim krańcu gminy 0,0391-0,0516 kg H^+ /ha/rok, a w części południowo-wschodniej obniża się do około 0,0325 kg H^+ /ha/rok.

Przedstawiona analiza wskazuje, że zagrożenia jakości powietrza atmosferycznego na obszarze gminy mają zarówno genezę lokalną, jak też wynikają z oddziaływań zewnętrznych, zwłaszcza ze strony obszaru wałbrzyskiego. Zauważyć należy jednak, że wskazywane wielkości zanieczyszczeń nie są objęte normatywami i posłużyły jedynie analizie oddziaływań zewnętrznych. Spodziewać się należy, że istotne uciążliwości związane z zanieczyszczeniem powietrza mogą występować najczęściej lokalnie i tylko okresowo lub epizodycznie.

Reasumując, z wyników badań stanu jakości powietrza strefy dolnośląskiej przeprowadzonych w 2014 r. wynika, że dla strefy tej konieczne jest opracowanie programu ochrony powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi. W strefie tej zagrożenie stanowi ponadnormatywny poziom stężeń w powietrzu pyłu zawieszonego PM10 i znacznie większa od docelowej zawartość w tym pyłe benzo(a)pirenu [WIOŚ we Wrocławiu, 2015 r.]. W związku z powyższym warto, dla poprawy jakości powietrza atmosferycznego na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda, dążyć do minimalizacji emisji wszelkiego rodzaju zanieczyszczeń, zwłaszcza z lokalnych źródeł ciepła oraz komunikacyjnych.

5.3.2. Zagrożenia hałasem.

Na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda wyróżnić można m.in.: hałas przemysłowy, komunikacyjny oraz komunalny. Emisje hałasu związane są także z prowadzonymi na obszarze gminy np. pracami rolniczymi i leśnymi. Jednak w związku z faktem, iż są to prace sezonowe i krótkotrwałe, nie powinny znacząco negatywnie wpływać na środowisko. Poza tym omawiany typ hałasu jest uciążliwy dla stosunkowo niewielkiej liczby osób, w tym głównie dla operatorów maszyn. Warto także zaznaczyć, że prace rolnicze i leśne prowadzone są na terenach, na których hałas nie jest normowany.

Najliczniej na obszarze opracowania występują źródła hałasu komunalnego, związanego z życiem codziennym mieszkańców (np.: głośne rozmowy, trzaskanie drzwiami, praca urządzeń

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

gospodarstwa domowego itp.). Przy czym jest to hałas typowy dla wszystkich terenów zabudowanych. Dlatego prawdopodobnie nie jest szczególnie uciążliwy dla środowiska (w tym ludzi) i nie stanowi znaczącego zagrożenia dla jakości lokalnego klimatu akustycznego.

Najbardziej uciążliwym dla mieszkańców gminy jest hałas komunikacyjny. Uciążliwości akustyczne w środowisku związane z hałasem komunikacyjnym dotyczą przede wszystkim terenów położonych wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, tj. odcinków dróg wojewódzkich prowadzących przez gminę. Dlatego hałas komunikacyjny jest prawdopodobnie najbardziej odczuwalny na terenach osadniczych, przez które te drogi prowadzą. Niewątpliwie najsilniej obciążoną ruchem jest droga nr 381, biegnąca z Kłodzka w kierunku Wałbrzycha przez Nową Rudę. Oddziaływanie hałasu komunikacyjnego dotyczy terenów, przez które ta droga przebiega (przez całą ich długość). Należą do nich: obręb Ludwikowice Kłodzkie, część obrębu Świerki oraz część obrębu Bartnica. Droga wojewódzka nr 385 - mniej ruchliwa - generuje uciążliwości hałasowe w miejscowościach Wolibórz oraz Włodowice. Miejscowość Wolibórz dodatkowo narażona jest na obciążenia hałasem drogowym od drogi wojewódzkiej nr 384. Zagrożenie hałasem komunikacyjnym dotyczy także terenów z zabudową położoną blisko krawędzi jezdni, przez które prowadzą odcinki dróg powiatowych. Źródłem hałasu komunikacyjnego, o czym już wspomniano, jest także linia kolejowa nr 286, prowadząca przez gminę. Przejeżdżające tą linią pociągi generują hałas i wibracje.

Przemysłowymi - lokalnymi - źródłami hałasu na obszarze gminy są kamieniołomy.

Natężenie hałasu komunikacyjnego nie było mierzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska na terenie gminy. Pomiarów dokonywano tylko w dwóch punktach pomiarowo-kontrolnych w mieście Nowa Ruda. Wyniki tam uzyskane nie są jednak miarodajne dla omawianego obszaru gminy wiejskiej.

5.3.3. Wody powierzchniowe.

Z rzek płynących przez obszar gminy wiejskiej Nowa Ruda dotychczas badano jedynie wody Włodzicy - na stanowiskach w Sokolcu i powyżej Jugowa. Na podstawie wyników badań przeprowadzonych w 2012 r. (monitoring operacyjny) stan wód tej rzeki w klasyfikacji elementów biologicznych oraz w klasyfikacji elementów fizykochemicznych zaliczono do klasy I. Stan i potencjał ekologiczny tej rzeki uznano za dobry i powyżej dobrego (WIOŚ, 2013). Natomiast w odniesieniu do pozostałych cieków gminy Nowa Ruda brakuje informacji o jakości niesionych przez nie wód i ich zmianach.

Dobłą jakościowo wodę powinny prowadzić ciekі spływające z niezamieszkałych obszarów Gór Sowich. Są to szczególnie cenne przyrodniczo źródłiskowe odcinki cieków. Wzdłuż niżej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

położonych odcinków tych cieków zlokalizowana jest już zabudowa wiejska, która może być źródłem zanieczyszczenia wody (ścieki bytowo-gospodarcze, spływ powierzchniowy z terenów zabudowanych, spływ z dróg, zanieczyszczenie koryt odpadami).

W ogólności warunki odprowadzania ścieków z terenu gminy do lokalnych odbiorników należy ocenić jako niekorzystne. Spowodowane jest to cechami reżimowymi odpływu rzek, które w długich okresach czasu mają niski przepływ. Stwarza to wysokie wymagania odnośnie stopnia oczyszczania ścieków, dla zapewnienia dobrych wskaźników jakościowych wód płynących. Jednocześnie rzeki obszaru gminy są ciekami o charakterze źródłiskowym. Powinno to skłaniać do dbałości o stan czystości ich wód (obszar alimentacyjny).

5.3.4. Wody podziemne.

Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną (2000/60/WE), w ustawie Prawo wodne wprowadzone zostało pojęcie „jednolitych części wód podziemnych” (JCWPd). Obejmują one wody podziemne w warstwach wodonośnych o porowatości i przepuszczalności umożliwiającej pobór znaczący dla zaopatrzenia ludności w wodę lub przepływ o natężeniu znaczącym dla kształtowania pożądanego stanu wód powierzchniowych i ekosystemów lądowych. Obszar gminy znajduje się w zasięgu fragmentów JCWPd nr 110 i 112. Wody słodkie występują tu prawdopodobnie na głębokości 200-800 m. Na obszarze gminy nie występuje natomiast zidentyfikowany zbiornik należący do GZWP.

Opisane wcześniej warunki hydrogeologiczne obszaru gminy sprzyjają zachowaniu dobrej jakości wód podziemnych - ze względu na całkowitą izolację podziemnych wód użytkowych na niemal całym obszarze. Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzone przez Państwową Służbę Hydrogeologiczną w 2013 r. Wynika z nich, iż wody JCWPd nr 110 i 112 są w dobrym stanie chemicznym. Złej jakości może być natomiast pierwszy horyzont wód podziemnych – zwłaszcza na terenach zabudowanych i przeznaczonych dla działalności eksploatacyjnej. Zazwyczaj na obszarach zurbanizowanych poziom ten jest zanieczyszczony. Prawdopodobnie tak też jest w omawianym przypadku.

5.3.5. Gleby.

Wykonane badania geochemiczne składu chemicznego gleb nie wykazują na obszarze gminy istotnych zanieczyszczeń. Wartości ponadnormatywne (benzo(a)pirenu) odnotowano tylko w glebach położonych w rejonie drogi relacji Nowa Ruda- Kłodzko

Niektóre wskaźniki są tu wyraźnie podwyższone, ale z przyczyn naturalnych. Dotyczy to zwłaszcza promieniowania gamma, które na większości obszaru ma wartość 50-60 nGy/h, a na

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

terenie Gór Suchych i przy północno-zachodnim krańcu gminy osiąga 60-70 nGy/h. Podwyższone są także zawartości ołowiu w glebach - osiągając 25-50 ppm (ppm = mg/kg). Na całym omawianym obszarze podwyższone są także zawartości toru w glebach - wynoszące 6-8 ppm, a lokalnie – w Górach Sowich i okolicach Włodowic – osiągające 8-10 ppm. Na obszarze gminy tytan występuje w glebach w anomalnie wysokich zawartościach – na znacznych obszarach osiągając 200-400 ppm, a w Górach Sowich nawet powyżej 400 ppm. Wanad osiąga w wyższych partiach Gór Sowich zawartość 40-80 ppm. Są to jedne z najwyższych zawartości stwierdzanych w glebach Polski, poza obszarami miast i terenów przemysłowych. Izotop ^{40}K także występuje w glebach obszaru gminy w ilościach anomalnie wysokich. Na większości obszaru osiąga wartość 1,00-1,25%, a w Górach Suchych (w okolicach Włodowic oraz Bożkowa) nawet 1,25-1,50%.

Podane wyżej podwyższone zawartości niektórych elementów wynikają z naturalnych anomalii geochemicznych podłoża geologicznego. Anomalie te występują na dużych obszarach Sudetów. Stwierdzane zawartości metali nie powinny stanowić zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzi. Gleby są tu także bezpieczne pod względem radiologicznym. W szczególności zaś nie nastąpiło na tym obszarze zdeponowanie znaczących ilości radioaktywnego cezu, uwolnionego podczas katastrofy elektrowni atomowej w Czarnobylu.

Problemem na obszarze gminy Nowa Ruda jest erozja wodna powierzchniowa gleb. Według opracowania „Erozja i melioracje przeciwerozyjne” (sporządzonego przez PIOŚ) erozja ta ma obecnie średnie natężenie. Jednak potencjalnie, jeśli nie zostaną podjęte odpowiednie działania minimalizujące erozję, może się ona nasilić – do intensywnej i bardzo intensywnej.

5.3.6. Zagrożenia dla fauny i flory.

Na obszarze gminy nie występują szczególne zagrożenia dla fauny i flory. Rzadkie lub ginące gatunki roślin oraz ewentualne zabiegi chroniące je, wskazane zostały w innej części niniejszego opracowania. Prawidłowy rozwój zainwestowania, uwzględniający zwiększoną wrażliwość przyrody terenów górskich, nie powinien nieść szczególnych zagrożeń.

5.3.7. Zagrożenia awariami.

Awarie to zdarzenia, które powstają w sposób niespodziewany, nagły i niekontrolowany. Czasem powstają na skutek wadliwych instalacji, systemów czy urządzeń technicznych, ale najczęściej są związane z niedbalstwem lub nieostrożnością człowieka.

Ze względu na dotychczasowy charakter zagospodarowania i położenie obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda w układzie komunikacyjnym regionu, potencjalne zagrożenia awariami dotyczą przede wszystkim skutków wypadków drogowych, zwłaszcza z udziałem pojazdów

przewożących ładunki niebezpieczne dla środowiska przyrodniczego lub ludzi. Szczególne zagrożenie stanowią przewożone ładunki substancji ropopochodnych, które szybko rozprzestrzeniają się, zwłaszcza w środowisku wodnym. Drogi na obszarze gminy (z konieczności) biegną zwykle w dnach dolin, w bliskim sąsiedztwie cieków. Górski charakter tych cieków (szybki ruch wody) powoduje szczególnie szybkie przenoszenie zanieczyszczeń w systemie hydrograficznym. W sytuacji awaryjnej może się zatem okazać, że nie będzie czasu na skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniu w pobliżu miejsca zanieczyszczenia – a dopiero znacznie niżej. Zaznaczyć także należy, że charakter dróg w terenie górskim stwarza zwiększone ryzyko wystąpienia wypadków komunikacyjnych.

Potencjalne zagrożenie awariami dotyczy także niektórych z istniejących na obszarze gminy obiektów – jak m.in. stacje paliw czy zakłady przemysłowe (w tym szczególnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A. w Przygórzu) – oraz elementów infrastruktury technicznej, w tym zwłaszcza istniejących linii i stacji elektroenergetycznych. Można jednak przewidywać, że ewentualne awarie tego typu obiektów są możliwe do szybkiego opanowania przez stosowne służby. Wprawdzie skutki awarii przemysłowych mogą być poważne, ale dotyczą one zazwyczaj ograniczonej przestrzeni.

5.3.8. Przekształcenia krajobrazu.

Krajobraz obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda ma charakter średniogórski i podgórski. Jego charakterystyczną cechą są stosunkowo liczne wzniesienia (a we wschodniej części gminy pasma górskie), poprzecinane dolinami rzecznyymi. Takie zróżnicowane ukształtowanie terenu (a także ekosystemów), w połączeniu z walorami przyrodniczymi (formami ochrony przyrody, o których mowa w rozdziale 5.4.) i kulturowymi (o których mowa w rozdziale 6 i jego podrozdziałach), czyni krajobraz gminy malowniczym widokowo. Pod względem krajobrazowym pozytywną cechą istniejącej na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda struktury osadniczej, jest jej rozproszony charakter. Stwarza to jednak utrudnienia infrastrukturalne.

Bogactwo form rzeźby terenu, fauny i flory oraz zabytków, sprzyja rozwojowi na obszarze gminy turystyki i rekreacji. Obecnie te rodzaje działalności - jako elementy bazy ekonomicznej gminy - odgrywają relatywnie niewielką rolę (o czym mowa w rozdziale nr 10.2.). Warto byłoby to zmienić gdyż, rozwój turystyki i rekreacji pozwoliłby na ekonomiczne wykorzystanie przyrodniczych uwarunkowań gminy.

Pierwotny krajobraz gminy wiejskiej Nowa Ruda przekształcony został w stopniu istotnym przede wszystkim w zakresie pokrycia terenu roślinnością - pojawiło się więcej przestrzeni nie zalesionych. Zmiany te powstały wskutek rozwoju osadnictwa (wprowadzenia zabudowy oraz

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

infrastruktury komunikacyjnej i technicznej), górnictwa oraz rolnictwa. W związku z powyższym w krajobrazie gminy pojawia się coraz więcej elementów związanych z działalnością człowieka. Na dużych powierzchniach obszaru gminy krajobraz nosi zatem cechy kulturowe. Największe przekształcenia pierwotnego krajobrazu widoczne są w dnach dolin i w ich sąsiedztwie, a także w obszarach w których kopaliny są, bądź były wydobywane metodą odkrywkową. Natomiast najmniej pierwotny krajobraz został przekształcony na terenach górskich, gdzie intensywne gospodarowanie jest silnie utrudnione. Tam krajobraz nosi cechy prawie naturalne.

5.4. Stan prawny – obszary i obiekty chronione.

Obszarową ochroną przyrody objęta jest znaczna część gminy wiejskiej Nowa Ruda. Północna i wschodnia część gminy znajduje się w zasięgu **Parku Krajobrazowego Gór Sowich** oraz projektowanego **Specjalnego Obszaru Ochrony siedlisk (SOO) „Ostoja Nietoperzy Gór Sowich”** o kodzie PLH020071. Południowo-wschodnia część gminy, leży w zasięgu fragmentu **Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”**. Natomiast niewielki, północno-zachodni fragment obszaru objętego Studium położony jest w granicach **Obszaru Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) „Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie”** o kodzie PLB020010.

Park Krajobrazowy Gór Sowich ustanowiony został na mocy Rozporządzenia Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 08.11.1991 r. Rozporządzenie to utraciło moc (na podstawie art. 157 *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*) z dniem wejścia w życie rozporządzenia Wojewody Dolnośląskiego z dnia 15 maja 2006 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Gór Sowich (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 101, poz. 1718), zmienionego rozporządzeniem Nr 20 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 12 listopada 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 303, poz. 3495).

Obszar Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” ustanowiono w 1981 roku na mocy Uchwały Nr 35/81 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu (Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu z dnia 09.11.1981 r., Nr 5, poz. 46). Uchwała ta utraciła moc (na podstawie art. 157 *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*) z dniem wejścia w życie rozporządzenie Nr 25 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 317, poz. 3924).

Obszar Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) „Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie” o kodzie PLB020010 został wyznaczony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133).

Specjalny Obszar Ochrony siedlisk (SOO) „Ostoja Nietoperzy Gór Sowich” o kodzie PLH020071 zatwierdzono Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 12 grudnia 2008 r. jako mający znaczenie dla Wspólnoty. Plan zadań ochronnych dla tego obszaru ustanowiono Zarządzeniem

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 23 września 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 3941). W planie tym nie ma konkretnych wytycznych dotyczących dokumentów planistycznych obejmujących tereny w gminie wiejskiej Nowa Ruda.

Także poza ww. Specjalnym Obszarem Ochrony siedlisk na terenach gminy występują siedliska przyrodnicze wymienione w Dyrektywie Siedliskowej UE. Według inwentaryzacji przyrodniczej gminy Nowa Ruda (Fulica-Jankowski, 2005 r.) oraz inwentaryzacji przyrodniczej Lasów Państwowych (z 2007 r.) należą do nich:

- górskie bory świerkowe *Piceionabetis*, część - zbiorowiska górskie (9410) – dwa płaty w północnej części gminy – przy granicy;
- górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygono-Trisetion* (6520) – nieliczne płaty wśród enklaw leśnych;
- jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach *Tilioplathyphylis-Acerionpseudoplatani* (9180) – nieliczne płaty w południowo-wschodniej części gminy;
- kwaśne dąbrowy *Quercionrobori-petraeae* (9190) – nieliczne płaty w południowej części gminy;
- siedliska ekstensywnie użytkowanych łąk świeżych, zajęte przez fitocenozy zespołu *Arrhenatheretumelatoris* (= *Arrhenatheretummedioeuropaeum*) (6510);
Siedliska te zajmują niewielką część obszaru gminy – ze względu na górski klimat oraz przewagę gleb o niskiej zawartości składników odżywczych.
- siedliska grądów środkowoeuropejskich z zespołu *Galio-Carpinetum* (9170);
Żyźniejsze siedliska potencjalne tego typu zostały w niższych położeniach zajęte przez uprawy rolne i użytki zielone. Utrzymały się one fragmentarycznie w południowo-wschodniej części gminy, w Górach Bardzkich, na Garbie Dzikowca i w obniżeniu Bożkowa. Uboższe siedliska tego rodzaju w ich formie podgórskiej (np. na Wzgórzach Wyrębińskich) zajmowane są przez pastwiska lub wtórne zbiorowiska leśne, ukształtowane przez człowieka.
- siedliska kwaśnych buczyn górskich z zespołu *Luzulo-Fagetum* (9110);
*Jest to typ siedliska rozpowszechniony w strefie występowania gnejsów w Górach Sowich. Występuje także na obszarze gminy na stromych stokach Gór Bardzkich i Suchych. Na siedliskach tych występuje w rozproszeniu kruszyna pospolita *Frangulaalnus*, objęta do 2014 r. częściową ochroną gatunkową.*
- siedliska łągów jesionowo-olszowych *Fraxino-Alnetum* (= *Circae-Alnetum*) (91E0);
Siedliska takie występują na obszarze gminy bardzo rzadko, na niższych wysokościach. Obecnie zajmuje je zwykle roślinność łąkowa. W zabagnionych odcinkach niewielkich

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

cieków fitocenozy *Fraxino-Alnetum* są jednak nadal spotykane na tych terenach – np. w okolicach: Jugowa, Woliborza, Podlesia oraz na Garbie Dzikowca (na wschód od Dzikowca i Dębówki) oraz w Obniżeniu Bożkowa.

- siedliska mokrych łąk użytkowanych ekstensywnie, zajęte przez fitocenozy zespołów *Angelico-Cirsietumoleracei* (=Cirsio-Polygonetum), *Polygono-Trollietum* i *Cirsietumrivularis*;

Szczególnie cenne siedliska w dolinach wielu strumieni i potoków, występujące na podtapianych terenach łąkowych, których bogaty florystycznie skład gatunkowy kształtował się dzięki wykaszaniu łąk. W obszarze siedlisk najliczniej występują populacje objętych częściową ochroną gatunkową kukulki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis* oraz zimowita jesienno *Colchicum autumnale*. Natomiast na obrzeżach Gór Bardzkich, w postaci jednego tylko stanowiska w gminie występuje objęty ścisłą ochroną gatunkową pełnik europejski *Trolliueuropaeus*.

- siedliska muraw bliźniczkowych, zajęte przez zbiorowiska ze związku *Violino caninae*, rzędu *Nardetalia*, klasy *Nardo-Callunetea* (6230);

Siedliska takie zajmują w gminie niewielką powierzchnię. Są to rozproszone płyty wśród zaniedbanych użytków zielonych lub na obrzeżach leśnych. Cennymi są wśród nich wilgotne psiary, identyfikowane z zespołem *Nardo-Juncetumsquarrosi*. Zbiorowiska te zachowały się we fragmentach, na zmeliorowanych i zaniedbanych pastwiskach w rejonie terenów źródłkowych Włodzicy, na północ od osady Dworki – pomiędzy Górami Suchymi i Wzgórzami Włodzickimi. Niewielkie powierzchnie takiego siedliska stwierdzano także pomiędzy Nową Rudą-Zatorze a wsią Przygórze.

- siedliska żyznych buczyn sudeckich z zespołu *Dentarioenneaphyllidi-Fagetum* (9130);

Fitocenozy te występują na glebach najbardziej zasobnych w substancje pokarmowe, w miejscach umiarkowanie wilgotnych. Należą do rzadkich tylko w górskich częściach gminy. Zachowały się na niewielkich powierzchniach zwłaszcza w leśnictwach: Przygórze, Nowa Wieś i Czerwieńczyce. Buk przeważa tu w niskich klasach wiekowych, natomiast nieliczne, stare buki występują w Górach Sowich, Bardzkich, Suchych i na Wzgórzach Włodzickich.

- ściany skalne porośnięte roślinnością ze związku *Androsacionvandelli* (8220);

Zlokalizowane są one w sąsiedztwie miejscowości Przygórze, w strefie wychodni serpentynitów. Występują tam dwa gatunki roślin podlegające ścisłej ochronie gatunkowej: zanokcica serpentynowa *Aspleniumadulterinum* oraz zanokcica klinowata *Aspleniumcuneifolium*.

Studium inwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- torfowiska alkaliczne ze zbiorowiskami związku *Caricion davallianae* (7210);
Są to szczególnie cenne siedliska, zasilane przez wody wzbogacone w węglan wapnia. Niewielkie torfowisko niskie tworzące tego typu siedlisko znajduje się pomiędzy Jugowem a Nowym Miłkowem – w dolinie u podnóża góry Kamienna, w oddziale 144d leśnictwa Zdrojowisko.
- torfowiska przejściowe i trzęsawiska przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea* (7140) – nieliczne płaty;
- ziołorośla górskie *Adenostylion alliariae* i ziołorośla nadrzeczne *Convolvulietalia sepium* (6430) – pojedynczy płat.

Ponadto na obszarze gminy znajdują się **pomniki przyrody ożywionej**:

- dąb szypułkowy *Quercus robur* L. – pojedyncze drzewo w Bożkowie, przy drodze, naprzeciw posesji nr 68 (na działce ewidencyjnej nr 828/6); objęty ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 1 na obu rysunkach Studium;
- sosna pospolita *Pinus sylvestris* – pojedyncze drzewo we wsi Bożków, 600 m na wschód od parku przypałacowego, na północny wschód od wsi, przy drodze (na działce ewidencyjnej nr 368/2); objęta ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 2 na obu rysunkach Studium;
- dąb szypułkowy *Quercus robur* L. i dwa buki pospolite *Fagus sylvatica* - pojedyncze drzewa we wsi Bożków, 600 m na wschód od parku przypałacowego, na północny wschód od wsi, przy drodze (na działce ewidencyjnej nr 808); objęte ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 3 na obu rysunkach Studium;
- sosna pospolita *Pinus sylvestris* – pojedyncze drzewo we wsi Bożków, 800 m na wschód od parku przypałacowego, na północny wschód od wsi, wśród pól (na działce ewidencyjnej nr 150); objęta ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 4 na obu rysunkach Studium;
- cis pospolity *Taxus baccata* L. – pojedyncze drzewo w Jugowie, w parku zabytkowym przy siedzibie Nadleśnictwa Jugów (na działce ewidencyjnej nr 951); objęty ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 5 na obu rysunkach Studium;

Studium inwentaryzacji i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- lipa drobnolistna *Tiliacordata* Mill. – pojedyncze drzewo w Sokolcu, na posesji nr 57 – przy ścianie budynku gospodarczego (na działce ewidencyjnej nr 82/12); objęta ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494) - nr 6 na obu rysunkach Studium;

Jako **pomnik przyrody nieożywionej ochroną objęty** został obiekt „Diamentowe Skałki”, obejmujący wychodnie węglanowych skał paleozoicznych (dolomity i ankeryty), położonych w lesie powyżej wsi Jugów, w grzbietowej partii Lirnika (na działce ewidencyjnej nr 973/3). Powyższy obiekt objęto ochroną na podstawie Rozporządzenia Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 221, poz. 2494).

W trakcie inwentaryzacji prowadzonej w 2005 r. (Fulica-Jankowski) na terenie gminy stwierdzonych zostało 38 gatunków **roślin chronionych** (ochrona ścisła lub częściowa). **Ochronie ścisłej** podlegają obecnie (wg stanu z lipca 2016 r.): goryczka krzyżowa *Gentiana cruciata*, kosaciec syberyjski *Iris sibirica*, kukułka bzoza *Dactylorhiza sambucina*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, pełnik europejski *Trollius europaeus*, storczyk męski *Orchis mascula*, zanokcica klinowata *Asplenium cuneifolium* (gatunek wymagający ustanowienia stref ostoi i stanowisk) oraz zanokcica serpentynowa *Asplenium adulterinum* (gatunek wymagający ustanowienia stref ostoi i stanowisk).

Ochronie gatunkowej częściowej (wg stanu z lipca 2016 r.) podlegają występujące na terenie gminy gatunki roślin, takie jak: ciemiężycza zielona *Veratrum album*, cis pospolity *Taxus baccata*, czosnek niedźwiedzi *Pallium ursinum*, dziewięciśń bezłodygowy *Carlina acaulis*, goryczka orzęsiona *Gentiana ellaciliata*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kukułka plamista *Dactylorhiza maculata*, kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, listera jajowata *Listera ovata*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, podrzeń żebrowiec *Blechnum spicant*, pokrzyk wilcza jagoda *Atropa belladonna*, przytulia szorstkoowockowa *Galium pumilum*, śnieżyca wiosenna *Leucoium vernum*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, turzyca Davalla *Carex davalliana*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum* oraz zimowit jesienny *Colchicum autumnale*.

Dla 7 wymienionych gatunków spośród tych objętych ochroną ścisłą oraz dla 4 gatunków objętych ochroną częściową, niezbędna jest **ochrona czynna**, są to (Fulica-Jankowski, 2005 r.):

- goryczka krzyżowa *Gentiana cruciata* (objęta ochroną ścisłą);

Na Dolnym Śląsku gatunek ten jest zaliczany do kategorii narażony. Na obszarze gminy występuje na jednym stanowisku – w dnie wyrobiska nieczynnego kamieniołomu

Studium inwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

wapienia koło Dzikowca. Roślina ta występuje w dwóch skupiskach (stwierdzono 26 roślin) w części kamieniołomu zagospodarowanej jako strzelnica. Występuje tam wraz z innymi gatunkami roślin chronionych – goryczką orzęsioną i dziewięciszem bezłodygowym. Zagrożenia wynikają z faktu, iż jest to roślina światłoządna oraz z możliwości uszkodzania roślin przez użytkowników strzelnicy. Zmniejszenie liczebności populacji może też nastąpić wskutek rozwoju roślinności zaroślowej i leśnej na ścianach wyrobiska – czemu powinno się przeciwdziałać.

- kosaciec syberyjski *Iris sibirica* (objęta ochroną ścisłą);

Na Czerwonej Liście – gatunek narażony. Na Dolnym Śląsku – gatunek narażony. Na terenie gminy występuje na jednym stanowisku w Górach Suchych. Rośnie na przyzagrodowej łące w miejscowości Grządka koło Włodowic. Istnieje możliwość, że gatunek na tym stanowisku jest uciekinierem z hodowli. Gatunek ten zasiedla łąki zmiennowilgotne. Zagrożeniem jest zatem wobec niego osuszenie terenu i zmiany w użytkowaniu terenu.

- kukulka bzowa *Dactylorhiza sambucina* (objęta ochroną ścisłą);

Na Czerwonej Liście – gatunek narażony. Na Dolnym Śląsku – gatunek narażony. Na terenie gminy występuje na jednym stanowisku – na zboczu góry Wapienna koło Dzikowca. Jest to trawiasty nieużytek, na starasowanym zboczu w pobliżu nieczynnego kamieniołomu. Rośliny o żółtych lub amarantowych kwiatach. Populacja oceniona została na 15 osobników. Zagrożenie stanowi ekspansja krzewów (głogi, róże) oraz silne zacienienie i zadarnienie powierzchni przez nie wykaszającą roślinność łąkową.

- kukulka plamista *Dactylorhiza maculata* (objęta ochroną częściową);

Na Czerwonej Liście – gatunek narażony. Na Dolnym Śląsku – gatunek narażony. Na terenie gminy gatunek ten jest rzadko spotykany – w lasach. Znalezione zostały na dwóch stanowiskach – po kilka osobników w wilgotnych lasach liściastych okolic Jugowa i Woliborza. Zagrożeniem dla tego gatunku jest osuszanie siedlisk wilgotnych.

- kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis* (objęta ochroną częściową);

Gatunek na Dolnym Śląsku z kategorią – bliski zagrożenia. Na obszarze gminy gatunek ten ma największe populacje i najliczniejsze stanowiska spośród wszystkich przedstawicieli chronionych gatunków rodziny storczykowatych. Stwierdzony został na 25 stanowiskach – na bogatych w substancje pokarmowe siedliskach łąkowych oraz w obrębie torfowisk niskich. Bogate populacje tego gatunku towarzyszą mokradłom na zboczach u podnóża Gór Sowich – w Przygórzu, Jugowie i w Sokolcu. Utrzymują się one niekiedy na zabagnionych nieużytkach w pobliżu zabudowań. Populacje kukulki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

szerokolistnej z obszaru gminy należą do najcenniejszych w skali całego Dolnego Śląska. Zagrożeniem dla tego gatunku są melioracje odwadniające i wprowadzanie zabudowy. Sukcesja następuje po zaprzestaniu kośnego użytkowania roślinności łąkowej.

- pełnik europejski *Trollius europaeus* (objęty ochroną ścisłą);

Gatunek na Dolnym Śląsku z kategorią – bliski zagrożenia. Na obszarze gminy gatunek ten zidentyfikowany został na jednym stanowisku – w Górach Bardzkich, w dolinie potoku płynącego w kierunku Nowej Wsi Kłodzkiej. Jest to zabagniona, niewykaszana łąka na terenach Nadleśnictwa Jugów. Zagrożenia populacji wynikają z ustania wykaszania łąki i pojawienia odnowień drzew. W przypadku zacienienia powierzchni, populacja nie utrzyma się na tym stanowisku. Konieczne jest zatem podjęcie czynnej ochrony.

- storczyk męski *Orchis mascula* (objęty ochroną ścisłą);

Czerwona Lista – gatunek narażony. Na Dolnym Śląsku z kategorią – bliski zagrożenia. Stanowiska tego gatunku na obszarze gminy ograniczają się do Gór Bardzkich, do podłoża ciepłego i suchego, bogatego w węglany. Gatunek ten został zidentyfikowany na 4 stanowiskach. Niezbyt liczne populacje wchodzą w skład wtórnych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zbiorowisk okrajowych – na łupkach i wapieniach w okolicach Dzikowca i Nowej Wsi Kłodzkiej. Rzadziej gatunek ten towarzyszy cieplejszym postaciom zbiorowisk łąk rajgrasowych ze związku *Arrhenatherion*. Zagrożeniami są naturalne przemiany roślinności, prowadzące do rozwoju zbiorowisk zaroślowych i zmniejszenia dopływu światła. Ochrona czynna powinna polegać na usuwaniu roślin ocieniających miejsca wystąpień storczyka męskiego.

- turzyca *Davalla Carex davalliana* (objęta ochroną częściową);

Czerwona Lista – gatunek zagrożony. Na Dolnym Śląsku z kategorią – gatunek narażony. Gatunek ten jest charakterystyczny dla żyznych torfowisk źródłiskowych, zasilanych przez wody zawierające węglan wapnia. Zidentyfikowany został na obszarze gminy na 3 stanowiskach, na terenach Nadleśnictwa Jugów. Dwa z nich znajdują się u podnóża Wzgórz Wyrębińskich – w dolinie pod górą Kamienna (Kamiennik), między Jugowem i Nowym Miłkowem. Trzecie stanowisko położone jest na północ od Jugowa, u podnóża Gór Sowich. Szczególnie cenna jest duża populacja na dwóch pierwszych stanowiskach, gdzie gatunek ten występuje na niewielkim torfowisku (około 150 m²), zasilanym wodą wysiękową. Rośnie także w fitocenozie łąki bagiennej ze związku

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Calthion. Zagrożenia związane są z osuszaniem siedlisk oraz z naturalnymi przemianami roślinności, prowadzącymi na terenach łkowych do rozwoju zarośli.

- zanokcica klinowata *Asplenium cuneifolium* (objęta ochroną ścisłą);

Na Czerwonej Liście – gatunek wymierający. W Polskiej Czerwonej Księdze Roślin – gatunek zagrożony. Na Dolnym Śląsku – gatunek wymierający. W gminie Nowa Ruda utrzymuje się na jednym stanowisku – na wzniesieniu w sąsiedztwie Przygórza, w przerzedzonym lesie - oddział 72 Leśnictwo Przygórza. W 2004 roku populacja gatunku składała się z kilkunastu kęp paproci. Zagrożenia wynikają z faktu, iż jest to gatunek słabo konkurencyjny, wymagający umiarkowanego naświetlenia. Niekorzystny wpływ może mieć trzebież drzew w pobliżu tego stanowiska. Stabilność warunków siedliskowych powinna być zapewniona także w otoczeniu – w strefie ochronnej w odległości 30 m od stanowiska. Zachodzi zatem konieczność eliminacji gospodarki leśnej w strefie ochronnej w odległości 30 m. Zalecane jest także monitorowanie stanu populacji.

- zanokcica serpentynowa *Asplenium adulterinum* (objęta ochroną ścisłą);

Na Czerwonej Liście – gatunek zagrożony. W Polskiej Czerwonej Księdze Roślin – gatunek zagrożony. Na Dolnym Śląsku – gatunek krytycznie zagrożony. Jedyne stanowisko tego gatunku na obszarze gminy położone jest na wychodniach serpentynitów w Przygórzu, gdzie występuje wraz z zanokcicą klinowatą. Zagrożenia wynikają z faktu, iż jest to gatunek słabo konkurencyjny, wymagający umiarkowanego naświetlenia. Niebezpiecznym dla tej rośliny może być zacienienie przez kępy trzcinnika leśnego, szczególnie ekspansywnego po wycince drzew w otoczeniu stanowiska. Zachodzi zatem konieczność eliminacji gospodarki leśnej w strefie ochronnej w odległości 30 m. Zalecane jest także monitorowanie stanu populacji.

- zimowit jesienny *Colchicum autumnale* (objęty ochroną częściową);

*Gatunek na Dolnym Śląsku z kategorią – słabo zagrożony. Na terenie gminy odnotowany został na 16 stanowiskach – głównie w niższych położeniach. Zasiedla wilgotne i żyzne siedliska łkowe. Najobficiej występuje na łkach kośnych w fitocenozach ze związku *Calthion* – ale utrzymuje się także na siedliskach umiarkowanie wilgotnych w otoczeniu mokradeł. Wchodzi niekiedy w skład roślinności turzycowisk ze związku *Magnocaricion*, np. w dolinie między Nową Wsią i Podlesiem. Utrzymuje się w płatach widnych lasów, pod młodym drzewostanem, na zalesionych łkach (okolice Dębnik, koło Dzikowca). Zagrożeniem dla tego gatunku jest osuszanie terenów łkowych*

oraz zaniechanie zabiegów pielęgnacyjnych i użytkowania runi łąkowej, prowadzące do zadarniania i rozwoju krzewów.

Wśród chronionych gatunków **mszaków** na obszarze gminy zidentyfikowano (wraz z torfowcami w zbiorowisku z turzycą *Davalla* w zatorfionej części doliny u podnóża góry Kamienna) objęty **ochroną ścisłą** rokit łąkowy *Hypnum pratense*. Ponadto zidentyfikowano następujące **gatunki mszaków i wątrobowców podlegające ochronie częściowej** (wg stanu z lipca 2016 r.):

- torfowiec błotny *Sphagnum palustre*;
Stwierdzony w płytkich zatorfieniach w dolinie Włodzicy, koło miejscowości Dworki.
- torfowiec Girgensohna *Sphagnum girgensohnii*;
Gatunek górski, stwierdzany w wilgotnych płatach świerczyn w wierzchowinowych partiach Gór Sowich i na Wzgórzach Wyrębińskich.
- torfowiec obły *Sphagnum teres*;;
Gatunek liczny w zatorfionej partii doliny u podnóża góry Kamienna oraz na podmokłych łąkach koło miejscowości Dworki.
- torfowiec ostrolistny *Sphagnum capillifolium*;
*Obficie występuje w zbiorowisku z turzycą *Davalla* w dolinie u podnóża góry Kamienna – między Jugowem i Nowym Miłkowem. Ponadto znajduwany w płatach torfowców na śródleśnym mokradle na północ od Sokolca (koło schroniska „Sowa”).*
- biczyc trójwłóknista *Bazzania trilobata*;
- bielista siwa *Leucobryum glaucum*;
- drabik drzewkowaty *Climacium dendroides*;
- fałdownik nastroszony *Rhytidiadelphus squarrosus*;
- mokradłoszka zastrzona *Calliergonella cuspidata*;
- płonnik pospolity *Polytrichum commune*;
- rokitnik pospolity *Plauzium schreberi*;
- skosatka zanokcicowata *Plagiochila asplenoides*;
- torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*;
- torfowiec nastroszony *Sphagnum squarrosum*;
- widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*.

Spośród **gatunków grzybów** objętych **ścisłą częściową** (wg stanu z lipca 2016 r.), stwierdzono występowanie - na dwóch stanowiskach w lasach Gór Bardzkich w Leśnictwie Nowa

studium warunków i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Kuda.

Wieś - smardza jadalnego *Morchella esculenta*. Ponadto zidentyfikowano - na martwym dębie szypułkowym, w obrębie śródpolnej enklawy roślin drzewiastych na zachód od Bożkowa – owocniki flagowca olbrzymiego *Meripilus giganteus*, objętego do 2014 r. ochroną gatunkową ścisłą.

Konsekwencją zróżnicowania siedlisk i szaty roślinnej jest bogactwo fauny. Wśród udokumentowanych na obszarze gminy **gatunków ssaków**, objętych **ochroną gatunkową** (wg stanu z lipca 2016 r.), występują:

- badylarka *Micromys minutus* (ochrona częściowa),
- gronostaj *Mustela erminea* (ochrona częściowa),
- jeż *Erinaceus* (ochrona częściowa),
- kret *Talpa europaea* (ochrona częściowa),
- łasica łąska *Mustela nivalis* (ochrona częściowa),
- mysz zaroślowa *Apodemus sylvaticus* (ochrona częściowa),
- orzesznica *Muscardinus avellanarius* (ochrona ścisła),
- popielica *Glis glis* (ochrona częściowa; gatunek wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze),
- ryjówka aksamitna *Sorex araneus* (ochrona częściowa),
- ryjówka górską *Sorex alpinus* (ochrona częściowa),
- ryjówka malutka *Sorex minutus* (ochrona częściowa),
- rzęsorek mniejszy *Neomys anomalus* (ochrona częściowa; gatunek wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze),
- rzęsorek rzeczek *Neomys fodiens* (ochrona częściowa),
- wiewiórka *Sciurus vulgaris* (ochrona częściowa),
- zębielek karliczek *Crocidura suaveolens* (ochrona częściowa).

Ponadto udokumentowane zostało występowanie następujących **gatunków nietoperzy** – wszystkie objęte ochroną ścisłą:

- borowiec wielki *Nyctalus noctula*,
- gacek brunatny *Plecotus auritus*,
- gacek szary *Plecotus austriacus*,
- karliki: malutki i drobny *Pipistrellus pipistrellus* i *Pipistrellus pygmaeus*,
- mroczek pozłocisty *Eptesicus nilssonii*,
- mroczek późny *Eptesicus serotinus*,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- mopek zachodni *Barbastella barbastellus* (gatunek wymieniony w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej),
- nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii* (gatunek wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt, a także wymieniony jako priorytetowy w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej),
- nocek Brandta *Myotis brandtii*,
- nocek duży *Myotis myotis* (gatunek wymieniony jako priorytetowy w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej),
- nocek Natterera *Myotis nattereri*,
- nocek rudy *Myotis daubentonii*,
- nocek wąsatek *Myotis mystacinus*.

Wśród udokumentowanych na obszarze gminy **gatunków ptaków** następujące gatunki objęte są Europejską Dyrektywą Ptasią:

Do zidentyfikowanych na obszarze gminy gatunków ptaków objętych ścisłą ochroną gatunkową (wg stanu z lipca 2016 r.) należą:

- bocian czarny *Ciconia nigra* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- bogatka *Parus major*,
- cierniówka *Sylvia communis*,
- czarnogłówka *Poecile montanus*,
- czubotka *Lophophanes cristatus*,
- czyż *Carduelis spinus*,
- derkacz *Crex crex* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- dymówka *Hirundo rustica*,
- dzięcioł czarny *Dryocopus martius* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- dzięcioł duży *Dendrocopos minor*,
- dzięcioł zielonosiwy *Picus canus* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- dzięciołek *Dendrocopos minor*,
- dzwonec *Chloris chloris*,
- gajówka *Sylvia borin*,
- gąsiorek *Lanius collurio* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- gil *Pyrrhula pyrrhula*,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*,
- jarzębatka *Sylvia nisoria* (objęta Europejską Dyrektywą Ptasią),
- jerzyk *Apus apus*,
- kawka *Corvus monedula*,
- kobuz *Falco subbuteo*,
- kopciuszek *Phoenicurus ochruros*,
- kos *Turdus merula*,
- kowalik *Sitta europaea*,
- kruk *Corvus corax*,
- krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*,
- kukułka *Cumulus canorus*,
- kulczyk *Serinus serinus*,
- kwiczoł *Turdus pilaris*,
- łożówka *Acrocephalus palustris*,
- mazurek *Passer montanus*,
- modraszka *Cyanistes caeruleus*,
- mysikrólik *Regulus reglus*,
- myszołów *Buteo buteo*,
- oknówka *Delichon urbicum*,
- paszkot *Turdus viscivorus*,
- pełzacz leśny *Certhia familiaris*,
- pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*,
- piecuszek *Phylloscopus trochilus*,
- piegża *Sylvia curruca*,
- pierwiosnek *Phylloscopus collybita*,
- pleszka *Phoenicurus phoenicurus*,
- pliszka górska *Motacilla cinerea*,
- pliszka siwa *Motacilla alba*,
- pluszcz *Cinclus cinclus*,
- płomykówka *Tyto alba*,
- przepiórka *Coturnix coturnix*,
- puchacz *Bubo bubo* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią; zagrożony w Polsce),
- pustułka *Falco tinnunculus*,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- raniuszek *Aegithalos caudatus*,
- rudzik *Erithacus rubecola*,
- sierpówka *Streptopelia decaocto*,
- sikora uboga *Poecile palustris*,
- siniak *Columba oenas*,
- skowronek *Lauda arvensis*,
- sosnówka *Periparus ater*,
- sójka *Garrulus glandarius*,
- sóweczka *Glaucidium passerinum* (zagrożona w Polsce),
- strumieniówka *Locustella fluviatilis*,
- szczygieł *Carduelis carduelis*,
- szpak *Sturnus vulgaris*,
- świergotek drzewny *Anthus trivialis*,
- świergotek łąkowy *Anthus pratensis*,
- świerszczak *Locustella naevia*,
- trzmiełod *Pernis apivorus* (objęty Europejską Dyrektywą Ptasią),
- trznadel *Emberiz acitrinella*,
- wilga *Oriolus oriolus*,
- włochatka *Aegolius funereus* (zagrożona w Polsce),
- wróbel *Passer domesticus*,
- zaganiacz *Hippolais icterina*,
- zięba *Fringilla coelebs*,
- zniczek *Regulus ignicapilla*.

Wśród udokumentowanych na obszarze gminy chronionych **gatunków gadów i płazów** występują: grzebiuszka ziemna *Pelobates fuscus* (objęta ochroną ścisłą), jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara* (objęta ochroną częściową), padalec zwyczajny *Anguis fragilis* (objęty ochroną częściową), ropucha szara *Bufo bufo* (objęta ochroną częściową), ropucha zielona *Bufo viridis* (objęta ochroną ścisłą), salamandra plamista *Salamandra salamandra* (objęta ochroną częściową; gatunek wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze), traszka górska *Triturus alpestris* (objęta ochroną częściową), traszka grzebieniasta *Triturus cristatus* (objęta ochroną ścisłą; gatunek wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze), traszka zwyczajna *Triturus vulgaris* (objęta ochroną częściową), zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* (objęty ochroną częściową), żaba trawna *Rana*

temporaria (objęta ochroną częściową) i żmija zygzakowata *Vipera berus* (objęta ochroną częściową).

Spośród **ryb objętych ochroną gatunkową** w wodach obszaru gminy występuje jedynie śliz *Barbatula barbatula* (ochrona częściowa). Inne udokumentowane tu gatunki to: karaś srebrzysty *Carassius auratus gibelio*, kiełb pospolity *Gobio gobio*, lipień pospolity *Thymallus thymallus*, pstrąg potokowy *Salmo trutta fario*, strzebla potokowa *Phoxinus phoxinus* oraz szczupak *Esox lucius*.

We wspomnianej inwentaryzacji przyrodniczej wskazano na celowość objęcia ochroną - w formie użytków ekologicznych - następujące obszary:

- zatorfiony fragment na śródleśnym mokradle koło schroniska „Sowa”, w oddziale 4 Leśnictwa Sokolec. W płatach z udziałem torfowców występują gatunki kwaśnych młak turzycowych z rzędu *CaricetaliaNigrae* (nr 1 na obu rysunkach Studium);
- roślinność łąk bagiennych ze związku *Calthion* – w dolinie Czarnego Potoku w Sokolcu, z licznymi okazami kukułki szerokolistnej (nr 2 na obu rysunkach Studium);
- roślinność mokradeł pod górą Kamienna – między Jugowem a Nowym Miłkowem. Na części obszaru występują bogate w osobniki populacje turzycy *Davalla* i kukułki szerokolistnej (nr 3 na obu rysunkach Studium);
- pionierskie zbiorowiska paproci na półkach skalnych północnego stoku Góry Włodzickiej, m.in. z chronioną paprotką zwyczajną (nr 4 na obu rysunkach Studium);
- tereny źródłiskowe potoku Włodzica – mokradła koło miejscowości Dworki. Występuje tam roślinność wilgotnych łąk i nieużytków, z płatami zatorfień i mokrych psiarz z zespołu *Nardo-Juncetumsquarrosi* (nr 5 na obu rysunkach Studium);
- stanowisko paproci na wychodni serpentynitów, przy miejscowości Przygórze. Szczególnie cenne są tam zagrożone wymarciem gatunki „paproci serpentynowych” – w oddziale 72 Leśnictwa Przygórze (nr 6 na obu rysunkach Studium);
- fitocenozy buczyn i łęgów w Leśnictwie Przygórze. Są to fragmenty żyznych buczyn sudeckich z zespołu *Dentarioenneaphylli-Fagetum* i podgórskiego łęgu jesionowego zespołu *Cariciremotae-Fraxinetum* – wśród monokultur świerkowych w oddziałach 85, 86, 87 (nr 7 na obu rysunkach Studium);
- kalcyfilna roślinność muraw na górze Wapienna koło Dzikowca. Jest to enklawa roślinności kserotermicznej w obrębie wyrobiska nieczynnego kamieniołomu i w jego otoczeniu. Są tam stanowiska rzadkich gatunków, w tym: goryczki krzyżowej, kukułki bżowej i perłówki orzęsionej (nr 8 na obu rysunkach Studium);

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- siedliska łąkowe na zachód od Nowej Wsi Kłodzkiej, z bogatą populacją śnieżycy wiosennej. Są to doliny krętych potoków z roślinnością nitrofilną i higrofilną, na żyznych siedliskach (nr 9 na obu rysunkach Studium);
- fragment doliny potoku Kuźnik pod górą Oboźna, na zachód od Nowej Wsi Kłodzkiej. Występuje tam roślinność bagienna (turzycowiska) w obniżeniu dolinnym. Istnieje tam duża populacja zimowita jesiennego (nr 10 na obu rysunkach Studium);
- naskalne paprocie na łupkach przy wapienniku w Nowej Wsi Kłodzkiej. Występuje tam populacja zanokcicy skalnej w inicjalnym zbiorowisku z klasy *Asplenietearupestria* (nr 11 na obu rysunkach Studium);
- roślinność łąkowa koło Nowej Wsi Kłodzkiej. Występuje tam roślinność łąk bagiennych i świeżych w dolinie potoku. Jest tam skupienie stanowisk chronionych gatunków łąkowych, a w otoczeniu – także gatunków leśnych. W dnie doliny występuje jedyne na obszarze gminy stanowisko pełnika europejskiego (nr 12 na obu rysunkach Studium);
- zbiorowiska łągów i turzycowisk źródliskowych u podnóża wzniesienia Borek, koło miejscowości Ludwikowice Kłodzkie. Występują tam: łągi olszowo-jesionowe *Fraxino-Alnetum*, roślinność łąkowa ze związku *Cathion* i płaty źródliskowego zespołu *Caricetumpaniculatae*, z udziałem zimowita jesiennego (nr 13 na obu rysunkach Studium);
- drzewostany ze starodrzewiem bukowym w głębokich jarach na północ od Bożkowa, w oddziale 73 Leśnictwa Bożków (nr 14 na obu rysunkach Studium).

Ponadto w omawianej inwentaryzacji przyrodniczej **zaproponowano objęcie ochroną**, jako:

- 1) **rezerwaty** – dwa następujące obszary:
 - sztolnie „Kompleksu Sokolec” – znajdujące się na północno-zachodnim zboczu góry Gontowa, na terenie Nadleśnictwa Jugów;
 - „Sztolnia w Podlesiu” – znajduje się poniżej drogi ze Srebrnej Góry do Woliborza w kierunku południowo-wschodnim od miejscowości Podlesie;
- 2) **pomniki przyrody ożywionej** - dwa następujące drzewa:
 - buk pospolity – pojedyncze drzewo w Woliborzu, w północno-wschodniej części wsi;
 - klon pospolity – pojedyncze drzewo w Dzikowcu, na obrzeżach parku, pod skarpą;
- 3) **stanowiska dokumentacyjne** – następujące obiekty:
 - skałki pod Przełęczą Sokolą – wychodnie granitognejsów w Sokolcu,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- kamieniołom trachybazaltu na Włodzickiej Górze – odsłonięcie trachybazaltu (melafiru) w Świerkach Dolnych,
 - kamieniołom wapienia w Dzikowcu – odsłonięcie wapieni górnodewońskich na zachodnich stokach góry Wapienna;
- 4) **zespół przyrodniczo-krajobrazowy** - południowe zbocza Góry Sokół (na zachód od miejscowości Sokolec).

Dodatkowo w Planie ochrony dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich (Uchwała Nr XVI/333/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r.) zaleca się objęcie ochroną prawną obszarów położonych w gminie Nowa Ruda:

- 1) jako **rezerwat „Torfowisko pod Sową”** – zaproponowany w celu ochrony trzęsawisk śródleśnych siedliska 7140;
- 2) jako **użytek ekologiczny „Pod Wielką Sową”** – stanowiący jednocześnie strefę ochronną dla ww. rezerwatu, tworzony dla ochrony nadmiernie przesuszonych trzęsawisk śródleśnych (siedlisko 7140).;
- 3) jako **stanowisko paproci objętych ochroną strefową** – zanokcicy serpentynowej *Asplenium adulterinum* oraz zanokcicy klinowatej *Asplenium cuneifolium*;
- 4) jako **stanowisko dokumentacyjne „Odsłonięcie kataklazytów”** - silnie spękane kataklazyty gnejsowe o czerwonym zabarwieniu, zawierające ostrokrawędziste fragmenty gnejsów;
- 5) jako **zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Lisie Skały”** – jedno z największych zgrupowań skałek w Górach Sowich. Spośród kilkunastu baszt i ambon najokazalsze dochodzą do kilkunastu metrów wysokości od strony stoku oraz kilku metrów od strony szczytu. Punkt widokowy na Sudety Środkowe i Karkonosze. W Inwentaryzacji przyrodniczej gminy (2005r.) proponowany do ochrony jako pomnik przyrody nieożywionej;
- 6) jako **zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Koziołki”** – grzęda skalna, której wysokość od strony wierzchowiny wynosi 2-3 m, a od strony stoku przewyższa otaczające drzewa osiągając nawet 30 m;
- 7) jako **zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Kalenica”** – skałki grzbietowe o wysokości kilku metrów, około 100-200 m na północny-zachód od Kalenicy;
- 8) jako **pomnik przyrody nieożywionej „Niedźwiedzia Skała”** – asymetryczna baszta skalna o wysokości 1,5 m od strony wierzchowiny i 5 m od strony stoku zbudowana z gnejsów o silnie pofałdowanych laminach;

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

- 9) jako **pomnik przyrody nieożywionej „Skalki na Grabinie”** – skałki tworzące niewielkie mury skalne o wysokości 3-4 m i długości do 20 m;
- 10) jako **pomnik przyrody nieożywionej „Żmij”** – grzęda skalna o wysokości 5 m od strony szczytu, a od strony stoku dochodząca do 30 m; punkt widokowy m. in. na Popielec. W Inwentaryzacji przyrodniczej gminy (2005r.) proponowany do ochrony również jako pomnik przyrody nieożywionej.

Biorąc pod uwagę bogactwo form ochrony przyrody (istniejących i proponowanych) na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda, warto w rozwoju funkcjonalno-przestrzennym gminy dążyć do utrzymania i eksponowania tych walorów, jednocześnie uwzględniając potrzebę realizacji nowych, różnorodnych form zagospodarowania. Warto przy tym szukać takich rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych, dzięki którym możliwe będzie ograniczenie ewentualnych negatywnych wpływów ze strony istniejącego i nowego zagospodarowania na środowisko przyrodnicze.

5.5. Uwarunkowania wynikające z walorów i stanu środowiska przyrodniczego.

1. Pod względem ekofizjograficznym obszar gminy wiejskiej Nowa Ruda ma górski i podgórski charakter, z czym wiąże się znaczne zróżnicowanie rzeźby terenu.
2. Zróżnicowanie rzeźby terenu w połączeniu z różnorodnością struktury litologicznej i hydrogeologicznej oraz (jako konsekwencja rzeźby terenu) – ze zróżnicowaniem warunków topoklimatycznych, zdecydowało o bogactwie siedlisk przyrodniczych oraz warunków fizjograficznych dla działalności gospodarczej i zagospodarowania terenów (w tym dla zabudowy).
3. Wobec zróżnicowania cech ekofizjograficznych, na obszarze gminy występują zarówno uwarunkowania sprzyjające rozwojowi różnych form zagospodarowania, jak i istotne ograniczenia. Znalazło to odzwierciedlenie w dotychczasowym charakterze zagospodarowania przestrzennego gminy.
4. Znaczne wyniosłości i duże spadki terenów, w powiązaniu ze stosunkami gruntowo-wodnymi, ograniczają na znacznej części obszaru gminy możliwości rozwoju osadnictwa (zabudowy). W związku z tym układy osadnicze koncentrują się w dnach dolin górskich, gdzie jednak występować mogą zagrożenia powodziowe i gdzie na ogół

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

panują niekorzystne warunki topoklimatyczne (zwiększona częstotliwość inwersji termicznych).

5. Warunki topograficzne i topoklimatyczne na znacznej części obszaru gminy są niekorzystne dla rolnictwa, które nadal stanowi ważny element bazy ekonomicznej gminy. Korzystne warunki glebowe i agroklimatyczne, w tym dla wymagających upraw, występują jedynie w południowej części gminy (rejon Bożkowa). W pozostałych częściach gminy – w dolinach i na zboczach górskich – występują warunki sprzyjające głównie zwierzęcemu kierunkowi produkcji rolniczej (przewaga pastwisk górskich).
6. Niekorzystne warunki agrarne znacznej części gminy przyczyniły się do zachowania wysokiego stopnia lesistości, a także różnych cennych siedlisk przyrodniczych (generalnie – wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy), z których wiele zostało objętych ochroną prawną, w tym obszarami Natura 2000 „Ostoja Nietoperzy Gór Sowich” PLH020071 oraz „Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie” PLB020010.
7. Na obszarze gminy Nowa Ruda znajduje się:
 - 1) fragment Parku Krajobrazowego Gór Sowich;
 - 2) fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”;
 - 3) osiem pomników przyrody ożywionej oraz jeden pomnik przyrody nieożywionej.
8. Do objęcia ochroną w Inwentaryzacji przyrodniczej gminy (Fulica-Jankowski, 2005 r.) wskazano:
 - 1) jako rezerваты – 2 obszary;
 - 2) jako użytki ekologiczne – 14 obszarów;
 - 3) jako pomniki przyrody ożywionej – 2 drzewa;
 - 4) jako stanowiska dokumentacyjne – 3 obiekty
 - 5) jako zespół przyrodniczo-krajobrazowy – 1 obszar.
 Dodatkowo w Planie ochrony dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich wskazano 10 obszarów/obiektów, które zalecono objąć ochroną prawną. Część z tych obszarów/obiektów została także wskazana w Inwentaryzacji przyrodniczej gminy.

9. Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy stwarzają szereg istotnych ograniczeń dla różnych form zagospodarowania, w szczególności dla przeprowadzania liniowych elementów infrastruktury komunikacyjnej i innej technicznej (zagrożenie fragmentacją cennych siedlisk przyrodniczych oraz ciągów ekologicznych) oraz powierzchniowej eksploatacji surowców skalnych (zagrożenie konfliktem z prawnie ustanowionymi celami ochrony przyrody).
10. Występowanie surowców mineralnych, w szczególności skalnych (bazalty, gabra, piaskowce) o unikatowym w skali kraju znaczeniu gospodarczym, sprzyja jednak rozwojowi działalności górniczej. Dwa następujące złoża już objęte są koncesjami na wydobywanie kopalin:
 - 1) złożo gabra „Słupiec-Dębówka”;
 - 2) złożo diabazów „Dębówka”.
 Obecnie trwają prace nad uzyskaniem koncesji na wydobywanie kopaliny ze złoża piaskowca „Filip”, udokumentowanego w kategorii C₁. Ponadto trwa dalsze rozpoznawanie zasobów udokumentowanego – w kategoriach: B, C₁ i C₂ - w 2014 r. złoża węgla kamiennego „Nowa Ruda pole Piast rejon Waclaw-Lech” oraz złóż metanu z pokładów węgla kamiennego w obszarze „Wałbrzych”.
11. Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe stwarzają uwarunkowania dla rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego. Dotychczas ta forma działalności gospodarczej – jako element bazy ekonomicznej gminy – odgrywała relatywnie niewielką rolę (*patrz rozdziały nr 9 i 10*).
12. Pewną barierę dla rozwoju gospodarczego gminy, w szczególności wodochłonnych branż, stwarzają niewielkie zasoby wodne (niska wodonośność podłoża geologicznego). Stwarza to także ograniczenia dla rozbudowy niektórych układów osadniczych (konieczność budowy studni głębinowych).

6. ŚRODOWISKO KULTUROWE.

6.1. Uwarunkowania historyczne.

Początki tworzenia się osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy Nowa Ruda przypadają prawdopodobnie na drugą połowę XIII wieku. Wówczas rozpoczęto kolonizację ówczesnej puszczy granicznej pomiędzy Księstwem Śląskim a Hrabstwem Kłodzkim. Jednak pisemne wzmianki o wsiach omawianego obszaru pochodzą dopiero z pierwszej połowy XIV wieku. Pierwsze osady były tworzone głównie wzdłuż traktów handlowych, chociaż przez ówczesne północno-zachodnie tereny Hrabstwa Kłodzkiego, na których znajduje się dzisiejsza gmina Nowa Ruda, biegły wyłącznie trakty lokalne – prowadzące przez górskie przełęcze. Pierwszy z nich prowadził z *Kłodzka przez Nową Rudę, Dworki i przełęcz w Górach Suchych, do Broumova* (nazwy miejscowości i innych obiektów geograficznych znajdujących się poza granicami gminy wiejskiej Nowa Ruda oznaczono w rozdziale 6.1 kursywą). Drugi łączył Wolibórz i Jugów z *Dzierżoniowem* (przez przełęcze: Woliborską, Jugowską oraz *Bielawską Polankę w Górach Sowich*). Trzeci trakt prowadził przez *przełęcz Srebrnogórską (Góry Sowie)* do *Ząbkowic Śląskich*.

Intensywna kolonizacja dzisiejszych ziem noworudzkich w pierwszej połowie XIV wieku, była prowadzona przez lokalne rycerstwo. Jako pierwsze powstały królewskie wsie lenne: Wolibórz (przed 1336 r.), Jugów, Ludwikowice Kłodzkie, Włodowice, Świerki (przed 1352 r.) oraz Krajanów (przed 1353 r.). Równocześnie powstawały wsie należące do rodzin rycerskich, później (pod koniec XIV wieku i w XV wieku) szlacheckich: Bożków (prawdopodobnie przed 1348 r.), Czerwieńczyce (przed 1350 r.) oraz Dzikowiec (przed 1351 r.).

Pierwotnym układem osadniczym na obszarze gminy była prawdopodobnie tzw. „łańcuchówka”, czyli wieś zakładana na prawie niemieckim. Charakterystycznym elementem zagospodarowania tego typu wsi była droga prowadząca przez jej środek, zazwyczaj dnem doliny. Przy drodze znajdowały się zagrody. Taki układ posiadała większość powstających wówczas wsi – w niektórych zachował się on, z mniejszymi lub liczeźniejszymi przekształceniami, do dziś (Bożków, Czerwieńczyce, Dzikowiec, Jugów, Krajanów, Ludwikowice Kłodzkie, Nowa Wieś Kłodzka, Przygórze, Sokolec, Świerki, Włodowice i Wolibórz). Pierwsze budynki, we wspomnianych wsiach, były przypuszczalnie drewniane, gdyż takie właśnie obiekty powstawały w ówczesnych królewskich miastach: *Radkowie, Lewinie oraz Nowej Rudzie*. Jest bardzo prawdopodobne, iż architektura we wsiach nawiązywała - zwłaszcza ta sakralna - właśnie do zabudowy miejskiej.

Rozwój osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy Nowa Ruda związany był głównie z rodziną von Stillfried und Rattonitz, która władała (od 1472 r.) znaczną częścią ziem noworudzkich. W XVII wieku do tej rodziny należała cała środkowa i zachodnia część obecnej gminy Nowa Ruda. Panowie von Stillfried und Rattonitz prowadzili intensywną gospodarkę leśną i pastwiskową. Aby

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

pozyskać siłę roboczą zakładali (na terenie lasów górskich) osady i folwarki. Tak powstały: Dworki oraz Sokolec (przed 1572 r.), Sokolica (po 1577 r.), Bieganów (po 1578 r.), Bartnica (przed 1598 r.) oraz *Milków* (pod koniec XVI wieku). Charakterystycznym elementem zagospodarowania niektórych, ówczesnych wsi noworudzkich były małe, szlacheckie siedziby (w pierwszej połowie XV wieku z rycerstwa powstała szlachta, jako stan) mieszkalno-obronne (mocno obwarowane - otoczone fosami i wałami). Siedziby takie znajdowały się w *Ścinawce Dolnej i Średniej* (1437 r.; 1412 r.), *Ratnie* (1505 r.), Bożkowie (Dwór Dolny) oraz w Czerwieńczycach (Dwór Dolny). Większość z nich była już murowana, chociaż budynki drewniane na terenie dzisiejszej gminy Nowa Ruda wznoszono jeszcze na przełomie XVI i XVII wieku.

Działalność rodu Stillfried und Rattonitz przyczyniła się do ożywienia gospodarczego podlegających im ziem. Impulsem do rozwoju, poza wspomnianą gospodarką leśną i pastwiskową, była huta szkła, założona (na północ od Jugowa) przed 1583 r. Osadnictwo wokół niej rozwijało się tak intensywnie, iż w XVII wieku wykarczowano niemal cały okoliczny las. Wówczas powstał Jugów Górny. Na początku XVII wieku ukształtowane były wszystkie, z wyjątkiem Przygórza (które powstało pod koniec XVII wieku), miejscowości obecnej gminy Nowa Ruda. Układ przestrzenny tych wsi opierał się na pierwotnym wzorcu - wsi łańcuchowej. Bardziej zróżnicowana stała się natomiast architektura – barok wpłynął na wzbogacenie bryły budynków, większy nacisk kładziono na ich reprezentacyjność. Dotyczyło to oczywiście posiadłości szlacheckich i budowanych w nich obiektów sakralnych – było to szczególnie widoczne w powstających w XVIII/XIX wieku kościołach w: Bożkowie, Świerkach i Krajanowie. Zabudowa powstająca w koloniach górskich była o wiele skromniejsza.

W drugiej połowie XVII wieku na obszarze dzisiejszej gminy wykształciły się dwa główne ośrodki administracyjne. Pierwszy z nich stanowiło, należące do rodu von Stillfried und Rattonitz, miasto *Nowa Ruda*. Drugim był Bożków – w obrębie posiadłości hrabiów von Gotzen (w 1780 r. przejęty przez hrabiów von Magnis). Ówczesną, dominującą formą zagospodarowania ziem noworudzkich było rolnictwo (liczne pastwiska). Wprawdzie w Dzikowcu i Woliborzu podjęto również pierwsze próby eksploatacji węgla kamiennego, ale okazała się ona nieopłacalna. Górnictwo na ziemiach noworudzkich rozwinęło się dopiero w drugiej połowie XVIII wieku, po przejęciu tych ziem przez Prusy. Największe kopalnie powstały w dzisiejszym Jugowie oraz w Ludwikowicach Kłodzkich (Miłkowie) i Przygórzu. Po przeprowadzonej w Prusach reformie administracyjnej (1809 r.) prawa rodzin szlacheckich zostały znacznie ograniczone. Dlatego w 1810 r. baronowie von Stillfried und Rattonitz zbyli swój majątek ziemski hrabiom von Magnes.

Dynamiczny rozwój gospodarczy na terenach obecnej gminy Nowa Ruda rozpoczął się w połowie XIX wieku. Było to związane z intensywnym rozwojem przemysłu włókienniczego na

terenach całego Śląska, który spowodował ożywienie ruchu na traktach handlowych prowadzących przez noworudzkie ziemie. Po upadku tkactwa (w wyniku rozwoju przemysłu tekstylnego), gospodarka noworudzka oparła się na górnictwie. Kopalnie węgla kamiennego rozwijały się w: Bożkowie-Koszynie, Jugowie, Ludwikowicach Kłodzkich (Miłkowie), Przygórzu, *Ślupcu* oraz *Zaciszu-Kolnie* (koło *Nowej Rudy*). Ze względu na sąsiedztwo linii kolejowej dobrze funkcjonowały kopalnie w *Ślupcu* i *Zaciszu-Kolnie*. Pozostałe ośrodki borykały się z licznymi problemami związanymi z transportem wydobywanego urobku.

Poza wspomnianym górnictwem na ziemiach dzisiejszej gminy Nowa Ruda rozwinął się także przemysł tekstylny – w *Nowej Rudzie* oraz Ludwikowicach Kłodzkich. Ponadto w Przygórzu działała huta „Barbara”, a w Ludwikowicach Kłodzkich (Miłkowie) kopalniana elektrownia sowiogórska (od 1907 r.), stanowiąca największe ówczesnie przedsiębiorstwo w Górach Sowich. Konsekwencją rozwoju gospodarczego gminy był rozwój osadnictwa. Rozbudowywano istniejące i budowano nowe kolonie (Jugów). Pod koniec XX wieku powstały także nowe, charakterystyczne układy przestrzenne - tereny położone przy głównych drogach były intensywnie zabudowywane i przeznaczane pod wynajem lokali mieszkaniowych. Taki układ zabudowy można zauważyć m.in.: w *Drogosławiu*, Ludwikowicach Kłodzkich oraz w *Ślupcu*. Jako nowa wówczas forma zagospodarowania na obszarze gminy powstały także osiedla robotnicze. Szczególnie charakterystyczne są (zachowane do dziś) dwa niewielkie osiedla w Jugowie - ich geometryczny układ stanowi przykład generalnej tendencji w urbanistyce śląskiej lat 20- i 30-tych XX wieku.

Zabudowa wsi noworudzkich do lat 80-tych XIX wieku nawiązywała do tzw. estetyki berlińskiej, rozpowszechnionej wówczas na całym obszarze Hrabstwa Kłodzkiego. Charakterystycznym elementem tej estetyki była skromność i powściągliwość - budowano obiekty stosunkowo niewielkie, o uproszczonym wystroju elewacji, z dachami dwuspadowymi. Pod koniec XIX wieku budownictwo wiejskie stało się bardziej zróżnicowane. Wówczas pojawiły się także obiekty użyteczności publicznej (inne, niż kościoły czy dwory i pałace), które stawały się ważnymi elementami krajobrazu wsi.

Wiek XIX to także początki rozwoju turystyki. Były one związane przede wszystkim z ówczesną fascynacją ludzi techniką. Główną atrakcją w noworudzkim rejonie była kopalnia węgla „Wacław” w Miłkowie. Na początku XIX wieku (w latach 1815-1830) rozpoczęto również pierwsze wyprawy na najwyższy szczyt Gór Sowich – Hohen Eule (Wielką Sowę). Turystyka industrialna trwała krótko. Rozwinęła się natomiast tzw. turystyka krajoznawcza (oparta na walorach krajobrazu naturalnego), promowana od 1881 r. przez liczne towarzystwa górskie. Wyznaczano nowe szlaki. Nastąpił również rozwój budownictwa związanego z turystyką - powstały gospody i schroniska górskie (w Jugowie i Sokolcu). Na początku XX wieku wzniesiono

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

wieże widokowe na: Wielkiej Sowie (1906 r.), *Kalenicy* (1932 r.), *Górze św. Anny* (1911 r.), Włodzickiej Górze (1927 r.) oraz *Górze Wszystkich Świętych*. Większość tych obiektów nie przetrwała do dziś.

Na rozwoju turystyki na obszarze gminy zyskały głównie Jugów i Sokolec (jako wsie letniskowe oraz ośrodki zimowe). Z tym, że lepiej rozwinął się Sokolec, w którym wybudowano tor saneczkowy i skocznię narciarską. Istotnym ośrodkiem stały się także Ludwikowice Kłodzkie, w których stworzono węzeł szlaków turystycznych ze *Wzgórz Wyrębińskich* i *Gór Sowich*. Pozostałych miejscowości, pomimo licznych prób, nie udało się rozpromować i zagospodarować „turystycznie”.

Pierwsza połowa XX wieku przyniosła liczne zmiany cywilizacyjne. Rewolucja przemysłowa spowodowała wyludnienie wsi opartych dotychczas na rolnictwie. Ludność zaczęła przenosić się do ośrodków, w których rozwijał się przemysł. Zmienił się poziom i styl życia mieszkańców noworudzkich osad. W większych miejscowościach powstawały: szpitale (Ludwikowice Kłodzkie, Jugów), apteki, instytucje finansowe (Sparr-Darlehnskasse i Kreiissparrkasse) oraz urzędy pocztowe. W 1907 r. w Ludwikowicach Kłodzkich i w Miłkowie wprowadzono elektryczność, a w latach 1931-1934 także wodociągi. Rozwój przemysłu miał wpływ również na lokalną architekturę. W Ludwikowicach Kłodzkich, Jugowie i *Drogosławiu* powstała charakterystyczna, wernakularna (wywodząca się z tradycji lokalnej, tworzona przez miejscowych rzemieślników) zabudowa czynszowa. Radykalnej przebudowie poddano kościoły m.in.: w Jugowie, Ludwikowicach Kłodzkich oraz w Sokolcu.

Sytuacja gospodarcza na terenach obecnej gminy Nowa Ruda zaczęła pogarszać się już w pierwszej połowie XX wieku. Od 1930 r. po katastrofie górniczej kopalnia „Wacław” borykała się z problemami finansowymi związanymi w dużej mierze z koniecznością wypłacenia odszkodowań pracowniczych. W 1939 r. kopalnia została przejęta przez Spółkę Śląską, a później przez Organizację „Todt” na cele militarne. Około 1941 r. zlikwidowano kolejkę sowiogórską, łączącą *Nową Rudę* przez Dzikowiec, Wolibórz, *Srebrną Górę* z *Budzowem*. Zmianie uległ również podział administracyjny całego omawianego regionu. Do lat 30-tych XX wieku *Nowa Ruda* była miastem powiatowym. Następnie została włączona do powiatu kłodzkiego, po czym (w latach 60-tych) odzyskała funkcję ośrodka powiatowego. W wyniku reformy administracyjnej kraju przeprowadzonej w 1975 r. obszar gminy Nowa Ruda znalazł się w województwie wałbrzyskim. Ostatnia reforma podziału administracyjnego Polski (1999 r.) nie przywróciła *Nowej Rudzie* rangi miasta powiatowego. Gmina Nowa Ruda stała się częścią powiatu kłodzkiego i nowego województwa dolnośląskiego. Osłabienie rangi głównego ośrodka gminy, *Nowej Rudy*,

spowodowało również pogorszenie sytuacji gospodarczej w okolicznych, mniejszych miejscowościach.

6.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i umieszczone w wykazie zabytków, z wyłączeniem stanowisk archeologicznych.

Rejestr zabytków jest jedną z najważniejszych form ochrony zabytków w Polsce. W rejestrze tym ujmowane są zabytki lub ich zespoły (w rozumieniu art. 3 pkt 1 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*; Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.), które mają szczególną wartość historyczną, artystyczną lub naukową dla dziedzictwa narodowego. Są to obiekty i obszary, które stanowią materialne świadectwo historii nie tylko Polaków, ale także innych narodowości, zamieszkujących na przestrzeni wieków obecny obszar gminy wiejskiej Nowa Ruda.

Do rejestru zabytków z obszaru gminy Nowa Ruda wpisano 28 obiektów (tabela nr 6.2.1). Są one zlokalizowane w dziewięciu (z siedemnastu wyodrębnionych na terenie gminy) obrębach: Bożków (4), Czerwieńczyce (1), Dzikowiec (2), Jugów (4), Krajanów (2), Ludwikowice Kłodzkie (3), Przygórze (9), Świerki (2), Wolibórz (1). Powyższe obiekty posiadają różnorodne funkcje. Najliczniejsze są kościoły (9) oraz obiekty należące do dawnej Huty „Barbara” - obecnie Zakładu Produkcji Automatyki Sieciowej S.A. w Przygórzu (9). Kolejnymi pod względem liczebności obiektami są: parki (3), pałace (2) oraz domy mieszkalne (2). Pojedynczo występują: dwór, leśniczówka i plebania.

Tabela nr 6.2.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków z obszaru gminy Nowa Ruda*.

L.p.	Miejscowość/adres	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru zabytków
1.	Bożków	kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła	A/1796/1554	16.03.1966 r.
2.	Bożków	leśniczówka	A/3602/1406/Wł	03.08.1994 r.
3.	Bożków	pałac	A/3603/790/Wł	14.05.1981 r.
4.	Bożków	park, założenie parkowo-ogrodowe tarasy ogrodowe w zespole pałacowym	A/3604/791/Wł	14.05.1981 r.
5.	Czerwieńczyce	kościół filialny p.w. św. Bartłomieja	A/1911/805/Wł	25.05.1981 r.
6.	Dzikowiec	dwór (obecnie dom mieszkalny)	1432/Wł	09.03.1995 r.
7.	Dzikowiec	kościół parafialny p.w. św. Marcina	A/1786/1555	16.03.1966 r.
8.	Jugów/ ul. Sikorskiego 28	dom mieszkalny – willa Jeżówka	A/4207/617/Wł	26.03.1976 r.
9.	Jugów/ ul. Główna	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny	A/1800/1556	16.03.1966 r.
10.	Jugów/ ul. Główna 149	pałac, później leśniczówka	A/4205/1546/Wł	30.12.1996 r.
11.	Jugów/ ul. Główna 149	park	A/4206/849/Wł	18.09.1981 r.
12.	Krajanów	kościół filialny p.w. św. Jerzego	A/1799/1557	16.03.1966 r.
13.	Krajanów	park popałacowy	A/4232/789/Wł	14.09.1981 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

14.	Ludwikowice Kłodzkie/ ul. Główna 21	dom mieszkalny z apteką	A/4404/1616/Wł	29.01.1998 r.
15.	Ludwikowice Kłodzkie	kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	A/1798/1558	16.03.1966 r.
16.	Ludwikowice Kłodzkie/ ul. Główna 65	kościół poewangelicki Błogosławieństwa Pańskiego; obiekt nieużytkowy	A/1241	25.05.2009 r.
17.	Przygórze	budynek administracyjny I dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
18.	Przygórze	budynek administracyjny II dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
19.	Przygórze	budynek narzędziowni i stołówki dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
20.	Przygórze	hala produkcyjna dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
21.	Przygórze	hala wtryskarek i narzędzi dawnej huty Barbara, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
22.	Przygórze	kotłownia dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
23.	Przygórze	lakiernia I dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
24.	Przygórze	magazyn dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
25.	Przygórze	montażownia dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	A/4478/1517/Wł	18.09.1996 r.
26.	Świerki	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	A/1703/860	11.04.1961 r.
27.	Świerki	plebania	A/1704/1351/Wł	26.09.1991 r.
28.	Wolibórz	kościół filialny p.w. św. Jakuba Apostoła	435/A/04	09.11.2004 r.

* rejestr zabytków jest stale aktualizowany

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu.

Obiekty i obszary ujęte w rejestrze zabytków są objęte już ochroną konserwatorską na mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Niemniej w rozdziale nr 18 „Ochrona dziedzictwa kulturowego” określono dodatkowe zapisy dotyczące zabytków nieruchomych, które zaleca się zamieścić w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w celu pełniejszej ochrony tych zabytków.

Na obszarze gminy Nowa Ruda znajduje się 420 niearcheologicznych obiektów i obszarów zabytkowych, które ujęto w wykazie zabytków (tabela nr 6.2.2.). W wykazie zabytków ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków. Wykaz zabytków obejmuje obiekty nieruchome i obszary powstałe przed 1945 r., w których późniejsza działalność nie zatarała cech świadczących o ich

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

historycznym rodowodzie. Obiekty i obszary ujęte w wykazie zabytków stanowią charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory artystyczno-architektoniczne. Obiekty i obszary te znajdują się w niemal wszystkich (poza Bieganowem) obrębach gminy: Bartnica (6), Bożków (59), Czerwieńczyce (29), Dworki (1), Dzikowiec (39), Jugów (46), Koszyn (1), Krajanów (11), Ludwikowice Kłodzkie (76), Nowa Wieś Kłodzka (32), Przygórze (20), Sokolec (10), Sokolica (2), Świerki (29), Włodowice (15) oraz Wolibórz (44). Ponad połowę omawianej grupy zabytków stanowią domy mieszkalne oraz mieszkalno-gospodarcze. Stosunkowo licznie występują: cmentarze, kaplice, kościoły oraz różnego typu budynki przemysłowe. Na obszarze gminy znajduje się także kilka zespołów zabudowy (różnego typu), których elementy ujęto w wykazie zabytków. Są to:

- w Bożkowie: zespół pałacowo-parkowy oraz zespół kościelny,
- w Czerwieńczykach: zespół folwarku oraz zespół kościelny,
- w Dzikowcu: zespół dworski, zespół kościelny, zespół obiektów na terenie dawnych Zakładów Przemysłu Jedwabniczego,
- w Jugowie: zespół plebanii,
- w Krajanowie: zespół pałacowy oraz zespół kościelny,
- w Ludwikowicach Kłodzkich: zespół tkalni, zespół dawnych zakładów przemysłowych, zespół elektrowni, zespół dworca oraz zespół kościelny,
- w Nowej Wsi Kłodzkiej: zespół kościelny,
- w Przygórzu: zespół kopalni oraz zespół przemysłowy huty,
- w Świerkach: zespół kościelny,
- we Włodowicach: zespół dworski (2),
- w Woliborzu: zespół dworski oraz zespół kościelny.

Tabela nr 6.2.2. Obiekty z obszaru gminy wiejskiej Nowa Ruda ujęte w wykazie zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1.	Bartnica	dom mieszkalny	Nr 61
2.	Bartnica	dom mieszkalny	Nr 145
3.	Bartnica	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 46
4.	Bartnica	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 68
5.	Bartnica	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 157
6.	Bartnica	dworzec kolejowy	-
7.	Bożków*	pałac	-
8.	Bożków	brama (od strony zach.) w zespole pałacowym	-
9.	Bożków	brama główna (od strony wsi) w zespole pałacowym	-
10.	Bożków	mur ogrodzenia i oporowy parku pałacowego	-
11.	Bożków	oficyna I w zespole pałacowym	-
12.	Bożków	oficyna II w zespole pałacowym	-
13.	Bożków	pawilon ogrodowy – sztuczna ruina w zespole pałacowym	-

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
14.	Bożków*	park, założenie parkowo-ogrodowe tarasy ogrodowe w zespole pałacowym	-
15.	Bożków	stróżówka w zespole pałacowym	Nr 83
16.	Bożków	spichlerz w zespole pałacowym	Nr 82
17.	Bożków	magazyn w zespole folwarku pałacowego	-
18.	Bożków	obora w zespole folwarku pałacowego	-
19.	Bożków	ogrodzenie folwarku w zespole pałacowym	-
20.	Bożków	stodoła w zespole folwarku pałacowego	-
21.	Bożków	szkoła	Nr 72
22.	Bożków	dom mieszkalny, budynek użyteczności publicznej, obecnie ośrodek zdrowia	Nr 53
23.	Bożków	cmentarz parafialny	-
24.	Bożków*	kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła	
25.	Bożków	kapliczka	Nr 150
26.	Bożków	brama przy kościele	-
27.	Bożków	mur ogrodzenia kościoła	-
28.	Bożków	cmentarz przykościelny	-
29.	Bożków	plebania	Nr 92
30.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 4
31.	Bożków	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 6
32.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 18
33.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 46
34.	Bożków	dom mieszkalny, później punkt pocztowy	Nr 54
35.	Bożków	dom mieszkalny, później przedszkole	Nr 55
36.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 60
37.	Bożków	budynek gospodarczy w zespole	Nr 60
38.	Bożków	budynek mieszkalno-gospodarczy	Nr 62
39.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 71
40.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 73
41.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 75
42.	Bożków	dom mieszkalny, później szkoła	Nr 90
43.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 93
44.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 99
45.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 100
46.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 103
47.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 105
48.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 114
49.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 117
50.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 118
51.	Bożków	apteka, później dom mieszkalny	Nr 125
52.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 127
53.	Bożków	poczta, później dom mieszkalny	Nr 130
54.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 134
55.	Bożków	dom mieszkalny (dom ludowy, obecnie świetlica)	Nr 174
56.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 178
57.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 181
58.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 197
59.	Bożków	dom mieszkalny	Nr 199
60.	Bożków	młyn	Nr 123
61.	Bożków*	leśniczówka	-
62.	Bożków	obudowa studni w zespole leśniczówki	-
63.	Bożków	ogrodzenie cukrowni	
64.	Bożków	ogrodzenie dębu pomnikowego przy głównej drodze	-

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
65.	Bożków	remiza strażacka	Nr 35
66.	Czerwieńczyce*	kościół filialny p.w. św. Bartłomieja	-
67.	Czerwieńczyce	budynek bramny cmentarza przykościelnego	-
68.	Czerwieńczyce	cmentarz przykościelny	-
69.	Czerwieńczyce	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego	-
70.	Czerwieńczyce	plebania w zespole kościoła, obecnie dom mieszkalny	Nr 80
71.	Czerwieńczyce	brama zagrody plebańskiej	Nr 80
72.	Czerwieńczyce	gospoda, dom ludowy	Nr 16
73.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 34
74.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 49
75.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 50
76.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 58
77.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 73
78.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 75
79.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 77
80.	Czerwieńczyce	dom mieszkalny	Nr 97
81.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 83
82.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 37
83.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 45
84.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 69
85.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 72
86.	Czerwieńczyce	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 75
87.	Czerwieńczyce	stodoła w zespole	Nr 73
88.	Czerwieńczyce	stodoła z bramą w zespole	Nr 75
89.	Czerwieńczyce	dom zarządcy, później mieszkalny	Nr 106
90.	Czerwieńczyce	dom czeladny w zespole folwarku	Nr 107
91.	Czerwieńczyce	obora I w zespole folwarku	Nr 106
92.	Czerwieńczyce	obora II w zespole folwarku	Nr 106
93.	Czerwieńczyce	stodoła w zespole folwarku	Nr 106
94.	Czerwieńczyce	kapliczka przy drodze do Nowego Bożkowa	-
95.	Dworki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 21
96.	Dzikowiec	brama w zespole plebani	-
97.	Dzikowiec	budynek bramny cmentarza przykościelnego	-
98.	Dzikowiec	budynek gospodarczy dawnych Zakładów Przemysłu Jedwabniczego	-
99.	Dzikowiec*	dwór (obecnie dom mieszkalny)	-
100.	Dzikowiec*	kościół parafialny p.w. św. Marcina	-
101.	Dzikowiec	cmentarz przykościelny	-
102.	Dzikowiec	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego	-
103.	Dzikowiec	dom ludowy, później punkt pocztowy	-
104.	Dzikowiec	dom ludowy	Nr 81
105.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 8
106.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 19
107.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 51
108.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 77
109.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 87
110.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 105
111.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 109
112.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 119
113.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 122
114.	Dzikowiec	dom mieszkalny przy	Nr 122
115.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 128
116.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 133

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
117.	Dzikowiec	dom mieszkalny	Nr 152
118.	Dzikowiec	dom wczasowy	Nr 19
119.	Dzikowiec	kaplica na cmentarzu przykościelnym	-
120.	Dzikowiec	kaplica na terenie dawnych Zakładów Przemysłu Jedwabniczego	-
121.	Dzikowiec	kaplica przy murze cmentarza przykościelnego	-
122.	Dzikowiec	kapliczka	Nr 39
123.	Dzikowiec	obora w zespole dworskim	-
124.	Dzikowiec	oficyna dworska	Nr 80
125.	Dzikowiec	park w zespole dworskim	-
126.	Dzikowiec	plebania	Nr 88
127.	Dzikowiec	spichlerz, później dom mieszkalny w zespole dworskim	-
128.	Dzikowiec	stodoła w zespole dworskim	-
129.	Dzikowiec	stodoła w zespole	Nr 119
130.	Dzikowiec	stodoła w zespole	Nr 122
131.	Dzikowiec	szkoła	Nr 95a
132.	Dzikowiec	wiadukt	Nr 120
133.	Dzikowiec	wiadukt	Nr 152
134.	Dzikowiec	wiadukt za remizą strażacką	-
135.	Jugów*	dom mieszkalny – willa Jeżówka	ul. Sikorskiego 28
136.	Jugów*	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny	ul. Główna
137.	Jugów*	pałac, później leśniczówka	ul. Główna 149
138.	Jugów*	park	ul. Główna 149
139.	Jugów	budynek gospodarczy w zespole plebanii	ul. Główna 89
140.	Jugów	budynek szatni i WC przy szkole	ul. Główna 85
141.	Jugów	cmentarz, później miejsce pocmentarne w okolicach basenu kąpielowego	-
142.	Jugów	cmentarz komunalny	ul. Staszica
143.	Jugów	cmentarz parafialny	ul. Główna
144.	Jugów	cmentarz przykościelny (nieczynny)	ul. Główna
145.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 22
146.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 25
147.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 31
148.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 46
149.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 50
150.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 55
151.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 58
152.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 69
153.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 71
154.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 72
155.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 74
156.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 81
157.	Jugów	dom mieszkalny, później ośrodek zdrowia	ul. Główna 83
158.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 86
159.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 90
160.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 97
161.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 98
162.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 100
163.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 107
164.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 107a
165.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Główna 124
166.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Grzybowska 15
167.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Grzybowska 18

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
168.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Grzybowska 21
169.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Grzybowska 23
170.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Pusta 2
171.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Robotnicza 2
172.	Jugów	dom mieszkalny	ul. Robotnicza 3
173.	Jugów	klasztor, później dom pomocy społecznej	ul. Główna 118
174.	Jugów	most kamienny koło nr 89	ul. Główna
175.	Jugów	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego	-
176.	Jugów	obmurowane wyloty sztolni	-
177.	Jugów	plebania	ul. Główna 89
178.	Jugów	szkoła, obecnie podstawowa, budynek A	ul. Główna 85
179.	Jugów	szkoła, obecnie podstawowa, budynek B	ul. Główna 105
180.	Jugów	wiadukt kolejowy nad drogą do Jugowa	-
181.	Jugów	budowla kamienna przy przystanku PKS	-
182.	Koszyń	szyb wentylacyjny przy drodze do Dzikowca	-
183.	Krajanów	baszta i mur w zespole pałacowym	-
184.	Krajanów*	kościół p.w. św. Jerzego	-
185.	Krajanów	budynek bramny przy kościele	-
186.	Krajanów	budynek gospodarczy w zespole pałacowym	Nr 39
187.	Krajanów	cmentarz przykościelny	-
188.	Krajanów	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 43
189.	Krajanów	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 64
190.	Krajanów	mur ogrodzenia z bramą w zespole pałacowym	-
191.	Krajanów*	park popałacowy	-
192.	Krajanów	mur z bramą przy kościele	-
193.	Krajanów	plebania, później dom mieszkalny w pobliżu kościoła	-
194.	Ludwikowice Kłodzkie	brama w zespole kopalni	ul. Fabryczna
195.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek administracyjny I w zespole elektrowni	ul. Fabryczna
196.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek administracyjny II w zespole elektrowni	ul. Fabryczna
197.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek biurowo – magazynowy dawnych Zakładów Przemysłu Jedwabniczego „Nowar”	ul. Główna 19
198.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek główny elektrowni w zespole	ul. Fabryczna
199.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek hali fabrycznej dawnych Zakładów Przemysłu Jedwabniczego „Nowar”	ul. Główna 19
200.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek straży pożarnej	ul. Główna 61
201.	Ludwikowice Kłodzkie	cmentarz przykościelny	-
202.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Batorego 2
203.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Batorego 5
204.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Batorego 8
205.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Fabryczna 13
206.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Fabryczna 19
207.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Fabryczna 20
208.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny (willa fabrykancka)	ul. Fabryczna 31
209.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 5
210.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 7
211.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 14
212.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 15
213.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 16
214.	Ludwikowice Kłodzkie	budynek administracyjny tkalni braci Bader, obecnie dom mieszkalny	ul. Główna 17
215.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 18
216.	Ludwikowice Kłodzkie*	dom mieszkalny z apteką	ul. Główna 21
217.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 23

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
218.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 29
219.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny, później ośrodek zdrowia	ul. Główna 31
220.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 33
221.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 51
222.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 63
223.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 68
224.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 72
225.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 75
226.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 81
227.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 88
228.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 89
229.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 95
230.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 113
231.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 117
232.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Główna 127
233.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kasprowicza 30
234.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kasprowicza 35
235.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościelna 4
236.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościelna 6
237.	Ludwikowice Kłodzkie	Dwór Dolny?, leśniczówka, obecnie dom mieszkalny	ul. Kościelna 7
238.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościelna 8
239.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościelna 9
240.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościuszki 7
241.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościuszki 12
242.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Kościuszki 13
243.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Nadrzeczna 1
244.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Wiejska 2
245.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Wiejska 8
246.	Ludwikowice Kłodzkie	dom mieszkalny	ul. Wiejska 33
247.	Ludwikowice Kłodzkie*	kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	
248.	Ludwikowice Kłodzkie	dom pogrzebowy z bramą w zespole kościoła	-
249.	Ludwikowice Kłodzkie	dom właściciela elektrowni, później dom mieszkalny	ul. Fabryczna 27
250.	Ludwikowice Kłodzkie	dom właściciela elektrowni, później dom mieszkalny	ul. Fabryczna 29
251.	Ludwikowice Kłodzkie	dom właściciela kopalni, później dom mieszkalny	ul. Fabryczna 25
252.	Ludwikowice Kłodzkie	dworzec kolejowy	-
253.	Ludwikowice Kłodzkie	kapliczka koło domu	ul. Kościelna 4
254.	Ludwikowice Kłodzkie	kapliczka w pobliżu domu	ul. Główna 100
255.	Ludwikowice Kłodzkie	kapliczka przydrożna	ul. Kasprowicza 58
256.	Ludwikowice Kłodzkie	klasztor, później Dom Pomocy Społecznej - dla dzieci	ul. Wiejska 9
257.	Ludwikowice Kłodzkie*	kościół poewangelicki (nieużytkowy)	ul. Główna 65
258.	Ludwikowice Kłodzkie	młyn	ul. Wiejska 22
259.	Ludwikowice Kłodzkie	mur ogrodzenia kościoła parafialnego z bramą północną	-
260.	Ludwikowice Kłodzkie	oficyna gospodarcza w zespole klasztoru	ul. Wiejska 9
261.	Ludwikowice Kłodzkie	Dwór Górny, następnie plebania w zespole kościoła	ul. Kościelna 27
262.	Ludwikowice Kłodzkie	pocztą	ul. Główna 49
263.	Ludwikowice Kłodzkie	przepust kolejowy	ul. Kasprowicza
264.	Ludwikowice Kłodzkie	remiza strażacka koło kościoła poewangelickiego	ul. Główna
265.	Ludwikowice Kłodzkie	szkoła, później podstawowa, budynek A	ul. Wiejska
266.	Ludwikowice Kłodzkie	szkoła, później podstawowa w Sowinie	ul. Kasprowicza
267.	Ludwikowice Kłodzkie	szalety w zespole dworca	-
268.	Ludwikowice Kłodzkie	wiadukt kolejowy przy drodze do Jugowa	-
269.	Ludwikowice Kłodzkie	wiadukt kolejowy przy drodze na pola uprawne	
270.	Ludwikowice Kłodzkie	zespół tkalni braci Bader	ul. Główna 19

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
271.	Nowa Wieś Kłodzka	brama II z murem w zespole kościoła parafialnego	-
272.	Nowa Wieś Kłodzka	budynek gospodarczy w zespole	Nr 78
273.	Nowa Wieś Kłodzka	budynek gospodarczy w zespole	Nr 102
274.	Nowa Wieś Kłodzka	cmentarz przykościelny	-
275.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 9
276.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 10
277.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 29
278.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 69
279.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 78
280.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny, później Klub Rolnika	Nr 81
281.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 82
282.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 89
283.	Nowa wieś Kłodzka	browar, później dom mieszkalny	Nr 95
284.	Nowa Wieś Kłodzka	dwór sołecki, później dom mieszkalny	Nr 96
285.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 98
286.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny	Nr 99
287.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalny, później leśniczówka	Nr 105
288.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 16
289.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 80
290.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 86
291.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 92
292.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 94
293.	Nowa Wieś Kłodzka	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 102
294.	Nowa Wieś Kłodzka	kaplica cmentarna w zespole kościoła parafialnego	-
295.	Nowa Wieś Kłodzka	kapliczka naprzeciw leśniczówki	-
296.	Nowa Wieś Kłodzka	kapliczka w zespole	Nr 82
297.	Nowa Wieś Kłodzka	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	-
298.	Nowa Wieś Kłodzka	mur z bramą I w zespole kościoła parafialnego	-
299.	Nowa Wieś Kłodzka	obora w zespole	Nr 82
300.	Nowa Wieś Kłodzka	plebania w zespole kościoła parafialnego	Nr 5
301.	Nowa Wieś Kłodzka	stodoła w zespole	Nr 78
302.	Nowa Wieś Kłodzka	stodoła w zespole	Nr 82
303.	Przygórze*	budynek administracyjny I dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
304.	Przygórze*	budynek administracyjny II dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
305.	Przygórze*	budynek narzędziowni i stołówki dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
306.	Przygórze*	hala produkcyjna dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
307.	Przygórze*	hala wtryskarek i narzędzi dawnej huty Barbara, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
308.	Przygórze*	kotłownia dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
309.	Przygórze*	magazyn dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
310.	Przygórze*	lakiernia I dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
311.	Przygórze*	montażownia dawnej Huty „Barbara”, obecnie Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej S.A.	
312.	Przygórze	budynek administracji kopalni, później mieszkalny	Nr 211
313.	Przygórze	budynek administracji kopalni, później mieszkalny	Nr 212
314.	Przygórze	budynek maszyny wyciągowej w zespole kopalni	-
315.	Przygórze	cmentarz parafialny	-

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
316.	Przygórze	dom mieszkalny	Nr 190
317.	Przygórze	dom mieszkalny	Nr 190a
318.	Przygórze	dom mieszkalny	Nr 206
319.	Przygórze	dom mieszkalny	Nr 213
320.	Przygórze	dom mieszkalny	Nr 233
321.	Przygórze	nadszybie szybu Mener- „Bolesław”	-
322.	Przygórze	kościół filialny p.w. MB Częstochowskiej	-
323.	Sokolec	cmentarz parafialny	-
324.	Sokolec	cmentarz przykościelny (nieczynny)	-
325.	Sokolec	dom mieszkalny	Nr 8
326.	Sokolec	dom mieszkalny	Nr 31
327.	Sokolec	kościół filialny p.w. św. Marcina	-
328.	Sokolec	schronisko „Lucyna” przy szlaku na Wielką Sowę	-
329.	Sokolec	schronisko „Marysieńka” przy szlaku na Wielką Sowę	-
330.	Sokolec	schronisko na Wielkiej Sowie	-
331.	Sokolec	schronisko „Zosieńka” przy szlaku na Wielką Sowę	-
332.	Sokolec	wieża widokowa na Wielkiej Sowie	-
333.	Sokolica	dom mieszkalny	Nr 22
334.	Sokolica	dom mieszkalny	Nr 28
335.	Świerki	budynek bramy przy kościele parafialnym	-
336.	Świerki*	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	-
337.	Świerki*	plebania	-
338.	Świerki	cmentarz parafialny	-
339.	Świerki	cmentarz przykościelny (nieczynny)	-
340.	Świerki	dom ludowy, później świetlica	Nr 66
341.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 53
342.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 54
343.	Świerki	dom mieszkalny, później punkt pocztowy	Nr 65
344.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 67
345.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 81
346.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 85
347.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 89
348.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 103
349.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 117
350.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 136
351.	Świerki	dom mieszkalny	Nr 198
352.	Świerki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 64
353.	Świerki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 95
354.	Świerki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 104
355.	Świerki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 109
356.	Świerki	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 115
357.	Świerki	dom mieszkalno-usługowy	Nr 4
358.	Świerki	most kolejowy nad drogą Wałbrzych – Kłodzko	-
359.	Świerki	mur ogrodzenia kościoła parafialnego	-
360.	Świerki	przepust nad drogą Wałbrzych – Kłodzko	-
361.	Świerki	szkoła podstawowa	-
362.	Świerki	szkoła parafialna, później dom katechetyczny	Nr 3
363.	Świerki	wiadukt kolejowy nad drogą Wałbrzych – Nowa Ruda	-
364.	Włodowice	dom fabrykanta, później biblioteka	Nr 50
365.	Włodowice	dom mieszkalny	Nr 5
366.	Włodowice	dom mieszkalny	Nr 8
367.	Włodowice	dom mieszkalny	Nr 9

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
368.	Włodowice	dom mieszkalny	Nr 18
369.	Włodowice	placówka siostr zakonnych, później dom mieszkalny	Nr 27
370.	Włodowice	dom mieszkalny	Nr 78
371.	Włodowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 22
372.	Włodowice	dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 31
373.	Włodowice	dwór	Nr 91
374.	Włodowice	kościół filialny p.w. Wniebowzięcia NMP	-
375.	Włodowice	obora w zespole dworskim	Nr 91
376.	Włodowice	stodoła w zespole dworskim	Nr 91
377.	Włodowice	stodoła z bramą w zespole	Nr 22
378.	Włodowice	szkoła podstawowa	Nr 25
379.	Wolibórz	budynek gospodarczy w zespole	Nr 57a
380.	Wolibórz	budynek gospodarczy	Nr 59
381.	Wolibórz	budynek gospodarczy w zespole	Nr 89
382.	Wolibórz	cmentarz przykościelny	-
383.	Wolibórz	dom ludowy	Nr 19
384.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 5
385.	Wolibórz	dom mieszkalny, później Nadleśnictwo Jugów	Nr 9a
386.	Wolibórz	dom mieszkalny w zespole dworskim	Nr 12
387.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 14
388.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 50
389.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 56
390.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 57a
391.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 58
392.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 65
393.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 66
394.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 88
395.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 89
396.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 95
397.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 101
398.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 102
399.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 104
400.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 112
401.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 115
402.	Wolibórz	dom mieszkalny, później biblioteka	Nr 116
403.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 117
404.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 124
405.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 138
406.	Wolibórz	dom mieszkalny	Nr 159
407.	Wolibórz	dworzec kolejowy	
408.	Wolibórz	dwór, później ośrodek kolonijny	Nr 12
409.	Wolibórz	kapliczka	Nr 130
410.	Wolibórz	kapliczka	Nr 144
411.	Wolibórz*	kościół filialny p.w. św. Jakuba Apostoła	
412.	Wolibórz	mur z bramą przy kościele filialnym	-
413.	Wolibórz	obora w zespole	Nr 57a
414.	Wolibórz	oficyna I w zespole dworskim	Nr 12a
415.	Wolibórz	oficyna II w zespole dworskim	-
416.	Wolibórz	plebania, obecnie przychodnia	115
417.	Wolibórz	remiza koło dworu	-
418.	Wolibórz	stajnie w zespole dworskim	-
419.	Wolibórz	stodoła w zespole dworskim	-
420.	Wolibórz	budynek bramny z bramą i murem	

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres
421.	Wolibórz	browar dominalny	12c
422.	Wolibórz	szkoła	Nr 55

* obiekty ujęte także w rejestrze zabytków.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu.

Cześć z wymienionych w powyższej tabeli obiektów posiada szczególne walory (architektoniczne, historyczne, kulturowe). Z uwagi na ich wartość kulturową niewykluczone, iż zostaną one w przyszłości wpisane do rejestru zabytków. Do takich obiektów należą:

- w Bożkowie: przykościelny cmentarz i dom, który zaprojektował architekt E. Berżer dla rodu Magnesów (nr 55),
- w Czerwieńczycach: zespół kościelny - cmentarz przykościelny z budynkiem bramnym i plebanią (nr 80),
- w Dzikowcu: cmentarz przykościelny, plebania (nr 88), grupa rzeźbiarska „Ogrójec” (koło domu nr 40),
- w Dzikowcu-Dębówce: kaplica wotywna i modlitewna (Pestkapelle) p.w. Trójcy Świętej,
- w Jugowie: plebania (ul. Główna 89),
- w Ludwikowicach Kłodzkich: Dwór Górny,
- w Nowej Wsi Kłodzkiej: kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego,
- w Sokolcu: kościół cmentarny (obecnie filialny p.w. św. Marcina), schronisko „Sowa-Eulenbaude”,
- we Włodowicach: kościół filialny św. Piotra Kanizjusza, Dwór Dolny (nr 91).
- w Woliborzu: Dwór Górny (nr 12b).

Ponadto w „Planie ochrony dla parku krajobrazowego Gór Sowich”, ustanowionym Uchwałą Nr XVI/333/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 251, poz. 4510) zalecono objęcie dodatkową formą ochrony prawnej - poprzez wpis do rejestru zabytków - schroniska na Wielkiej Sowie.

Wiele spośród obiektów wpisanych do ewidencji wymaga jednak weryfikacji ich wartości historycznej, kulturowej i architektonicznej, w wyniku czego może zostać wykreślona z powyższej ewidencji. Ponadto szereg obiektów ujętych w ewidencji powinno być z niej usuniętych ze względu na fakt ich likwidacji, przebudowy lub położenia poza granicami gminy (np. wieża widokowa na Wielkiej Sowie (Bismarckturm)).

Wojewódzki Konserwator Zabytków wskazał na zasadność ujęcia w wykazie zabytków historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych wsi: Bożków, Czerwieńczyce,

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

Dzikowiec, Jugów, Ludwikowice Kłodzkie, Nowa Wieś Kłodzka, Świerki, Włodowice i Wolibórz. Ochronie mają tu podlegać te historyczne układy przestrzenne wsi, które zachowały swój średniowieczny lub nowożytny układ przestrzenny, wraz z zabudowaniami rozmieszczonymi w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych. Dla tych układów istotne jest ich zachowanie i rewaloryzacja, w szczególności dotyczy to kompozycji przestrzennej oraz historycznej architektury. Istotne jest także zachowanie lub odtwarzanie ekspozycji tych układów, jako krajobrazu kulturowego wsi. Szczególnie ważna jest ekspozycja panoram widocznych z ciągów komunikacyjnych.

Ponadto wskazane do ochrony zostały obszary potencjalnego występowania zabytków archeologicznych, w tym: obszary obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej (we wszystkich ww. miejscowościach) oraz obszary ochrony archeologicznej grodziska (w Bożkowie i Jugowie).

6.3. Stanowiska archeologiczne.

Na obszarze gminy Nowa Ruda zidentyfikowano 57 stanowisk archeologicznych, z których dwa ujęto w rejestrze zabytków (tabela nr 6.3.1). Omawiane stanowiska znajdują się na siedmiu obszarach AZP (Archeologiczne Zdjęcia Polski): 89-23, 90-22, 90-23, 90-24, 91-23, 91-24, 92-24. Z przeprowadzonych dotychczas badań archeologicznych wynika, iż relikty przeszłości znajdują się w większości obrębów gminy. Nie zidentyfikowano ich tylko w: Bartnicy, Bieganowie, Dworzechach oraz Koszynie. Udokumentowane stanowiska archeologiczne znajdują się natomiast w następujących obrębach: Bożków (12), Czerwieńczyce (8), Dzikowiec (1), Jugów (9), Krajanów (2), Ludwikowice Kłodzkie (4), Nowa Wieś Kłodzka (2), Przygórze (5), Sokolec (1), Sokolica (1), Świerki (2), Włodowice (6) i Wolibórz (4). Zawartość powyższych stanowisk, stanowiąca przedmiot ochrony, to różnego rodzaju relikty przeszłości. Ze względu na ich rodzaj wyróżnia się różne typy stanowisk archeologicznych. Wśród typów najczęściej występujących na obszarze gminy wiejskiej Nowa Ruda, wyróżnić można ślady osadnictwa (neolityczne, średniowieczne lub późnośredniowieczne) oraz osady (z okresu późnego średniowiecza lub okresu nowożytnego). Ślady osadnictwa stanowią pozostałości po działalności człowieka (np.: fragmenty naczyń lub narzędzi, pieniądze itp.). Natomiast osada, to typ stanowiska, które zawiera elementy znajdujących się w jego granicach: obozowisk, osad otwartych lub osad obronnych. Najliczniejsze ślady osadnictwa na obszarze gminy odkryto w obrębach Bożków i Sokolec – taki charakter posiadają wszystkie ze zidentyfikowanych tam dotychczas stanowisk archeologicznych. Największa ilość osad występuje w obrębie Włodowice (wszystkie zlokalizowane tam stanowiska). Zawartość stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w granicach gminy Nowa Ruda stanowią

Studium inwentaryzacji i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Ruda.

ponadto: znaleziska luźne (Nowa Wieś Kłodzka, Przygórze, Sokolica) oraz zamki (Przygórze, Wolibórz). Za znaleziska luźne uznaje się przedmioty, o których niewiele wiadomo – często znana jest jedynie miejscowość ich odkrycia. Najczęściej nie wiadomo, kiedy, w jakich okolicznościach i gdzie dokładnie taki przedmiot został odnaleziony.

Spośród zidentyfikowanych na obszarze gminy stanowisk archeologicznych pojedynczo występują: kopalnia łupku (Dzikowiec), kopalnia rud miedzi (Jugów), skarb (?) z okresu wpływów rzymskich II wieku n.e. (Ludwikowice Kłodzkie), kopalnia-sztolnia srebra (Nowa Wieś Kłodzka), huta szkła (Wolibórz) oraz fort ziemny (Wolibórz-Podlesie). Wykaz stanowisk archeologicznych (z wyłączeniem stanowisk wpisanych do rejestru zabytków – tabela nr 6.3.1.) zidentyfikowanych na terenie gminy Nowa Ruda zawiera tabela nr 6.3.2.

Tabela nr 6.3.1. Stanowiska archeologiczne zidentyfikowane na terenie gminy Nowa Ruda ujęte w rejestrze zabytków.

L.p.	Nazwa obrębu	Numer stanowiska (numer w miejscowości /numer obszaru)	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu
1.	Bożków	12/1/93-24	Grodzisko stożkowate	średniowiecze	173/Arch/20	06.12.1965 r.
			Wieża	późne średniowiecze (XII-XIV w.)		
2.	Jugów	BL 1/15/90-23	Grodzisko	późne średniowiecze (XII-XIV w.)	169/Arch/19	06.12.1965 r.
		8/13/90-24		średniowiecze		